

ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป๋ “ไทยทรงดำ”

ธนา น้ำค้าง

ได้รับทุนสนับสนุนงานสร้างสรรค์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

ลิขสิทธิ์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

หอสมุดกลาง สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Barcode.....

เลขเรียกหนังสือ.....

.....

หนังสืออ้างอิง ใช้เฉพาะในห้องสมุดเท่านั้น

THE PATTERN OF LIFE WHIT BAG OF “THAI SONG DAM”

THANA NUMKHANG

FUNDED CREATION BY BUNDITPATANASILPA INSTITUTE

BUDJET YEAR 2018

COPYRIGHT OF BUNDITPATANASILPA INSTITUTE

ชื่อเรื่อง ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป่า “ไทยทรงดำ”

ผู้จัดทำ นายธนา น้ำค้าง และนางสาวพิมพ์ชนก ชิมกลาง

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ปรีชา ปั่นกล้า

ปีงบประมาณ 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป่า “ไทยทรงดำ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบกระเป่าให้แก่นักเรียนและชุมชน 2. เพื่อนำเอกลักษณ์และลวดลายของท้องถิ่น มาสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม 3. เพื่อให้นักเรียนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากผลงานการสร้างสรรค์ที่ได้จากเอกลักษณ์ในท้องถิ่น ขอบเขตที่ใช้ในการวิจัยคือ 1. พื้นที่ ที่ทำการศึกษา คือ ชาวไทยทรงดำ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี 2. ระยะเวลาดำเนินการ คือ ปีงบประมาณ 2561 3. ขนาดกระเป่า กว้าง 30 เซนติเมตร สูง 40 เซนติเมตร หนา 16 เซนติเมตร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1. หาค่าความสอดคล้อง 2. สถิติพื้นฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 3. ค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็น เพศหญิง อายุในช่วง 40-49 ปีและจบการศึกษาระดับประถมศึกษา

2. ความความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน เกี่ยวกับการออกแบบกระเป่า “ไทยทรงดำ” โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ลำดับแรกคือ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ และด้านเอกลักษณ์ของชุมชน ตามลำดับ

3. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็น ความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อเรื่องของการออกแบบกระเป่า “ไทยทรงดำ” ไม่แตกต่าง

4. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็น ความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อเรื่องของการออกแบบกระเป่า “ไทยทรงดำ” ไม่แตกต่าง

Title The Pattern of Life with Thai Song Dam Bag

Researchers Thana Numkhang and Pimchanok Sumklang

Advisor Associate Professor Preecha Punklum

Fiscal Year 2018

Abstract

The research on the pattern of life with Thai Song Dam bag aimed to 1) create a design of bag for students and communities, 2) bring a unique local pattern to create a product to communities and societies, 3) allow the students to utilize a creative work taken from a local uniqueness. The scopes of this study were 1) the people of Thai Song Dam at U Thong, Supanburi, 2) fiscal year 2018, 3) the size of bag: width 30 cm height 40 cm depth 16 cm. The research instrument was the questionnaires and the data were analyzed using by frequency, percentage, mean, standard deviation, and IOC (Index of Item Objective Congruency).

The results showed that:

1. The respondents were mostly female aged 40-49 years and graduated from elementary level.
2. The overall satisfaction of Wat Klangbandon students' parents on a design of Thai Song Dam bag was very good at the level and the first satisfaction is on a product, utilization, and uniqueness respectively.
3. The satisfaction of respondents in this community on a design of Thai Song Dam bag was not difference in the level of ages.
4. The satisfaction of respondents in this community on a design of Thai Song Dam bag was not difference in the level of education.

กิตติกรรมประกาศ

โครงการงานสร้างสรรค์ ประจำ ประจวบประมาณ พ.ศ. 2561 เรื่อง ลวดลายแห่งชีวิตกับ กระเป่า “ไทยทรงดำ” มีความสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาและการนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนางานสายการ สอนของสถานศึกษาและชุมชน ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณในการอนุเคราะห์ของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดสรร ทุนการจัดการความรู้ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ปรีชา ปั่นกล้า อาจารย์ประจำคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์อาคารศิลป์ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย / งาน สร้างสรรค์ ได้รับความกรุณาจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อู่ทอง อำเภ่อู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และความ อนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา จากนายภฤตวรรณ เพชรดำดี ผู้อำนวยการโรงเรียน ชำนาญ การพิเศษ โรงเรียนวัดกลางบ้านดอนตำบลบ้านดอน อำเภ่อู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ตลอดจนครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรีทุกคน ที่ให้ความร่วมมือตลอด ระยะเวลาการดำเนินการจัดการความรู้

ทุกท่าน มีส่วนทำให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี มีคุณค่าและสารัตถประโยชน์ต่อการ จัด การศึกษา ของวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี วิทยาลัยมีความซาบซึ้งในน้ำใจอย่างยิ่ง จึงขอขอบคุณ ทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ.....	ข
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	จ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของการจัดการความรู้	1
วัตถุประสงค์ของการจัดการความรู้	3
สมมุติฐานการวิจัย	3
คำถามในการวิจัย / การสร้างสรรค์	3
วิธีการดำเนินงาน	3
ขอบเขตในการวิจัย / การสร้างสรรค์	4
ระเบียบวิธีวิจัย / การสร้างสรรค์	4
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย / การสร้างสรรค์	5
2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
ความเป็นมาของไทยทรงดำ	6
วัฒนธรรมประเพณีของไทยทรงดำ	8
วัฒนธรรมผ้าทอ ลวดลาย และสีของผ้าไทยทรงดำ	18
แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development)	29
บริบทชาวไทยทรงดำ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี	34
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
3 วิธีการดำเนินงาน.....	41
ขั้นตอนการดำเนินการ	41
ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง	41
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	42
การเก็บรวบรวมข้อมูล	42
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4 ผลและอภิปรายผลการดำเนินงาน.....	45
ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์	45
ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อกระเป๋ “ไทยทรงดำ”	46
ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงาน	48
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	56
สรุปผลการวิจัย	56
อภิปรายผล	57
ข้อเสนอแนะ	58
สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน	59
บรรณานุกรม	60
ภาคผนวก	62
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	
ภาคผนวก ข ภาพประกอบการดำเนินการวิจัย	
ประวัติย่อของผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง

4.1	จำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์	45
4.2	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียน โรงเรียนวัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋่า “ไทยทรงดำ” ด้านผลิตภัณฑ์	46
4.3	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียน โรงเรียนวัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋่า “ไทยทรงดำ” ด้านเอกลักษณ์ของชุมชน	47
4.4	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียน โรงเรียนวัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋่า “ไทยทรงดำ” ด้านการนำไปใช้ประโยชน์	47
4.5	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียน โรงเรียนวัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋่า “ไทยทรงดำ” รายด้านและภาพรวม	48

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ

1.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	3
2.1	เส้นทางการเดินทางของชาวไทยทรงดำเข้าสู่ประเทศไทย	7
2.2	ศาลประจำหมู่บ้าน	10
2.3	หมอเสนทำพิธีไหว้ผีเรือนภายในกะล่อห้อง	12
2.4	ขบวนขันหมากเจ้าบ่าว	14
2.5	การพาดเสื่อฮีด่านลวดลายบนโลงศพ	15
2.6	การละเล่นในปัจจุบัน	17
2.7	แผนที่แสดงที่ตั้งอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี	35
2.8	ลักษณะบ้านเรือนไทยทรงดำในปัจจุบัน	36
4.1	ผู้วิจัยออกพื้นที่รวบรวมข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับชาวไทยทรงดำ	48
4.2	แสดงลักษณะลายขอกูด	49
4.3	ลักษณะลายดอกมะลิปักบนหน้าหมอน	49
4.4	แสดงลวดลายหน้าหมอนของชาวไทยทรงดำ	49
4.5	ลวดลายตัวอย่างที่ใช้ในการผลิตในกระเป๋ชาวไทยทรงดำ	50
4.6	ลวดลายที่ผู้วิจัยออกแบบเพื่อใช้ในการประกอบลายในกระเป๋	50
4.7	ออกแบบกระเป๋ที่ยังไม่มีลวดลาย	50
4.8	ออกแบบกระเป๋ที่ประกอบลวดลายเรียบร้อยแล้ว	51
4.9	ขั้นตอนการจัดทำกระเป๋	51
5.1	การส่งมอบกระเป๋ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน	52

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย / การสร้างสรรค์

ชาวไทยดำในประเทศไทยได้แสดงความเป็นตัวตนของชนเผ่าจากดินแดนสิบสองจุไทยอย่างชัดเจน การเปิดรับอิทธิพลจากภายนอกเป็นไปอย่างจำกัดในช่วงแรกแต่มีการเปิดกว้างขึ้นเป็นระยะ หลังจากถูกกวาดต้อนหรืออพยพเข้าสู่ประเทศไทย (สยาม) ในช่วงเวลากว่า 200 ปี ก่อน เนื่องมาจากสงครามระหว่างประเทศหรือสงครามชิงอำนาจกันเองระหว่างกลุ่มในแคว้นสิบสองจุไทย เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์ ไทดำ ถูกเรียกขานด้วยชื่อที่หลากหลาย ส่วนหนึ่งมีคำว่า “ลาว” นำหน้าเช่น ลาวโซ่ง ลาวทรงดำ ลาวซ่งดำ ฯลฯ เพราะความเข้าใจผิดของชาวไทย เนื่องจากมีการอพยพผ่านประเทศลาวเข้ามาพร้อมกับชาวลาวกลุ่มต่าง ๆ คำเรียกชื่ออีกแบบหนึ่งคือมีคำว่า “ไท” หรือ “ไต” เช่น ไตดำ ไทยทรงดำ ผู้ไททรงดำ ผู้ไตซ่งดำ ฯลฯ โดยคำว่า “โซ่ง” หมายถึง “ซ่ง” หรือ “ซ่ง” แปลว่ากางเกงการสืบสานความเป็นไทดำได้รับความสนใจและเกิดการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องจากนักวิชาการ โดยส่วนใหญ่เนื้อหามีความเกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ และภาษา ในวงการการศึกษาในประเทศไทยก็ได้มีบทความที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวไทยทรงดำ มักแสดงรูปร่างหรือรูปถ่ายของชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม การสร้างเรือนลักษณะดั้งเดิมประกอบกับคำบรรยายอย่างใดก็ตาม การศึกษาที่ให้รายละเอียดและความเข้าใจกับลักษณะการใช้ชีวิตของชาวไทยทรงดำกลับมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ ที่มีลักษณะความหลากหลายและแตกต่างกัน

ด้านหัตถกรรมเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากการทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของมนุษย์ เพราะถือเป็นการผลิตเครื่องนุ่งห่มซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่สำคัญของมนุษย์ นอกจากนี้การทอผ้ายังถือเป็นงานศิลปะประเภทหนึ่ง เนื่องจากการทอผ้าในแต่ละกลุ่มชนล้วนมีรูปแบบลวดลายของผืนผ้าที่แตกต่างกัน ซึ่งรูปแบบและลวดลายบนผืนผ้าจะบ่งบอกเรื่องราวเล่าหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านระยะเวลามายาวนาน รวมทั้งยังบ่งบอกถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรม ความเชื่อ ความเป็นมาของกลุ่มชนนั้นๆ โดยลวดลายและสัญลักษณ์เหล่านี้ บางลายก็มีชื่อเรียกสืบต่อกันมาหลายชั่วคน บางลวดลายก็มีชื่อเป็นภาษาท้องถิ่น ซึ่งไม่เป็นที่เข้าใจของคนไทยในภาคอื่นๆ เช่น ลายเอี้ย ลายปักจั่น ฯลฯ บางชื่อก็เรียกกันมาโดยไม่รู้ประวัติ เช่น ลายแมงมุม ลายปลาหมึก ซึ่งแม้แต่ผู้ทอก็อธิบายไม่ได้ว่าทำไมจึงเรียกชื่อนั้น บางลวดลายก็มีผู้ตั้งชื่อให้ใหม่ เช่นลาย "ขอพระเทพ" เป็นต้น นอกจากนี้สัญลักษณ์และลวดลายบางอย่างก็เชื่อมโยงกับคติและความเชื่อของคนไทยพื้นบ้านที่นับถือสืบต่อกันมาหลายๆ ชั่วอายุคน และยังสามารถเชื่อมโยงกับลวดลายที่ปรากฏอยู่ในศิลปะอื่นๆ เช่น บนจิตรกรรมฝาผนัง และสถาปัตยกรรม หรือบางทีก็มีกล่าวถึงในตำนานพื้นบ้านและในวรรณคดีเป็นต้น และบางลวดลายก็เป็นคติร่วมกับความเชื่อสากลและปรากฏอยู่ในศิลปะของหลายชาติ เช่น ลายขอหรือลายกันหอย เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นลายเก่าแก่แต่โบราณของหลายๆ ประเทศทั่วโลก ซึ่งหากเรารู้จักสังเกตและศึกษาเปรียบเทียบ

แล้วก็จะเข้าใจลวดลายและสัญลักษณ์ในผ้าพื้นเมืองของไทยได้มากขึ้น และมองเห็นคุณค่าได้ลึกซึ้งขึ้น (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒๑)

ในปัจจุบันการทอผ้าพื้นบ้านพื้นเมืองหลายแห่งยังคงทอลวดลายแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะในชุมชนที่มีเชื้อสายชาติพันธุ์บางกลุ่มที่กระจายตัวกันอยู่ในภาคต่างๆ ของประเทศไทย โดยการทอผ้าในภาคกลางตอนล่าง (จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สุพรรณบุรี สระบุรี ลพบุรี นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ฯลฯ) ซึ่งมีกลุ่มชนชาวไทยวนและชาวไทยลาวอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในช่วงต่างๆ ของประวัติศาสตร์ไทย โดยเฉพาะพวกไทยลาวนั้นมีหลายเผ่า เช่น พวน ไช้ ผู้ไท ครั่ง ลาน ซึ่งอพยพย้ายถิ่นเข้ามา พวกไทยลาวนี้ยังรักษาวรรณกรรมและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นไว้ได้ โดยเฉพาะลวดลายที่ตกแต่งบนผืนผ้าซึ่งจะมีลักษณะและสีสันทัดต่างกัน

ชาวไทยทรงดำเป็นชนกลุ่มหนึ่งในอดีตได้อพยพมาจากเมืองแก่งลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในประเทศเวียดนามเหนือ ได้มีการอพยพเข้ามาหลายครั้ง อันเป็นผลมาจากศึกสงคราม ในช่วงสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี จนถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่งที่เข้ามาก็จะมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่มีลักษณะคล้ายกับท้องถิ่นของตนเองในจังหวัดเพชรบุรีก่อน จากนั้นมาก็ได้ขยายไปอยู่ตามจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม ชัยนาท นครสวรรค์ พิษณุโลก และพิจิตร เป็นต้น ซึ่งแต่เดิมชาวไทยทรงดำนิยมผลิตเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ด้วยตนเอง อันมีงานหัตถกรรมที่โดดเด่นคือ การทอผ้า ที่แต่เดิมจะเริ่มตั้งแต่การปลูกพืชเลี้ยงไหมเพื่อผลิตเส้นใยและทอผ้าเอง โดยการทอผ้านั้นเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยทรงดำอย่างแน่นแฟ้น เป็นการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม มีความโดดเด่นในเรื่องของลวดลายการทอ การตกแต่งผ้าด้วยการปักผ้า และการปะผ้าที่ไม่เหมือนที่อื่น โดยเน้นการใช้ผ้าสีดำเป็นหลัก ซึ่งยังคงรักษาดำเนินมาประเพณีดั้งเดิมไว้ ดังนั้นการทอผ้าไทยทรงดำจึงเป็นผลงานที่มีคุณค่าที่บรรพบุรุษได้ประดิษฐ์และสืบทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน โดยกลุ่มชาวไทยทรงดำนั้นได้กระจายอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะในภาคกลาง จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่ชาวไทยทรงดำอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก โดยกระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ หลายแห่ง เช่น อำเภอเมือง อำเภออุททอง เป็นต้น

ทั้งนี้การทอผ้าและเครื่องแต่งกายของชาวไทยทรงดำแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณี คติความเชื่อต่างๆ ในการดำรงชีวิตประจำวัน ลักษณะที่โดดเด่น คือ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทั้งชายและหญิง โดยเฉพาะผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นที่เรียกว่า ซิ่นแดงโม มีลักษณะการทอจากฝ้ายย้อมครามสอด้วยไหมสีแดง ที่ตัวซิ่นมีลายเส้นสีขาว ปัจจุบันนิยมใช้สีฟ้า เป็นลายเส้นคู่ และเส้นเดี่ยว ซึ่งผ้าซิ่นมีคติความเชื่อว่า เมื่อผ้ากระทบกับแสงแดดจะเกิดประกายเหลือบสีแดง เป็นการระลึกถึงของหญิงชาวไทยทรงดำที่มีต่อฝ่ายชายเมื่อออกไปทำงานนอกพื้นที่เป็นเวลานานๆ เป็นการบอกความในใจ โดยไม่ได้พูดกันตรงๆ การนุ่งผ้าซิ่นลายแดงโมจะใส่กับเสื้อก้อม ส่วนเสื้อฮิจะใส่เมื่อมีพิธีการ ฝ่ายชายจะมีกางเกงสีดำขลับ เรียกว่า กางเกงส้วงฮิ ใส่กับเสื้อก้อมและเสื้อฮิเหมือนกัน ผลิตภัณฑ์ของชาวไทยทรงดำส่วนใหญ่จะเป็นเสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้ กลุ่มผู้ซื้อมักเป็นกลุ่มชาวไทยทรงดำด้วยกัน ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวมีน้อยที่จะซื้อไปเป็นของที่ระลึกบ้าง โดยผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะแสดงถึงวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำอย่างชัดเจน จากการใช้สีและลวดลายการปักและปะผ้าสีต่างๆ เช่น สีแดง สีส้ม สีเขียว สีเหลือง และสีขาว เป็นต้น

ส่วนลายที่ทำเป็นลายเฉพาะของกลุ่ม เช่น ลายดอกจัน ลายชอกูด ลายดอกแปด ฯลฯ (จุรีวรรณ จันพลา, 2554)

ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี คติความเชื่อต่างๆ ในการดำรงชีวิตประจำวัน ลักษณะที่โดดเด่น ผู้วิจัยจึงได้คิดค้นออกแบบกระเป๋ามีเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี การดำรงชีวิตของชาวไทยทรงดำเอาไว้ให้คงอยู่ และยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเยาวชนคนรุ่นหลังให้ทราบถึงวัฒนธรรมประเพณี การดำรงชีวิตของชาวไทยทรงดำอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย / การสร้างสรรค์

- 1. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบกระเป๋ามาให้นักเรียนและชุมชน
- 2. เพื่อนำเอกลักษณ์และลวดลายของท้องถิ่น มาสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม
- 3. เพื่อให้นักเรียนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากผลงานการสร้างสรรค์ที่ได้จากเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

สมมุติฐานของการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีลักษณะประชากรศาสตร์ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการออกแบบกระเป๋าทรงดำ “ไทยทรงดำ” แตกต่างกัน

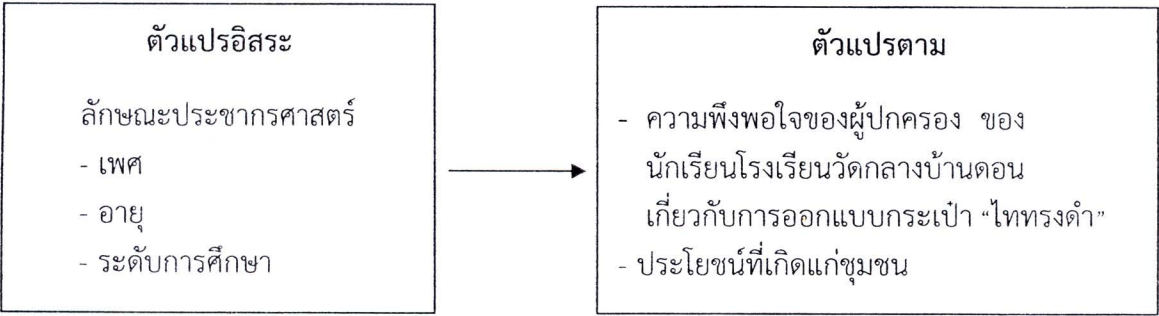
คำถามในการวิจัย / การสร้างสรรค์

- 1. รูปแบบของการสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบกระเป๋าทรงดำ
- 2. ชุมชนและสังคมได้รับประโยชน์จากการนำเอกลักษณ์และลวดลายของท้องถิ่น
- 3. นักเรียนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากผลงานการสร้างสรรค์ที่ได้จากเอกลักษณ์ในท้องถิ่นอย่างไร

วิธีการดำเนินงาน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย / การสร้างสรรค์

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป๋าทรงดำ “ไทยทรงดำ” ได้กำหนดตัวแปรอิสระและตัวแปรตามดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัย / การสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์ เรื่อง ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป่า “ไทยทรงดำ” มีดังนี้

1. พื้นที่ ที่ทำการศึกษา คือ ชาวไทยทรงดำ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุพรรณบุรี
2. ระยะเวลาดำเนินการ คือ ปีงบประมาณ 2561
3. ขนาดกระเป่า กว้าง 30 เซนติเมตร สูง 40 เซนติเมตร หนา 16 เซนติเมตร

ระเบียบวิธีวิจัย / การสร้างสรรค์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี ดังนี้

แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้สอบถามในเรื่องของ ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป่า “ไทยทรงดำ” โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา เป็นแบบสอบถามชนิดตรวจสอบรายการ จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป่า “ไทยทรงดำ” โดยคำถามตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของลิเคิร์ท (Likert's scale) ที่มี 5 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ผู้วิจัยกำหนดน้ำหนักหรือคะแนนในการตอบแบบสอบถาม 5 ระดับดังนี้

ระดับมากที่สุด	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	5
ระดับมาก	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	4
ระดับปานกลาง	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	3
ระดับน้อย	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	2
ระดับน้อยที่สุด	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	1

ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยของคะแนน ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์โดยใช้คะแนนเฉลี่ย ดังนี้

- คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 4.21 – 5.00 หมายถึง ทศนคติ อยู่ในระดับมากที่สุด
- คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.41 – 4.20 หมายถึง ทศนคติ อยู่ในระดับมาก
- คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.61 – 3.40 หมายถึง ทศนคติ อยู่ในระดับปานกลาง
- คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.81 – 2.60 หมายถึง ทศนคติ อยู่ในระดับน้อย
- คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 – 1.80 หมายถึง ทศนคติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไป

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย / การสร้างสรรค์

ไทยทรงดำ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทยหรือเมืองแกนหรือเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม ในปัจจุบัน ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในแถบแม่น้ำดำและแม่น้ำแดง ปัจจุบันอยู่ในเขตเวียดนามเหนือตอนเชื่อมต่อกับลาวและจีนตอนใต้ ผู้ไทดำหรือไทยทรงดำมีชื่อเดิมเรียกกันว่า ไทดำ (Black Tai) หรือ ผู้ไตดำ เพราะนิยมใส่เสื้อดำล้วน ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนไทที่อยู่ใกล้เคียงกัน เช่น “ไทขาว” หรือ (White Tai) นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาวและไทแดง หรือ (Red Tai) ชอบใช้สีแดงขลิบและตกแต่งชายเสื้อสีดำเป็นต้น ไทดำกลุ่มนี้ได้ถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น คนไทยภาคกลางเรียกกันว่า “ลาวทรงดำ” เพราะเข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกับลาวและอพยพมาพร้อมกับลาวกลุ่มอื่น ๆ ต่อมาชื่อเดิมได้หดหายลง คำว่า “ดำ” หายไปนิยมเรียกกันในปัจจุบันว่า “ลาวทรง” หรือ “ลาวโซ่ง” ซึ่งไม่ใช่คำเรียกที่ถูกต้อง ที่ถูกต้องคือเรียก ชนกลุ่มนี้ว่า ผู้ไท ดำนั่นเอง คำว่า โซ่ง สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “ซ่ง” ซึ่งแปลว่า กางเกง เพราะเพราะชาวไทดำนิยมนุ่งกางเกงทั้งชายและหญิง คนไทยและลาวพวนจึงเรียกว่า ลาวซ่ง ซึ่งหมายถึงลาวนุ่งกางเกง ต่อมาเพี้ยนเป็น โซ่ง เหตุที่เรียกไทดำว่า ลาวโซ่ง เพราะคำว่า “ลาว” เป็นคำที่คนไทยทั่วไปใช้เรียกคนที่อพยพมาจากถิ่นอื่น แต่ชาวไทดำหรือไทยทรงดำถือตนเองว่าเป็นชนชาติไท จึงนิยมเรียกตนเองว่า ไทดำ หรือผู้ไตดำ

กระเป่า หมายถึง วัสดุที่มีเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี การดำรงชีวิตของชาวไททรงดำ

อำเภออุ้มทอง หมายถึง เมืองโบราณอุ้มทอง ตั้งอยู่ในเขตอำเภออุ้มทองจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเมืองที่มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ บริเวณที่พบชุมชนกระจายเกือบทุกตำบลในอำเภออุ้มทอง เช่น ตำบลอุ้มทอง ตำบลจรเข้สามพัน ตำบลเจดีย์ ตำบลดอนคา ตำบลดอนมะเกลือ ตำบลบ้านดอน เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนได้ใช้งานกระเป่าจากการสร้างสรรค์ผลงาน
2. ชุมชนและนักเรียน ได้ใช้งานกระเป่าที่เกิดจากการนำเอาวัฒนธรรมจากไทยทรงดำมาสร้างสรรค์ให้เหมาะกับยุคสมัยและสามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนได้
3. นักเรียนได้ใช้ประโยชน์จากผลงานการสร้างสรรค์ที่ได้จากเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการงานสร้างสรรค์ เรื่อง การสร้างเรือนไทยทรงดำ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ทำการศึกษาข้อมูลต่างๆ แนวคิดวัฒนธรรมประเพณี ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความเป็นมาของไทยทรงดำ
2. วัฒนธรรมประเพณีของไทยทรงดำ
3. วัฒนธรรมผ้าทอ ลวดลาย และสีของผ้าไทยทรงดำ
4. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development)
5. บริบทชาวไทยทรงดำ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความเป็นมาของไทยทรงดำ

ชาวไทยทรงดำหรือคนทั่วไปเรียกว่า “ลาวโซ่ง” มีถิ่นกำเนิด ณ ดินแดนสิบสองจุไทย ดินแดนแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ประเทศเวียดนามและประเทศลาว ชาวไทยทรงดำเรียกตัวเองว่า “ผู้โต” หรือผู้โตดำ” ชนชาตินี้มีประวัติความเป็นมานานนับพันปี และเจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี มีการคิดค้นประดิษฐ์ตัวอักษรและปฏิทินขึ้นใช้เองในชนเผ่า วัฒนธรรมการแต่งกายมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว หญิงและชายจะสวมใส่เสื้อผ้าด้วยสีดำเป็นสีพื้นและมีการปักลวดลายด้วยเส้นไหม สีสุดฉาดลงบนผืนผ้า พอดูงามตาดีความเชื่อของชาวไทยทรงดำ จะนับถือและให้ความสำคัญกับผีและเทวดา เพราะเชื่อว่าธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเช่นแม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ ภูเขา จะมีดวงวิญญาณต่างๆสิงสถิตอยู่ และจะให้ความสำคัญสูงสุดกับ “พระยาแถน” ผู้เป็นใหญ่ในจักรวาลและดวงวิญญาณของพ่อแม่ และบรรพชนของตระกูล ในวิถีชีวิตของไทยทรงดำ จึงมีพิธีกราบไหว้บวงสรวงสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยว ข้องกับดวงวิญญาณต่างๆ ของบรรพชน ซึ่งส่งผลให้สภาพสังคมโดยทั่วไปของชาวไทยทรงดำ มีกรอบของจารีตประเพณีและวัฒนธรรมช่วยจัดระเบียบสังคม จึงทำให้ชาวไทยทรงดำในดินแดนสิบสองจุไทยอยู่ร่วมกันและดำรงความเป็นกลุ่ม ชชาติพันธุ์มานับพันปี

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีและต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ไทยได้อพยพชาวไทยทรงดำจากดินแดนสิบสอง จุไทยมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ณ จังหวัดเพชรบุรี ด้วยเหตุผลทางการปกครอง ครั้นต่อมาในปลายรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล ที่ 5 (พ.ศ.2400-2420) ได้มีไทยทรงดำหลายกลุ่มทยอยอพยพจากจังหวัดเพชรบุรี มาตั้งถิ่นฐานในหลายพื้นที่ของ จังหวัดสุพรรณบุรี และส่วนหนึ่งได้ตั้งถิ่นฐานที่บ้านดอนมะนาว บ้านบางเลน บ้านหัวโพธิ์ อำเภอ สองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มากกว่า 100 ปีมาแล้ว

วิถีชีวิตชาวไทยทรงดำมีความเชื่อเรื่อง “ผี” และเรื่อง “ขวัญ” โดยเชื่อว่าสิ่งต่างๆ ในโลกอยู่ภายใต้อำนาจของผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังนั้น ชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมต่างๆ จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด ชิดกับผีประเภทต่างๆ การนับถือผีของไทยซึ่งมีทั้งผีดีและผีร้าย ที่สามารถบันดาลให้ชีวิต และครอบครัวเป็นไปตามความพอใจของผี จากการนับถือผีและความเชื่อเรื่องขวัญ จึงได้ก่อให้เกิดพิธีกรรมและจารีตประเพณีต่างๆ ในวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนเผ่าที่เด่นๆ เช่น “พิธีเสนเรือน” “พิธีหนองกือ” “พิธีป่าตงข้าวใหม่”

ไทยโซ่งจะมีการลำดับชั้นทางสังคมโดยใช้วงศ์ตระกูลหรือครอบครัวเป็นเกณฑ์ แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ได้แก่ “ชนชั้นผู้ท้าว” หมายถึงผู้สืบเชื้อสายมาจากเจ้า “ชนชั้นผู้น้อย” คือคนที่เกิดในตระกูลสามัญชน วิถีชีวิตส่วนใหญ่จะเป็นสังคมเกษตรกรรมทำนา ทำไร่

ภาพที่ 2.1 เส้นทางการเดินทางของชาวไทยทรงดำเข้าสู่ประเทศไทย

เสถียร โกเศศ, 2509 ได้เขียนว่า “สง โซ่ง ทรง” มีความหมายเดียวกันว่า กางเกงดำ โซ่ง ช่ง ช่วง (ส้วง) เป็นภาษาลาว หมายถึงกางเกง ดังนั้น ลาวทรงดำ ไทยทรงดำ ลาวโซ่ง จึงหมายถึงผู้ที่นุ่งห่มด้วยเสื้อผ้าสีดำ

พระบริหารเทพธานี กล่าวไว้ในหนังสือ พงศาวดารชาติไทย ตอนหนึ่งว่า “ผู้ไทยดำ ที่เรียกกันแถวเมืองเพชรบุรีและราชบุรีว่า ลาวโซ่ง คำว่าโซ่ง แปลว่า กางเกง ดังนั้น ผู้ไทยดำ ก็คือ ลาวโซ่งดำ เพราะชอบนุ่งกางเกงดำ”

หลวงวิจิตรวาทการกล่าวไว้ในหนังสือ เรื่องค้นคว้าชนชาติไทย ตอนหนึ่งว่า “ที่เรียกว่าไทยดำ เพราะชอบนุ่งผ้าด้วย สีนํ้าเงินแก่ซึ่งเป็นสีประจำชาติไทยมาแต่โบราณ” และได้กล่าวอีกตอนหนึ่งว่า “ไทยดำ เป็นเชื้อสายชนชาติไทย สาขาใหญ่สาขาหนึ่ง และเรียกผู้ไทยสาขานี้ว่าเป็นชนชาติไทยเดิมหรือไทยโบราณ”

2. วัฒนธรรมประเพณีของไทยทรงดำ

พระยาอนุমানราชชนได้กล่าวถึง วัฒนธรรม จำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ซึ่งมีการผลิตสืบทอดกันมา จนเป็นความเจริญก้าวหน้า ส่วนอีกประเภทคือ วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ แนวคิด ปรัชญา ทศนคติ ค่านิยม คุณธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อสติปัญญาของมนุษย์ ซึ่งจะออกมาในรูปของคุณธรรม จริยธรรม มาตรฐานทางสุนทรียภาพ และขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนความเชื่อ

เอ็ดเวิร์ด ไทเลอร์ (Ed. Ward B. Tyler: 1871) ได้กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรมหมายถึง สิ่งที่ยึดกันของหลายสิ่ง เช่น ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถและอุปนิสัยต่างๆ ซึ่งมนุษย์รับสืบทอดกันมา

ชาวไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่งมีวัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมที่ผูกพันกับความเชื่อก่อนข้างมาก รูปแบบรายละเอียดจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว สังคมของลาวโซ่งจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ท้าวหรือกลุ่มชนชั้นสูง เป็นการสืบสกุลจากเจ้านายผู้ปกครอง ในแคว้นสิบสองปันนา อีกกลุ่มเป็นชนผู้น้อย หรือผู้สืบสกุลจากประชาชนหรือคนทั่วไป รูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมจะแตกต่างกันระหว่าง 2 กลุ่มในอดีต จนถึงปัจจุบันยังมีความแตกต่างกันอยู่ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผี ชาวโซ่งมีความเชื่อว่าผีมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตประจำวัน เช่น พระแม่โพสพ พระแม่ธรณีมีความผูกพันอย่างแนบแน่น ผีที่ชาวลาโซ่งมีการนับถือ และให้ความนับถือมากที่สุดคือ ผีบรรพบุรุษ ที่เรียกว่าผีเฮือน หรือผีเรือน ภายในบ้านมีการกันห้องขนาดเล็กไว้ด้าน

มุมสุดขวามือ เป็นห้องสำหรับผีเรือน ภาษาโซ่งเรียกว่า กะลื้อห้อง ภายในมีหิ้งสี่เหลี่ยมสำหรับวางชั้นผีเรือน หรือสมุดจดรายชื่อบรรพบุรุษที่อยู่ในตระกูลที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นที่รวมวิญญาณของบรรพบุรุษ ในการปกป้องคุ้มครองลูกหลาน นอกจากนี้ลาวโซ่งยังนับถือผีฟ้าหรือ แถน ซึ่งเป็นเทวดาที่คอยดูแลรักษาผีบ้านผีเรือน ผีประจำหมู่บ้าน ให้อยู่กันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข ความเชื่ออีกอย่างของลาวโซ่ง คือ ความเชื่อเรื่องขวัญ ซึ่งขวัญได้ติดตัวมาแต่กำเนิด ถ้าไม่มีขวัญจะทำให้ร่างกายเจ็บป่วยหรือตายได้ ถ้าขวัญอยู่ดีจะมีดีมีสุข ถ้าขวัญจากไปจะต้องทำพิธีเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับตัว

ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมตะวันตก ระบบการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นทำให้สังคมของชาวลาโซ่งรุ่นใหม่มีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันตามสังคมเมือง แต่ยังคงมีการประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมประเพณีเดิมอยู่อย่างเหนียวแน่น เช่น การแต่งกายในพิธีกรรมต่างๆรูปแบบของประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ลายละเอียดลดลงบ้างตามสภาพสังคม ประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ มีดังนี้

1. ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน
2. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่
3. ประเพณีเสนเหือน (เสนเรือน)
4. ประเพณีการแต่งงาน
5. ประเพณีงานศพ
6. ประเพณีปัดล้างควาน
7. ประเพณีการละเล่น

ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน

ชาวไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง บ้านดอนมะเกลือ อำเภอร่องทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จะมีศาลประจำหมู่บ้าน เพื่อช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ ช่วยปกป้องคุ้มครองครอบครัว และชุมชนให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ชุมชนมีแต่ความสุข การทำมาหากิน ทำนาทำไร่ปลูกผักได้ผลดี พิธีไหว้ศาลประจำหมู่บ้าน มี 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 จะทำพิธีในเดือน 6 วันข้างขึ้น ครั้งที่ 2 จะทำในเดือน 8 วันข้างขึ้นโดยกำหนดวันไหว้ตรงกับวันที่เท่าไร แล้วจึงบอกให้ชาวบ้านทุกคนทราบล่วงหน้าประมาณ 3 วัน เพื่อให้ทุกคนจะได้เตรียมเอาอาหารมาไหว้ศาลกัน ทุกคนจะแต่งกายตามปกติ ชุดที่เคยใส่เป็นประจำทุกวันไปร่วมพิธี เฉพาะหมอผู้ทำพิธีเรียกว่า “เจ้าจ้ำ” เท่านั้นจะต้องใส่เสื้อฮี เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำอาหารที่มาร่วมพิธีกลับไปบ้านของตนเอง ประเพณีไหว้ศาลประจำหมู่บ้านเป็นการสร้างความสามัคคีกลมเกลียว สนุกสนานร่วมกัน

บ้านดอนมะเกลือมีชาวไทยทรงดำอาศัยอยู่ 11 หมู่บ้าน มีการตั้งศาลประจำหมู่บ้านจำนวน 4 ศาล ดังนี้

1. ศาลหมู่ที่ 10 เจ้าพ่อประจำศาลชื่อ เจ้าพ่อยง
2. ศาลหมู่ที่ 5 เจ้าพ่อประจำศาลชื่อ เจ้าพ่อศรีนวล
3. ศาลหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 7 เจ้าพ่อประจำศาลชื่อ เจ้าพ่อดอกไม้
4. ศาลหมู่ที่ 9 เจ้าพ่อประจำศาลชื่อ เจ้าพ่อทวน

พิธีไหว้ศาลประจำหมู่บ้านครั้งที่ 1 จัดทำในตอนเย็นเท่านั้น ประกอบด้วยเครื่องไหว้ศาลชุดใหญ่ เช่น ไก่บ้านต้มสุก 12 ตัว (ให้ฆ่าโดยวิธีทุบหัวห้ามเชือดคอโดยเด็ดขาด) เหล้าขาว ขนต้มขาวขนต้มแดง ข้าวต้มมัด ขนอื่นๆ มากพลู 3 คำ ยาเส้น 3 มวน กาน้ำ ดอกไม้ธูปเทียน

พิธีไหว้ศาลครั้งที่ 2 ในเดือน 8 วันข้างขึ้น ทำพิธีในตอนเช้าและตอนเย็น พิธีตอนเช้าจะทำบริเวณทางสามแยกของหมู่บ้าน ส่วนพิธีตอนเย็นทำบริเวณที่ว่างหน้าศาล พิธีตอนเช้าจะเป็นพิธีทางศาสนาโดยนิมนต์พระจากวัดดอนมะเกลือมาหมดทุกรูปเพื่อสวดมนต์ให้ศีลให้พร ชาวบ้านจะเอาอาหารใส่ปันโตมารวมถวายพระ เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์จะมีการตั้งศาลเพิงตาขึ้นที่สามแยก ชาวไทยทรงดำจะเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ มาวางที่ศาลเพิงตา เช่น ที่นอน หมอน เสื่อ ร่มและ ชันน้ำ

เป็นต้น และร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน เรียกว่า “ทำบุญรวมญาติ” และรอทำพิธีไหว้ศาลในตอนเย็นต่อไป

พิธีการไหว้ศาลประจำหมู่บ้านในตอนเย็น เริ่มพิธีเวลา 3 โมงเย็น พิธีการเหมือนการไหว้ศาลครั้งที่ 1 แต่เพิ่มพิธีสงฆ์มาสวดในตอนเย็น “เจ้าจ้ำ” ผู้ทำพิธีเป็นผู้กำหนด กลุ่มบุคคลที่เรียกว่า

“ผู้ถูกไถ่” ในการเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ศาล เจ้าจ้ำจะใส่เสื้อสี ทำพิธีจุดธูปเทียนบอกกล่าวเจ้าพ่อองค์ โดยภาษาโซ่งให้มารับของที่ชาวบ้านจัดมาถวายและกล่าวอัญเชิญชุมชนมเหศวรให้มาช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาให้ทุกคนในหมู่บ้านอยู่ดีมีสุข ปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง ทำไร้ได้ผลดี การกล่าวนั้นต้องกล่าวแต่สิ่งที่ดีๆ จากนั้นทำน้ำมนต์ใส่กาน้ำไปปะพรมให้แก่ผู้มาร่วมพิธี เป็นการเสร็จพิธี ชาวบ้านจะเอาอาหารกลับไป และแบ่งไก่ให้เจ้าจ้ำนำกลับไป เรียกว่า “การก๊อบเสื้อ” เป็นการสร้างความสามัคคีร่วมกันในหมู่บ้านโดยนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเจ้าพ่อองค์เดียวกัน

ภาพที่ 2.2 ศาลประจำหมู่บ้าน

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

เมื่อมีการสร้างบ้านใหม่ ต้องไปหาฤกษ์ กำหนดวันที่จะทำพิธีเพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้าน และผู้อยู่อาศัยจากนั้นจึง จัดเตรียมเครื่องใช้ ที่นอน หมอน มุ้ง เครื่องใช้ในครัวเรือนที่จำเป็นต่างๆ และของที่ใช้ในพิธีเช่น ไก่ เหล้า และเครื่องเซ่น เจ้าของบ้านผู้ชายจะแต่งกายใส่ชุดสี ส่วนผู้หญิงจะนุ่งซิ่นใส่เสื้อสี หมอผู้ทำพิธีจะแต่งกายด้วยชุดธรรมดาสะพายมิดดาบ ถือถุงย่ามสีแดงใส่เครื่องมือ ส่ว ค้อน สำหรับทำพิธีตอกเสา ห้องกะล่อห้อง พิธีขึ้นบ้านใหม่ เป็นความเชื่อในการเชิญเทวดา เจ้าพ่อและผีเรือนมาช่วยปกป้องรักษาคนในบ้านให้ปลอดภัย ร่มเย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรือง ร่ำรวยยิ่งขึ้น พิธีขึ้นบ้านใหม่มักจะทำในเวลาเย็นเริ่มจากแม่เจ้าของบ้านจะเตรียมเครื่องไหว้มีไก่3ตัวใส่พานเพื่อมอบให้ลูกตา ท้าวขวานและชีขวานให้ข้าว (เตาไฟกลางบ้าน)

เจ้าของบ้าน สะพายกระบุงข้าวตามประเพณี จะช่วยกันถือ ที่นอน หมอน มุ้ง ขมุกใส่ข้าวของเครื่องใช้และสิ่งของต่างๆ ในการดำรงชีวิตมาวางไว้ข้างบันไดหน้าบ้านเจ้าของบ้านจะต้องจัดหาคู่สามีภรรยาที่อยู่กันอย่างราบรื่นมารวมขบวนพิธีห้ามคู่ที่มีการหย่าร้าง เพื่อเป็นสิริมงคลในทางที่ดี จากนั้นก็มารวมกันจัดแถวขบวนหน้าบ้านมีหมอแคนเป่าแคน หมอพิธีเดินนำหน้าตามด้วยเจ้าของบ้านชายหญิงและคู่ครองที่ทำหน้าที่หาบเครื่องนอนและญาติๆ เดินวนรอบบ้านใหม่โดยเดินวนขวา 3 รอบแล้วมาหยุดที่ต้นบันไดก่อนขึ้นบ้าน หมอพิธีจะอ่านโองการและใช้มีดฟันหัวบันได 1 ครั้ง พร้อมเสกคาถาเพื่อข่มและไล่สิ่งชั่วร้ายออกไป เจ้าของบ้านและขบวนญาติขึ้นมาบนบ้านแล้วเจ้าของบ้านจะหว่านโปรยเงินทองให้ทั่วบ้าน บางบ้านจะเลือกเดินวนภายในบ้าน 3 รอบ จากนั้น หมอพิธีจะนำเหล้าไปเช่นไหว้ผีเรือนที่กะล่อห้องเพื่อให้ช่วยคุ้มครองผู้ที่อยู่อาศัยในเรือนให้ปลอดภัยร่มเย็นเป็นสุขทำมาค้าขายเจริญรุ่งเรือง ร่ำรวยเงินทองไหลมาเทมาเต็มบ้าน หมอพิธีจะยกพานไม้หรือถาดสังกะสีใส่ข้าว แกงและเครื่องเช่น อัญเชิญเทวดาและเจ้าพ่อมากินและขอพร จากนั้นนำส่วไปตอกที่เสาเอกในห้องกะล่อห้อง 1 ครั้ง แล้วเอาถุงย่ามสีแดงใส่ส่ว ค้อน แขนวไว้ที่ฝากะล่อห้อง 3 วัน 3 คืน และเอาเครื่องเช่นใส่พานที่ 1 สู่สูงตากิน พานที่ 2 สู่ท้าวหวาน พานที่ 3 สู่ชีหวานให้ข้าว (เตาไฟกลางบ้าน) พิธีทำกันตรงกลางบ้านบริเวณห้องเปล่งการก่อเตาไฟ หมอพิธีจะเอาเชื้อไฟมาก่อให้ไฟลุกก่อน เจ้าของบ้านจะต้องคอยเติมเชื้อไฟให้ติดอยู่ตลอดเวลา 3 วัน 3 คืน จึงจะดับได้ มีการเลี้ยงฉลองกันเชิญญาติพี่น้องและคนมาร่วมพิธีทานอาหารร่วมกันเป็นอันเสร็จพิธี

ประเพณีการเสนเรือน (เสนเรือน)

พิธีกรรมเช่นไหว้ผีเรือนของชาวลาวโซ่ง ผีเรือนที่ชาวลาวโซ่งนับถืออย่างเคร่งครัดคือ บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยเฉพาะ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลูกหลานจะอัญเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วให้ขึ้นเรือน ในห้อง กะล่อห้องซึ่งเป็นห้องเล็กๆ อยู่มุมในขวาสุดของตัวเรือน ลูกๆ จะจุดธูปใส่ในบัญชีผีประจำบ้าน เรียกว่า “บัญชีเรือน” และจะทำพิธีเลี้ยงผีเรือนเรียกว่า “พิธีเสนเรือน” ในทุกๆ 2 - 4 ปี เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูของลูกหลานเป็นการระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และเป็นการบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษช่วยปกป้องคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข สุขภาพแข็งแรงไม่มีใครภัยเบียดเบียนผีบรรพบุรุษจะเป็นผีที่ดีที่ตายในบ้านหรือเจ็บป่วยแก่ชราตายไม่ใช่ผีที่ตายจากอุบัติเหตุ หรือผีตายโหง ภายในห้องกะล่อห้องจะไม่มีเก้าอี้กระตัก จะมีแต่เพียงแก้วน้ำ และถ้วยชามวางไว้สำหรับใส่อาหารมาเช่น ไหว้ทุกๆ 10 วัน ข้างฝาบ้านจะเจาะเป็นรูกลม สำหรับให้หมอสั่งอาหารที่เช่นผีเรือนลงใต้ถุนเรือน ซึ่งมีความเชื่อว่าผีเรือนจะมากินเครื่องเช่น ชาวไทยทรงดำจะไม่ทำพิธีในเดือน 5 เพราะเป็นช่วงแล้ง ข้าวปลาอาหารไม่อุดมสมบูรณ์ ในเดือน 9 เดือน 10 มีความเชื่อว่าผีเรือนไปเฝ้าเทวดา และเมื่อถึงกำหนดพิธีแล้วไม่ทำพิธีอาจจะมีเรื่องเดือดร้อนต่างๆ เกิดขึ้นกับครอบครัวหรือคนในบ้านได้ เนื่องจากผีบ้านผีเรือนอดอยากไม่ได้กินเครื่องเช่นไหว้การสืบทอดของตระกูลด้วยการสืบทอดจะยึดถือเพศชายเป็นหลักเริ่มจากพ่อบ้าน คนต่อไปต้องเป็นลูกชายหรือหลานชาย ห้ามเป็นเพศ

หญิงโดยเด็ดขาดประเพณีการเสนเรือนจะมี 2 กลุ่ม คือ การเสนเรือนผู้น้อยเป็นตระกูลของคน สามัญธรรมดา และการเสนเรือนผู้ท้าวเป็นตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าในอดีต

ภาพที่ 2.3 หมอเสนทำพิธีไหว้ผีเรือนภายในกะล่อห้อง

พิธีเสนเรือนผู้น้อย โดยเจ้าภาพจะไปปรึกษาหมอเสนกำหนดวันโดยเลือกวันที่ไม่ตรงกับวันตายของพ่อหรือเฒ่าศพ จากนั้นไปบอกญาติพี่น้องที่มีผีเดียวกัน และแขกมาร่วมงาน ญาติพี่น้องที่มีสายเลือดเดียวกัน พ่อแม่เดียวกันจะแต่งกายด้วยชุดธรรมดา ส่วนญาติที่มาจาก การแต่งงานจะใส่ชุดเสื้อฮี ส่วนแขกที่มาร่วมงานจะใส่ชุดธรรมดาเครื่องเช่นไหว้ประกอบด้วย หมู เพราะชาวไทยทรงดำส่วนใหญ่จะเลี้ยงหมูไว้ในพิธีกรรม เจ้าของบ้านจะนำหมูมามัดขาให้ ลูกเขยหรือหลานเขยคล้องเสื้อฮีแล้วหามหมูขึ้นบ้านไปวางไว้หน้าห้อง กะล่อห้อง แล้วทำความสะอาด เคารพบอกกล่าวผีเรือน ต่อมาเริ่มฆ่าแหละหมูตัดซี่โครง 7 ซี่ ขัอกระดูกสันหลัง 7 ขัอ และใส่หมู วางรอบปานเพื่อน เจ้าของบ้านจะทำการตกแต่งปานเพื่อนด้วยใบตอง ภายในใส่อาหารทั้งสดและ สุก เช่นหมูสด ข้าวเหนียวพร้อมถั่ว (ตะเกียบ) ข้าวต้มมัด เผือก มัน อ้อย ผลไม้ต่างๆ หมากพลู ขนมอาหารที่ใช้ในพิธีและเลี้ยงแขกที่ขาดไม่ได้เด็ดขาดคือ แกงหน่อไม้เปรี้ยว ต้มกระดูกหมู ผักกาดดอง ต้มเครื่องใน

หมอเสนจะคล้องเสื้อฮี ถือวี (พัด) มีผู้ช่วย 1 คน บอกกล่าวบางตอนในกรรมพิธี เจ้าของบ้านจะให้เหล่าชาวแก่มอเสน และนำอาหารมาเลี้ยงได้แก่ ถาดไก่ช้อง คือการตัดปีกและ ขาไก่มาเรียง แกงไก่ใส่หน่อไม้เปรี้ยว 1 ชาม ข้าว 1 ชาม ข้าวเหนียว หมอเสนจะตอบรับอาหาร และเรียกญาติผีเดียวกันมาร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน เสร็จแล้วหมอเสนจะทำพิธีเรียกวิญญาณพ่อ แม่ บรรพบุรุษมากินอาหารโดยคีบอาหารในปานเพื่อนใส่รูที่ฝาข้างบ้าน เป็นช่องส่งอาหารให้ผี เรือน โดยเรียกชื่อผีเรือนทีละคน

พิธีเช่นมีขั้นตอนการไหว้ 6 ครั้ง และมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่นพิธีครั้งที่ 1 เรียกว่า “เสนปางแปง” หรือ “เสนปางแปง” เป็นการเรียกเชิญวิญญาณ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษ มากินอาหาร

พิธีครั้งที่ 2 เรียกว่า “เสนก้ากก” เป็นการเรียกวิญญาณพี่น้องที่มีพ่อเดียวกันที่ตายดี ตามด้วยเรียกชื่อญาติที่ตายไม่ดีมากินอาหารอันดับสุดท้ายเรียกว่า “สามสิบล่า” และเริ่มพิธีใหม่เรียกว่า “ก้าต้อก้า” เป็นการอวยพรญาติพี่น้องที่มีชีวิตอยู่

พิธีเช่นครั้งที่ 3 เรียกว่า “เสนสองดิบ” เป็นพิธีที่หมอเสนจะยกพานใส่เครื่องเซ่นที่หึ่งในกะล่อห้องมาเติมอาหาร แล้วเรียกชื่อ พ่อ แม่ ตามลำดับมากินอาหารโดยส่งอาหารทางช่องที่ผนัง

พิธีเช่นครั้งที่ 4 เรียกว่า “เสนเหล้า” (เสนเหล้าหลวง) ผู้ช่วยหมอเสนจะช่วยรินเหล้าส่งให้หมอเสน เพื่อนำไปเซ่นผีเรือน หมอเสนจะเรียกชื่อพ่อกินก่อน และตามด้วยแม่ และญาติตามลำดับ แล้วเทเหล้าทิ้งในรูที่ฝาบ้าน และกล่าวอวยพรคำพูดที่ดีต่างๆ

พิธีครั้งที่ 5 เรียกว่า “เสนเหล้าล้างแกง” เป็นพิธีกินอ้มแล้วจะล้างถ้วยชามเล็กงานเลี้ยงแล้ว โดยหมอเสนจะรินเหล้า เรียกให้ผีเรือนตั้งแต่พ่อ แม่ และญาติที่เป็นผีเดียวกันมากิน

พิธีครั้งที่ 6 เรียกว่า “เสนเหล้ากู่” เป็นการรินเหล้าแล้วเชิญวิญญาณบรรพบุรุษมากินเหล้า จากนั้นจะมีคนมาช่วยยกพานเผื่อนออกจากกะล่อห้อง แล้วแบ่งเครื่องเซ่นให้หมอเสน และแจกญาติๆ ไปรับประทานที่บ้าน หมอเสนจะกล่าวคำขวัญ “ส่งล่าเรือน” เป็นการอวยพรให้ขวัญอยู่ดีมีสุข เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีเสนเรือนผู้ต้าว (ผู้ท้าว) เป็นพิธีกรรมที่ชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่งที่มีฐานะเป็นผู้ต้าว คือมีตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าในอดีต พิธีกรรมเริ่มจากพิธีเสนเหล้าหลวงก่อน ตามด้วยพิธีเสนปางแปง หมอเสนจะนั่งอยู่ในห้องกะล่อห้อง ทำพิธีเรียกเจ้าของบ้านมากินหมู และอาหารในพานเผื่อน ด้วยวิธีหย่อน “ห่อหล่อ” ทิ้งลงใต้ถุนทางช่องพื้นไม้กระดาน พิธีแปงได้ (ได้) เป็นพิธีเรียกขวัญในถุงใต้ของผู้ต้าวที่เข้าพิธีเสน ถูได้มีลักษณะเป็นถุงผ้าเล็กๆ แขนวไว้คู่กับภาชนะจักสานเป็นสัญลักษณ์แทนของขวัญผู้ชายไทยทรงดำ

การเช่นครั้งที่ 1 เรียกว่า “แปงได้” หมอเสนจะทำพิธีที่ห้องกว้านซึ่งเป็นห้องที่ต่อออกมาจากส่วนที่เป็นระเบียบบ้าน เป็นห้องที่อยู่ของผีผู้ท้าวโดยเฉพาะ

การเช่นครั้งที่ 2 เรียกว่า “มอปปานาย” เจ้าของบ้านจะเตรียมเครื่องเซ่น มีเหล้าไก่ต้มสุก ใส่ลงในพานเผื่อน แล้วหมอเสนจะทำพิธีและกล่าวอวยพร จากนั้นพวกญาติที่มาร่วมงานร่วมกันรับประทานอาหารเป็นอันเสร็จพิธี

ประเพณีการแต่งงาน (งานกินหลองหรือกินดอง)

เมื่อชายหนุ่มและหญิงสาวชาวลาโว้งรักใคร่กัน ถึงขั้นตกลงแต่งงานกัน ก็จะมีการหาฤกษ์ดีและกำหนดวันแต่งงาน จะมีการเตรียมงานแบ่งการเตรียมงานสำหรับฝ่ายชายและฝ่ายหญิงในวันงานพิธีเข้า ฝ่ายชายจะยกขบวนขันหมากแล้วส่งล่ำมขึ้นไปนบ้านและทำพิธีหมั้นก่อน

จากนั้นล่ามจะส่งเจ้าบ่าวให้พ่อแม่เจ้าสาว ล่ามทั้งสองฝ่ายจะกล่าวโต้ตอบกัน เสร็จแล้วจึงพาเจ้าสาวไปไหว้ผีเรือนโดยเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว 5 คน ลูกขี้ยืนพร้อมกัน เอมือประสานอก แล้ววนกราบเหมือน

การไหว้ของจีนจนครบจำนวนผีเรือนแล้วไหว้พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ของเจ้าสาว เจ้าสาวและเพื่อนเจ้าสาว 2 คนจะไปกราบขอพรพ่อแม่ และญาติของฝ่ายเจ้าบ่าว เสร็จพิธีจึงเลี้ยงอาหารกลางวัน เมื่อแขกกลับไปหมดแล้ว เหลือแต่ญาติสนิทจะทำพิธีปูที่นอนและส่งตัวเจ้าบ่าวอาจต้องอาสาอยู่ช่วยทำงานในบ้านเจ้าสาวสักระยะก่อนตามสัญญาจากนั้นจึงแยกกันอยู่ตามลำพัง การแต่งกายของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว จะใส่เสื้อฮิในการประกอบพิธีการแต่งงาน

ขั้นตอนของพิธีแต่งงานเริ่มต้นเช้าล่ามฝ่ายเจ้าบ่าวจะทำพิธีสอง (การหมั้น) ที่บ้านเจ้าสาวในห้องกะล่อห้อง ซึ่งมีล่ามของฝ่ายเจ้าสาวคอยอยู่ พร้อมทั้งพ่อ แม่ และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงอยู่ด้วย ล่ามฝ่ายชายที่ส่งมาทำพิธีสองจะแต่งตัวด้วยเสื้อฮิ เจ้าบ่าวจะใส่เสื้อฮิ สะพายถุงย่ามภายในใส่มีดโต้ และเครื่องเงินยกขบวนขันหมากมาหยุดรออยู่ด้านนอกก่อน เมื่อการเจรจาเสร็จแล้ว จึงนำขันหมากขึ้นเรือนมีการกันประตูเงินประตูทองเป็นระยะระหว่างทางขึ้นเรือน ถ้าเป็นผู้ชายจะขึ้นบันไดบ้านตามปกติ แต่ถ้าเป็นผู้สาว (ผู้ท้าว) ต้องขึ้นบันไดทางกะล่อห้องเท่านั้น ในขบวนขันหมากผู้ท้าว

(ผู้ท้าว) ใช้ขันหมาก 4 อัน คนถือ 4 คน แต่งตัวด้วยเสื้อฮิ ผู้ชายก็เหมือนกัน จากนั้น ล่ามของเจ้าบ่าวจะนำของทุกอย่างที่มากับขบวนขันหมากไปทำพิธีมอบให้พ่อแม่ ฝ่ายเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะนำเหล่า “เหล้าอุ่นผืน” เป็นเหล้าที่ใช้สำหรับประกอบพิธี ถ้าเป็นผู้ชายใช้ 4 ขวด ถ้าเป็นผู้ท้าวใช้ 8 ขวด ไปมอบให้ล่ามฝ่ายเจ้าสาวรินลงในถ้วยที่อยู่ในกะล่อห้องพร้อมด้วยขันหมาก ถ้วย หมากพลู เงิน สินสอดทองหมั้นทั้งหมด ให้ล่ามฝ่ายเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวจะนำเงินที่ลงท้ายด้วยเลขคู่ เจ้าสาวจะรับทองจากเจ้าบ่าว พิธีตรึงนี้เสร็จเมื่อแม่เจ้าสาวนำเงินสินสอดไปเก็บในกะล่อห้อง ล่ามจะนำเจ้าบ่าวพร้อมเพื่อนมาทำพิธีไล่ หรือไหว้พ่อแม่เจ้าสาว โดยการลูกขี้ยืนพร้อมกัน เอมือประสานอกแล้ววนกราบเหมือนการไหว้เจ้าของจีนจนครบจำนวนผีเรือน แล้วจึงไหว้พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ของเจ้าสาวไหว้แบบเดียวกับไหว้ผีเรือน พ่อ แม่ ญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายจะให้พรเรียกว่า “ไหว้เฮา” เสร็จพิธีมีการเลี้ยงอาหารแก่แขกที่มาร่วมงาน

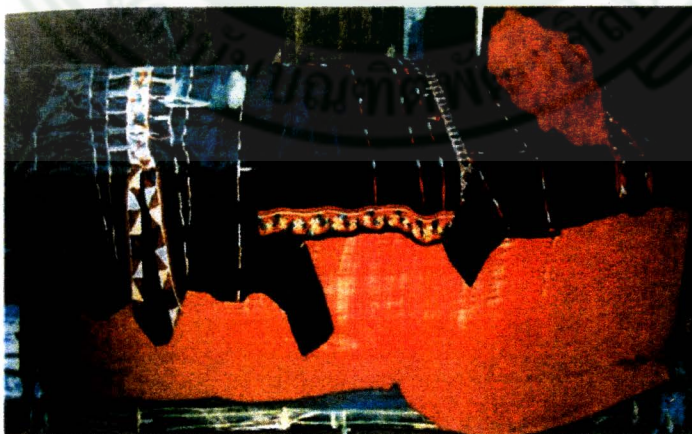

ภาพที่ 2.4 ขบวนขันหมากเจ้าบ่าว

ประเพณีงานศพ

เมื่อมีคนในครอบครัวเดียวกันตายญาติพี่น้องจะหยุดทำงานทุกอย่างเพื่อไว้อาลัยและมาจัดงานศพโดยช่วยกันอาบน้ำศพแต่งตัวศพด้วยเสื้อผ้าใหม่ชั้นใน สวมทับด้วยเสื้อฮีประจำตัวของผู้ตาย ชาวลาวโง่งจะมีเสื้อฮีประจำตัวคนละหนึ่งตัวโดยใช้งานทั้งสองด้านของตัวเสื้อ ด้านที่มีลวดลายน้อยจะใช้ในพิธีงานมงคลส่วนด้านที่มีลวดลายมากๆ จะใช้ในพิธีงานศพ เมื่อจัดศพตามพิธีกรรมแล้วเอาศพใส่โลงจากนั้นใช้เสื้อฮีกลับด้านในที่มีลายมากออกข้างนอกคลุมโลงผู้ตายอีกทีหนึ่งเสื้อฮีที่ใช้ต้องเป็นเสื้อฮีของผู้หญิงเท่านั้นจากนั้นก็ประกอบตามพิธีกรรม ในพิธีจะมีการโกนหัวลูกชายผู้ตายแล้วจึงนำไปฝังที่ป่าช้าเมื่อเสร็จพิธี ทุกคนจึงจะกลับไปทำงานตามปกติได้การกระทำแบบนี้เรียกว่า “กำบ้านกำเมือง” หรือป่าแห้ว (แฮ้ว)

การแต่งกาย ลูกหลานของผู้ตายจะใส่เสื้อขาวเรียกว่า “เสื้อตัก” และโปกหัวด้วยผ้าส่วนหมอบอกทางในการทำศพไปป่าช้า เรียกว่า “เขย” ต้องแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ สวมหมวก มีผ้าขาวและผ้าไหมยาวประมาณ 1 วา คาดเอว ถ้าเป็นผ้าไหมแพรสีแดง ก็คาดไว้ที่หมวกการวางโลงศพถ้าเป็นผู้ชายให้วางใต้ถุนบ้านด้านในติดกับห้องกะล่อห้อง ถ้าเป็นผู้หญิงให้วางใต้ชื่อบ้านถัดออกมา มีไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 เมตร แขนงไว้เหนือโลงด้านศีรษะสำหรับพาดของที่จะให้ผู้ตาย เช่น ผ้าไหมแพร ผ้าขาวพับห่อใส่สรวงที่ขาดผืนเล็กๆ เรียกว่า “ไข่กาดำ” ที่ปลายเท้าศพจะวางอาหาร 1 สำหรับ ไข่ดิบวางบนพานอีกทีหนึ่งเรียกว่า “พานงายย้อ” ถ้าศพอยู่ในบ้านจะไม่มีพิธีสวดแต่จะจุดไฟไว้ทิศตะวันตกและทิศตะวันออกตลอดเวลาจนกว่าจะนำศพไปเผา ผู้ที่ทำพิธีคือหมอบอกทางเรียกว่า เขยกกหรือ เขยใหญ่ จะแต่งตัวด้วยชุดดำ สวมหมวก มีผ้าขาวคาดเอว ถ้าเป็นผ้าแพรสีแดงจะคาดไว้ที่หมวก มีมิดหมอ 1 เล่ม และตำราบอกทางญาติผู้ตายเชิญแขกรับประทานอาหาร เสร็จแล้วจึงให้เขยกกทำพิธีบอกให้ผู้ตายกินงายย้อ (อาหารในพาน) เขยจะใช้มิดปักกระดานหันทางด้านคมออก โดยเขยกกจะนั่งอยู่ด้านปลายเท้าของผู้ตาย จะบอกทางให้แก่วิญญาณของผู้ตายไปป่าแห้ว (แฮ้ว) จากนั้นจึงหัน “ซอน” หรือโลงศพไว้ตรงกลางเรือนให้ด้านศีรษะไปทางกะล่อห้อง เพื่อทำพิธีซ่อมขวัญ

ภาพที่ 2.5 การพาดเสื้อฮีด้านลวดลายบนโลงศพ

ประเพณีปัดล้างควาน (แผ้วเฮือน)

ประเพณีหลังจากจัดงานศพเพื่อเป็นการเรียกขวัญคนในบ้านให้กลับคืนมา จากการเสียชีวิต เสียใจเศร้าโศกที่บุคคลในครอบครัวได้เสียชีวิตไป แม่มดจะเป็นผู้ที่ปัดล้างควานบ้าน เพื่อให้ผู้อยู่อาศัย และตัวบ้านได้พ้นเคราะห์ และพ้นจากความอัปมงคลการแต่งกายของแม่มด และผู้ช่วยแม่มด จะใส่เสื้อผ้าสีดำ นุ่งผ้าซิ่นลายแตงโม สวมเสื้อก้อมแขนยาวสีดำปกติโพกผ้าคลุมหัว แม่มดจะทำพิธีช้อนขวัญของคนในครอบครัวที่มีชีวิตอยู่และทำพิธีเซ่นไหว้ผีเรือนด้วยอาหาร เช่น ไก่ดิบ แกงไก่ใส่หน่อไม้เปรี้ยว ไก่ต้ม หมากพลู ถ้วยข้าวสาร ถ้วยข้าวสุก และถ้วยข้าวเปลือก และทำการเสี่ยงทายด้วยไม้มอ มีรูปร่างคล้ายตะเกียบ เป็นไม้ไผ่ที่เคยหามาแล้ว ถ้านับไม้มอ ได้เลขคู่ก็ถือว่าดีพ้นเคราะห์แล้ว ถ้าได้เลขคี่ถือว่าไม่ดี อาจมีคนเสียชีวิตอีก จากนั้นจะทำพิธีทำความสะอาด ปัดล้างควานบ้านก่อนจะทำพิธี ญาติผู้ตายจะนำเสื้อผ้าของคนที่มีชีวิตอยู่ พร้อมด้วย หมากพลูและเนื้อสดประมาณ 2 นิ้ว ไปให้แม่มดตรวจดูดวงชะตากรรมก่อน แล้วจึงจะกำหนดวัน เพื่อทำพิธีปัดล้างควานพิธีเริ่มจากนำเสื้อผ้าของคนที่มีชีวิตอยู่ภายในบ้านมาใส่ในสวิง พร้อมด้วย ข้าวปั้นลูกกลมเล็กๆ จัดทำห่อข้าว 10 ห่อ ห่อปลา 9 ห่อ การห่อใบตองให้ทั้งชายยาวออกมาทุก ห่อเพื่อใช้ในการเสี่ยงทาย โดยใส่ไว้ในถุงหลา (ถุงย่าม) จากนั้นนำท่อนไม้ขนาดเท่าแขนคนห่อ ด้วยผ้าขาวไว้บนพื้นบ้านให้ตรงกับชื่อบ้านโดยสมมติเป็นตัวแทนของคนตายและให้ญาติผีเดียวกัน นั่งล้อมรอบทำพิธี แม่มดจะถือสวิงที่มีเสื้อและข้าวของเงินรอบขอบไม้ บอกกล่าวให้ผู้ตายไปดี ไม่ให้ผู้ตายเอาชีวิตคนในบ้านไปด้วย ให้คนในบ้านไม่มีใครตายอีก จากนั้นแม่มดจะทำพิธีไหว้ผี เรือนโดยการเซ่นผีเรือนด้วยไก่ดิบวางบนพาน 1 ตัว แกงไก่ใส่หน่อไม้เปรี้ยว ไก่ต้ม หมาก พลู ถ้วยข้าวสาร ถ้วยข้าวสุก ถ้วยข้าวเปลือก จัดวางในกระดังที่รองด้วยใบตอง เหล้า 1 แก้ว และแม่ มดจะทำพิธีเสี่ยงทายด้วยไม้มอมีรูปร่างคล้ายไม้ตะเกียบเหลามาจากไม้ไผ่ที่เคยใช้กับงานศพ มาแล้วจำนวน 1 กำใหญ่ๆ แล้วให้ญาติอธิฐานเสี่ยงทายว่าผู้คนในบ้านจะพ้นเคราะห์หรือไม่ ถ้า พ้นเคราะห์จะนับได้จำนวนเลขคู่ ในระหว่างพิธีจะมีการให้ญาติกินอาหารเครื่องเซ่นพร้อมเหล้า เป็นการเสี่ยงทายว่าจะพ้นเคราะห์หรือไม่ของแต่ละคน จะทำพิธีแบบนี้ของแต่ละคน จากนั้นนำ กระซ้อ (ชะลอม) จำนวน 4 ใบใส่เศษผ้า ใบขนาด ใบมะยม รำ แกลบ ดินไถ่ถุนบ้านคนตาย และ เปลือกไม้ นำไก่ที่มีชีวิตอยู่ผูกขาแล้วไปผูกติดกับกระซ้อข้างละ 2 ตัวผูกไถ่มัดรวมกับกระซ้อกับไม้ คานทั้ง 2 ข้าง ส่วนไก่ตัวที่ 5 ผูกไว้ด้านหลังที่นั่งของแม่มด

พิธีปัดล้างควานตอนนี้แม่มดกับผู้ช่วยเรียกว่า “แห้ว” จะทำความสะอาดบ้านโดย ให้ญาติของผู้ตายออกจากบ้านไปให้หมด แล้วใช้ใบมะยมปะพรมน้ำมนต์ นำกระดังซี่เถ่าละเอียด 2 กระดัง ไม้ที่เตาไฟ ในครัว 1 กระดัง และวางไว้ที่หัวบันได 1 กระดัง ก่อนลงจากบ้าน ห้ามเหยียบบันไดขั้นแรกและขั้นสุดท้ายเด็ดขาด ผู้ช่วยแม่มดจะหาใบไถ่พร้อมกระซ้อ(ชะลอม) ไป ปล่อยที่ทาง 3 แพร่ ก่อนปล่อยให้ตัดเชือกที่ผูกไถ่ออกก่อนถือว่าปล่อยทุกซบปล่อยเคราะห์ ความ อัปมงคลให้พ้นจากบ้านและครอบครัว ถ้าใครจับไถ่ได้อีก เรียกว่า ไถ่เจ๊กตก หมายถึง “ไถ่ที่คน จิน” (เจ๊ก) ทำตกไว้แล้วนั้นไม่ใช่ไถ่ที่นำมาแก้เคราะห์ ส่วนไถ่ตัวสุดท้ายจะมอบให้แม่มดนำ

กลับไปบ้านเรียกว่า “ไก่อ่านตีนตั้ง” การปล่อยไก่อเป็นการปล่อยเคราะห์ต่างๆเป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นกลับมาดูรอยเท้าที่ชี้เข้าในกระดง ถ้ามีรอยเท้าสัตว์ เช่น นก หนู มีความหมายว่าดี แต่ถ้ามีรอยเท้าแมวหรือคน รอยนิ้วมือ มีความหมายไม่ดีอาจมีญาติเสียชีวิตอีก เมื่อมาดูก้อนข้าวเหนียวผสมดินหม้อเขม่าควันไฟในเสื้อของแต่ละคนถ้าก้อนข้าวมีรอยร้าวแตกหรือยุบแห้ง ถือว่าไม่ดี แต่ถ้าก้อนข้าวเหนียวยังปกติดี ถือว่าดวงดี มีความสุข

ประเพณีการละเล่น

การละเล่นของชาวไทยทรงดำจะเริ่มในหลังฤดูเก็บเกี่ยวประมาณเดือน 5 เดือน 6 ของทุกปี เป็นการให้หนุ่มสาวได้สร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น ชาวไทยทรงดำได้พักผ่อนร่างกายหลังจากงานหลักในฤดูเพาะปลูก จึงมีการเล่นคอน ฟ้อนแคน อันเป็นการละเล่นพื้นบ้านมาแต่โบราณ ในปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนไปไม่มีการเล่นคอน ฟ้อนแคน เล่นลูกช่วงอีกแล้ว เหลือแต่รูปแบบลูกช่วงสิ่งของที่ใช้เล่น เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมเดิมไว้เท่านั้น ปัจจุบันนิยมการร้องรำในงานคอนเสิร์ตของกลุ่มไทยทรงดำที่จัดขึ้นระดับตำบลเท่านั้น เช่น ที่ตำบลดอนมะเกลือ ได้จัดงานเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำ ณ วัดดอนมะเกลือ มีการละเล่นในรูปแบบจัดคอนเสิร์ต ออกร้านร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไทยทรงดำ การเล่นคอนชาวไทยทรงดำเรียกว่า “อันก้อน” เป็นการร้องเพลง ร่ายรำ เล่นเพลงแคนและโยนลูกช่วงและต่อกลองกันจนดึก เริ่มจากเล่นเพลงแคนก่อนจะเล่นกันในบริเวณลานของหมู่บ้าน หรือลานบ้านของฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้เตรียมอาหารไว้เลี้ยงฝ่ายชาย การเล่นเพลงแคนหมอมแคนจะเดินเป่าแคน หนุ่มสาวจะออกมารำ แคนเป็นคู่ๆ มีหมอรำมาร้องเพลงเกี่ยวสาว ฝ่ายหญิงจะออกมาร้องโต้ตอบสลับกันไปมา ผู้ที่อยูรอบนอกจะตบมือตามจังหวะทำให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้น จากนั้นก็มาจับกลุ่มกันเล่นลูกช่วง ซึ่งเป็นเครื่องเล่นที่ทำด้วยผ้าลายดอกหลายๆสี ภายในยัดด้วยเม็ดนุ่น และเม็ดมะขาม มีพู่ผ้าสีต่างๆยาวประมาณ 29-30 เซนติเมตร อีกด้านหนึ่งมีเชือกสำหรับจับเหวี่ยงในการเล่นลูกช่วง จะแบ่งกลุ่มคนเล่นเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายชาย 10 คน และฝ่ายหญิง 10 คน ยืนเรียงแถวหน้ากระดานห่างกัน 15 เมตร เริ่มการเล่นจากฝ่ายชายจะจับลูกช่วงเหวี่ยงเป็นวงกลมแล้วโยนไปที่ฝ่ายหญิง ถ้าฝ่ายหญิงรับได้จะเหวี่ยงโยนกลับไปฝ่ายชายกลับไปกลับมา ถ้ารับไม่ได้จะมีการเจรจาต่อรองหรือลงโทษ พอเป็นที่สนุกสนาน แล้วกลับไปจับกลุ่มร้องเพลงร่ายรำเล่นเพลงแคนต่อไป

ภาพที่ 2.6 การละเล่นในปัจจุบัน

3. วัฒนธรรมผ้าทอ ลวดลาย และสีของผ้าไทยทรงดำ

การสร้างงานศิลปะแบบพื้นเมืองของชาวไทยที่อยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ ส่วนใหญ่ช่างพื้นบ้านจะให้ความสำคัญกับเครื่องมือเครื่องใช้ในลักษณะของการยกย่อง เคารพบูชา จนกลายเป็นเรื่องของคติความเชื่อรวมอยู่ด้วยกันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตผู้คนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างงานศิลปหัตถกรรม เมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับการผลิตผ้าและเครื่องนุ่งห่มของชาวไทยทรงดำแล้ว พบว่าชาวบ้านที่ผลิตผ้าและเครื่องนุ่งห่มส่วนใหญ่ ยังคงถือปฏิบัติในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเส้นใยและวัตถุดิบในการทอผ้า ดังนี้ (บุญเสริม ดินตะสุวรรณ, 2545)

3.1.1 การสู่ขวัญต้นหม่อนในการปลูกหม่อนแต่ละครั้ง ผู้เลี้ยงไหมจะต้องเตรียมหรือหาฤกษ์ยามในการปลูก เช่น จะต้องปลูกต้นหม่อนในวันพุธ ชาวไทยทรงดำถือว่าเป็นวันที่เป็นมงคลในเดือนต่างๆ คือ วันอังคาร เดือน 2 วันพุธ เดือน 3 และเดือน 8 วันพฤหัสบดี เดือน 4 และเดือน 9 วันศุกร์ เดือน 5 และเดือน 10 วันเสาร์ เดือน 6 และเดือน 11 วันอาทิตย์ เดือน 7 และเดือน 12 วันดังกล่าวเมื่อประกอบกิจกรรมอะไรก็ทำให้เจริญก้าวหน้านอกจากหาฤกษ์ยามในการปลูกแล้วจะต้องมีพิธีกรรมในการขอขมาเจ้าที่เจ้าทาง เพราะชาวไทยทรงดำเชื่อว่า ทุกสรรพสิ่งในโลกล้วนแต่มีเจ้าของ ถ้าจะทำอะไรลงไปต้องขอขมา หรือบอกกล่าวให้ทราบ เหมือนกับการปลูกหม่อนลงดินนี้ จะต้องบอกและขอขมาต่อเจ้าของที่ดิน คือพระธรณี ผู้เลี้ยงไหมต้องทำพิธีสู่ขวัญให้กับต้นหม่อน เพื่อเป็นสิริมงคลและให้ได้ผลผลิตสูง ในการทำพิธี ผู้กระทำพิธีจะต้องเตรียมเครื่องสู่ขวัญให้เรียบร้อยเสียก่อน สิ่งของแต่ละอย่าง มีความหมายและเกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรม ดังนี้

(1) อ้อย ชาวไทยทรงดำนำเอาอ้อยเข้ามาเกี่ยวข้องในการทำพิธีสู่ขวัญต้นหม่อน เพราะมีความเชื่อว่า ในการเลี้ยงหม่อนเลี้ยงไหมจะต้องให้มีความเจริญเติบโตรวดเร็วเหมือนกับต้นอ้อย และต้องเลี้ยงไหมหรือปลูกต้นหม่อนให้เจริญงอกงามเหมือนปล้องของลำอ้อยที่มีมากในแต่ละลำแต่ละกอ

(2) กล้วย กล้วยเป็นพืชที่มีการปลูกมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนั้นเมื่อจะทำพิธีกรรมต่างๆ จะต้องใช้ต้นกล้วยเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อว่า ต้นกล้วยเป็นพืชที่มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากมีน้ำหล่อเลี้ยงตลอด และเป็นพืชที่มีการเจริญเติบโตแตกหน่อได้อย่างรวดเร็ว จึงทำให้ชาวไทยทรงดำนำต้นกล้วยเข้ามาเกี่ยวข้องในการปลูกต้นหม่อนเพื่อให้ต้นหม่อนมีความอุดมสมบูรณ์แตกกิ่งก้านสาขาออกไปเหมือนกับน้ำหล่อเลี้ยงของต้นกล้วย และที่สำคัญคือจะได้มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมต่อไปอย่างไม่หยุดชะงัก

(3) ยอดยอ ต้นยอเป็นไม้ยืนต้นที่ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อว่าจะนำความเจริญมาสู่ตนเองและครอบครัว ทั้งนี้เพราะเมื่อทำกิจกรรมหรือประกอบกิจอันใดก็ตาม ถ้ามีการสร้างฐานะของตัวเองขึ้นมา จะได้รับคำยกย่องสรรเสริญเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในการปลูกต้นหม่อนจะต้องใช้ยอดยอเข้าร่วมพิธี เพื่อให้การปลูกหม่อนเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว

(4) หมาก ผู้หญิงสูงอายุชาวไทยทรงดำส่วนมากชอบกินหมาก การให้หมากแก่กันถือเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความรัก ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ฉะนั้นในการปลูกหม่อน จึงมีการนำหมากพลูเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะเชื่อว่าเป็นการตอบแทนบุญคุณต่อต้นหม่อนที่ทำให้ตนและครอบครัวมีอาชีพที่ดีต่อกัน

(5) ไข่ต้ม ชาวไทยทรงดำใช้ไข่ไก่ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าไก่หรือนกเป็นสัตว์ต้นกำเนิดที่สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษสายพ่อโดยตรง (ชัยศิริ สมทวนิช, 2540) ดังนั้นไข่ต้มจึงหมายถึง การคุ้มครองดูแลและการเกิดซึ่งเปรียบกับเกราะป้องกันของเปลือกไข่ที่ห่อหุ้มก่อนที่จะเกิดมาเป็นตัว การสัวยุตันหม่อนเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีจึงต้องได้รับความคุ้มครองดูแลเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา

3.1.2 อุปกรณ์ทอผ้า อุปกรณ์ทอผ้าของชุมชนชาวไทยทรงดำ เป็นเครื่องมือแบบพื้นบ้าน ที่มีได้จำหน่ายทั่วไปตามท้องตลาด ส่วนใหญ่ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ชายที่เป็นพ่อบ้านเป็นผู้ผลิตขึ้นใช้ในครัวเรือน ดังนั้นเมื่อนำอุปกรณ์ที่ผลิตขึ้นเองมาใช้ในการทอผ้า จึงต้องใช้อย่างระมัดระวัง เพราะถ้าหากไม่ระมัดระวังในการใช้งานอาจทำให้ชำรุดเสียหายได้ หากเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าชำรุดเสียหาย จะทำให้เสียเวลากับการสร้างเครื่องมือใหม่

ขึ้นมาทดแทน สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับอุปกรณ์ในการทอผ้านั้น ชาวไทยทรงดำกำหนดขึ้นในลักษณะข้อห้ามโดยใช้บทลงโทษเป็นตัวกำหนด ทำให้กลายเป็นความเชื่อสืบต่อมา โดยมารายละเอียดดังนี้

(1) การห้ามไหนก็ทอผ้า ชาวไทยทรงดำที่มีอาชีพทอผ้ามีความเชื่อสืบต่อกันมาว่า โครงก็มีไว้

สำหรับการทอผ้า ดังนั้นจึงห้ามยืนไหนเด็ดขาด เพราะจะทำให้ผู้ที่ไปไหนก็ทอผ้าไม่มีความเจริญก้าวหน้าและจะทำให้ดอยยาก ทำมาหากินไม่เจริญก้าวหน้าลักษณะความเชื่อซึ่งเป็นข้อห้ามไหนก็ทอผ้าดังกล่าวนี้ คาดว่าคืออุบายที่ชาวไทยทรงดำรุ่นก่อนซึ่งมีความชำนาญในการทอผ้ากำหนดขึ้น เพื่อเป็นการดูแลรักษาอุปกรณ์ทอผ้าให้มีความคงทนถาวร เนื่องจากก็ทอผ้าของชาวไทยทรงดำมีลักษณะเช่นเดียวกับก็ทอผ้าของกลุ่มชนอื่นๆ คือใช้ไม้เป็นส่วนประกอบ ลักษณะของก็ทอผ้าเป็นโครงไม้กว้างๆ ต่อเข้าด้วยกันแบบไม้แน่นหนานัก ถ้าเป็นก็ทอผ้าที่สร้างมาตั้งแต่ดั้งเดิม ก็จะใช้วิธีเชื่อมต่อเข้าด้วยการบากหน้าไม้ ซึ่งทำให้ก็ทอผ้าไม่แข็งแรงนัก หากมีใครไปยืนเหนียวหรือห้อยไหนส่วนหนึ่งส่วนใดของโครงก็จะทำให้เสียการทรงตัว อาจชำรุดหรือหักลงมาได้ ส่งผลกระทบถึงเส้นไหมหรือเส้นฝ้ายที่ซึ่งพาดอยู่เป็นผลให้ไม่อาจทอผ้าไปได้เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ห้ามไหนก็ทอผ้าก็คือ ผู้วิจัยคาดว่า ผู้ทอผ้าต้องใช้สมาธิในการคิดประดิษฐ์ผูกกลดลาย ถ้ามีใครไหนก็ทอผ้า ก็จะทำให้ผู้ทอผ้าต้องเสียสมาธิไป ชาวไทยทรงดำถือเป็นข้อห้ามไหนก็ทอผ้า โดยสร้างข้อกำหนดในลักษณะของความเชื่อที่มีโทษกำกับไว้ด้วย

(2) การห้ามนั่งบนคานก็ทอผ้า ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็ทอผ้ามีลักษณะเป็นโครงไม้ที่สร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ สำหรับแผ่นไม้ที่รองนั่งก็เป็นการนำมาวางพาดไว้เท่านั้น ไม่มีการมัดหรือตอกยึดไว้แต่อย่างใดการรับน้ำหนักผู้ที่นั่งบนคานก็ทอผ้าจะรับได้เพียงคนเดียวเท่านั้น เพราะถ้าหากมีคนอื่นไปนั่งบนส่วนหนึ่งส่วนใดของก็ทอผ้าเพิ่มขึ้นอีกแม้แต่คนเดียว อาจทำให้แผ่นไม้รองนั่งนั้นกระดกหรือหักลงมาทำให้เกิดอันตรายกับผู้ที่นั่งทอผ้านั้นได้ และทำให้ผ้าที่กำลังทอและก็ทอผ้าต้องชำรุดเสียหายได้ ผู้ทอผ้าจึงถือเป็นข้อห้ามคนอื่นๆ ไปนั่งบนคานก็ทอผ้า โดยเชื่อว่าหากผู้ใดไม่ได้ทอผ้าแล้วขึ้นไปนั่งบนคานก็ทอผ้าจะทำให้ทำมาหากินไม่เจริญก้าวหน้า และถ้าหากเป็นหญิงสาวจะไม่ได้แต่งงานตลอดชีวิต

(3) การห้ามยืนสับบุหรืใกล้ก็ทอผ้า ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อว่า ถ้าหากใครมายืนสับบุหรืใกล้กับก็ทอผ้าจะทำให้ไหมตกใจ ไหมในที่นี้หมายถึง ตัวไหมซึ่งเป็นที่มาของรังไหม

ที่มาสาวเป็นใย เมื่อไหมตกใจก็จะทำให้ผ้าที่ทอออกมานั้นไม่สวยเมื่อพิจารณาถึงความเชื่อซึ่งมีลักษณะเป็นข้อห้ามดังกล่าว น่าจะมีลักษณะเป็นอุปายป้องกันไม่ให้คนไปยืนสูบบุหรี่ใกล้ๆ ก็ทอผ้า ซึ่งเกรงว่าถ้าหากผู้สูบบุหรี่เปลือ อาจโยนกันบุหรี่หรือสะเก็ดไฟจากบุหรี่อาจจะกระเด็นไปถูกเส้นใย ไหมที่ผูกโยงอยู่บนก้นทอผ้า หรือไปถูกใยไหมที่เตรียมไว้ให้เป็นเส้นพุ่งแล้วทำให้ไฟไหม้ไหมนั้นเสียหายได้ เนื่องจากไหมมีเส้นใยแห้งและเบาบางเหมาะที่จะเป็นเชื้อไฟได้เป็นอย่างดี และถ้าหากไฟไหม้แล้วอาจจะลามไปถึงผืนผ้าไหมที่ทอมาไว้ในเครื่องอีกด้วย จึงต้องป้องกันไม่ให้คนไปยืนสูบบุหรี่ใกล้ก้นทอผ้า โดยมีการสร้างข้อกำหนดในลักษณะเป็นความเชื่อของชาวบ้านกำกับไว้เหตุผลดังกล่าวมาจากพื้นฐานความเชื่อตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่เข้าใจว่าใยไหมเป็นสิ่งมีชีวิตดังนั้นเมื่อได้กลิ่นควันบุหรี่ หรือสะเก็ดไฟจากบุหรี่กระเด็นไปโดนก็จะตกใจ ซึ่งเกิดจากความคิดของชาวบ้านที่ยังอยู่ในความทรงจำว่า ใยไหมเป็นส่วนที่ได้มาจากตัวไหม ดังนั้น จึงมีความรู้สึก ตามความสำนึกของช่างทอผ้าความเชื่อว่ใยไหมเป็นสิ่งมีชีวิต นอกจากจะมีอยู่ในกลุ่มชนชาวไทยทรงดำแล้ว กลุ่มชนที่มีอาชีพในการทอผ้าบ้านหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ก็เชื่อว่าใยไหมที่นำมาทอผ้าเป็นสิ่งมีชีวิตด้วยโดยกล่าวถึงความเชื่อว่ ชาวบ้านหาดเสี้ยวที่เคยนำเส้นใยไหมมาทอเป็นผืนผ้าแล้ว พอตกลงเวลากลางคืนก็จะได้ยินเสียงร้องไห้ระงม หรือบางคนก็ได้ยินเสียงร้องคร่ำครวญกลางดึกเสมอๆ ชาวบ้านหาดเสี้ยวจึงลงความเห็นว่เป็นเสียงของตัวไหมที่รังของมันถูกพอก ปั่น และย้อมเป็นเส้นใยเพื่อนำมาใช้ทอเป็นผืนผ้าจากความเชื่อดังกล่าวทำให้ชาวบ้านหาดเสี้ยวไม่นิยมนำใยไหมมาทอ แต่กลับนิยมนำเส้นใยจากฝ้ายมาทอผ้ามากกว่า (ชลธิรา สัตยารัตนา, 2537) ตามความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเส้นใยและวัตถุดิบของชาวไทยทรงดำนั้น จะเห็นได้ว่าตั้งแต่การสู่ขวัญต้นหม่อน และอุปกรณ์การทอผ้า ลักษณะความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าว เป็นข้อกำหนดหรือแนวทางในการดำเนินการทอผ้าอย่างเป็นระบบแบบแผน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ผืนผ้าที่สวยงามและมีคุณภาพดีทั้งยังเป็นความเชื่อที่มีลักษณะเป็นข้อห้ามเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายหรือเป็นอุปสรรคต่อการผลิตซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในขณะที่มีการทอผ้า ทั้งนี้ในการสร้างข้อกำหนดหรือแนวทางในการทอผ้าและการสร้างข้อห้ามนั้น ได้แสดงออกมาในลักษณะของการปลุกฝัง เป็นคติความเชื่อที่ถ่ายทอดมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และยอมรับปฏิบัติสืบต่อๆ กันมา โดยแฝงความหมายที่เป็นมงคล เช่น ความเจริญก้าวหน้า ความร่ำรวย ความมีน้ำใจ การเอื้อเฟื้อต่อกัน การคุ้มครอง การเกิด และการแต่งงาน ที่ยังคงอยู่และยอมรับตามแนวความคิดแบบดั้งเดิมสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

3.2 ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำสีย้อมผ้า

ตามหลักจิตวิทยา สีย้อมมีอิทธิพลเหนือจิตใจของมนุษย์ทั่วไป กล่าวคือ ทุกคนจะรู้สึกมีอารมณ์เดียวกันเมื่อสายตาไปกระทบสีนั้น การย้อมสีลงบนผืนผ้าก็มีผลต่อจิตใจของช่างทอเช่นเดียวกัน เพราะรูปแบบ และลวดลายหลากสีสัน เกิดจากอารมณ์ผลักดันให้ช่างทอผ้าสร้างจินตนาการคล้อยตามผ่านลงบนผืนผ้า นักจิตวิทยาจึงกำหนดสีต่างๆ เพื่อสื่อถึงอารมณ์ของช่างทอและผู้พบเห็นโดยเฉพาะ (น. ณ ปากน้ำ ม.ป.ป., อ้างถึงในบุญเสริม ดินตะสุวรรณ, 2545) ดังนี้

สีเหลืองและสีส้ม	แสดงความ	ไพบุลย์
สีแดงเข้ม	แสดงถึงความ	สง่าผ่าเผยและปิติอิ่มเอิบ
สีเขียว	แสดงถึงความ	สงบเยือก

สีคราม	แสดงถึงความ	เดียวดาย อ้างว้าง
สีขาว	แสดงถึงความ	บริสุทธิ์และความเบิกบาน
สีดำกับสีขาว	แสดง	อารมณ์ที่ถูกกดดัน
สีเขียวแก่กับสีเทา	แสดงถึง	ความรันทดใจและความชรา
สีเทาปานกลาง	แสดงถึง	ความนิ่งเฉย และความสงบ
สีเข้มคู่กับสีอ่อน	แสดงถึง	ความกระชุ่มกระชวย และความแจ่มใส
สีทองและสีเงิน	แสดงถึง	ความมั่งคั่ง

การย้อมสีของชาวไทยทรงดำจะทำหลังจากการฟอกไหมหรือมัดไหมให้เป็นลายเรียบร้อยแล้ว จึงจะทำการย้อมสีได้ การย้อมสีแต่ละครั้งต้องทำตามกระบวนการแบบโบราณ สีที่ย้อมได้มาจากส่วนต่างๆของพืชคือ เปลือก แก่น ราก ผล ดอก ใบ และได้จากสัตว์ คือ ครั่ง การย้อมสีในแต่ละครั้งช่างทอผ้าจะทำน้ำย้อมด้วยตนเอง สีที่บ่งบอกให้รู้ว่าเป็นชาวไทยทรงดำคือ สีครามเข้ม ซึ่งมีคติความเชื่อเกี่ยวกับการย้อมครามแฝงไว้ด้วยภูมิปัญญาอย่างแยบยล เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมน้ำครามจนถึงการนำน้ำครามไปย้อมในหม้อนิลโดยมีความเชื่อว่า ครามมีผีสิง เพราะผู้ที่จะทำน้ำครามได้จะต้องให้ความรักและดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีเช่น ต้องคอยสังเกตว่าครามหิวน้ำค้างแล้วหรือยัง หากยังหิวแล้วผู้ย้อมจะต้องรีบเติมน้ำค้างให้ ถ้าผู้ย้อมขาดความเอาใจใส่เมื่อใด จะเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “น้ำครามหนี” ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญแก่ผู้ย้อม โดยหาสาเหตุไม่ได้ คนสมัยก่อนจึงได้แต่สันนิษฐานว่าน้ำจะเป็นผีพาน้ำครามหายไป เหมือนกับลักษณะของผีที่สามารถหายไปหรือกลับมาอย่างไร้ร่องรอย จนเมื่อวันเวลาผ่านไปก็พบกับข้อบกพร่อง จึงได้ปรับปรุง โดยนำวัตถุดิบพื้นบ้าน เช่น น้ำตาลทราย น้ำตาลโตนดหรือข้าวหมากผสมให้เข้ากัน จึงจะนำไปย้อมผ้าได้ ซึ่งมีวิธีการทดสอบโดยทาลงที่มือ สีที่สามารถย้อมได้ต้องมีสีเขียวเหลืองหรือสีเรืองแสง ถ้าสีติดทั้งหน้าและหลังมือแสดงว่าน้ำย้อมนั้นใช้ได้ แต่ถ้าติดแค่หลังมือแสดงว่าเค็มเกินไป ต้องใส่น้ำตาลทราย น้ำตาลโตนดหรือข้าวหมาก เพื่อลดความเป็นกรดลงจึงจะทำให้สีติดทน ดังนั้น ผู้ที่ย้อมผ้าจะต้องมีจิตใจเยือกเย็น ไม่รีบเร่งทำให้เกิดสีครามเข้มมากจนเกินไป จึงจะได้สีเพื่อใช้ย้อมผ้าตามต้องการ กรรมวิธีย้อมสีครามเข้มตามธรรมชาติ จึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่คนสมัยก่อนได้กระทำและถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ผู้ย้อมต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อควบคุมให้เกิดสีครามเข้มทุกครั้งสำหรับการย้อม ผ้าทุกผืนของชาวไทยทรงดำมิใช่เป็นเพียงสัญลักษณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นผ้าที่แฝงไว้ด้วยการทุ่มเทแรงกายและแรงใจของผู้ทำและผู้ย้อมคราม สำหรับสีที่เกี่ยวกับความเชื่อของชาวไทยทรงดำมี 6 สี คือ สีครามเข้ม สีเหลือง สีส้ม สีเขียว สีแดงหรือสีแดงเลือดหมู และสีขาว ซึ่งแต่ละสีมีความเชื่อดังนี้ (บุญเสริม ตินตะสุวรรณ, 2545)

1 สีคราม

เป็นสีที่ชาวไทยทรงดำใช้เป็นสีหลักในพื้นที่ส่วนใหญ่ของผืนผ้า โดยมีความเชื่อว่าเกิดจากการเก็บกตทางอารมณ์ของผู้ย้อมโดยแสดงความรู้สึกออกมาทางผืนผ้า ซึ่งหมายถึง ความเดียวดายของกลุ่มชนไทยทรงดำที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอนจนกลายเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศไทย

2 สีครามและสีชาว

เป็นสีที่เกิดจากการวางลายบนผืนผ้าขึ้นด้วยผ้าฝ้ายสีครามเข้มสลับกับสีชาวชาวไทยทรงดำถ่ายทอดอารมณ์ที่ถูกกดดันจากชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ เนื่องจากถูกกวาดต้อนเข้ามาด้วยเหตุผลทางสงครามตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่พวกเขาก็พยายามสร้างครอบครัวและที่ทำกินด้วยความมานะอดทนจนสร้างครอบครัวและชุมชนได้สำเร็จ แต่ด้วยเหตุที่เป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ พวกเขาถูกผลักดันให้อยู่พหุหรือเคลื่อนย้ายไปหาแหล่งที่ทำกินไกลจากชุมชนครั้งแล้วครั้งเล่า ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำ มีความสุขอยู่ไม่นาน ความทุกข์ยากจะติดตามมาเสมอ การวางสีครามสลับสีชาว จึงเป็นการบ่งบอกถึง ความเดียวดายที่ต้องพลัดพรากจากญาติพี่น้องและบ้านเกิดเมืองนอน

3 สีเหลือง

เป็นสีที่มีความสว่างไสว ชาวไทยทรงดำนิยมนำมาแทรกไว้ในส่วนหนึ่งของผ้าและเครื่องนุ่งห่ม เพื่อเน้นให้ลายผ้าแต่ละส่วนมีความเด่นชัดขึ้น ทำให้ผ้าที่มีการแทรกสีเหลืองไว้มีความสดใส มีชีวิตชีวา ให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายอารมณ์เคร่งเครียด นอกจากนี้ชาวไทยทรงดำยังเชื่อว่าสีเหลืองเป็นสีที่แสดงถึงความเจริญเติบโต สติปัญญา ความก้าวหน้า และยังเป็นสีที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา

4 สีส้ม

เป็นสีที่ให้ความรู้สึกอบอุ่น ชาวไทยทรงดำจึงนิยมนำมาประดิษฐ์ไว้ใกล้สิ่งที่ตนผูกพันและนับถือ เช่น การประดิษฐ์มะหั้นหงอซึ่งเป็นเครื่องรางผูกไว้กับผ้าอ้อมเด็ก เพื่อป้องกันภูติผี แสดงถึงความรักที่มั่นคงของแม่สู่ลูก หมอนลายปะหรือลายปัก เพื่อถวายแด่พระภิกษุ หรือนำไปมอบให้ญาติผู้ใหญ่ที่นับถือ สิ่งเหล่านี้เป็นการบ่งบอกถึงความสัมพันธ์และความกตัญญู ทำให้ชาวไทยทรงดำเชื่อว่าจะนำความเจริญรุ่งเรืองให้พวกตนมีพลังในการดำรงชีวิตที่ตรงต่อไป

5 สีเขียว

เป็นสีที่สื่อถึงพันธุ์พฤษา เช่น ต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ และผลไม้ ให้ความรู้สึกสดชื่น ร่มรื่น เยือกเย็นดูแล้วสบายตาสบายใจ ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย ชาวไทยทรงดำจึงนิยมนำลวดลายพันธุ์พฤษามาประดิษฐ์ลงบนผืนผ้าไว้เพื่อระลึกถึงคุณประโยชน์ดังเช่น

5.1 ลายดอกเต้า เป็นความเชื่อตามตำนานว่าต้นกำเนิดของพวกตนได้ไหลออกมาจากผลของน้ำเต้า มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ตามรูปร่างคล้ายอวัยวะเพศหญิง

5.2 ลายขอกูด ผักกูดเป็นผักที่ขึ้นตามชายป่า ลำธาร หรือบริเวณคันน้ำ มียอดงอ รสอร่อยมากชาวไทยทรงดำมีความผูกพันจึงนำลักษณะของยอดมาทำเป็นลายติดไว้เหนือหน้าจั่ว เพื่อสื่อความหมายถึง

บุญคุณของผักกูดที่มีต่อชาวไทยดำในเวียงดนาม

5.3 ลายงา งานเป็นพืชที่แสดงถึงการรวมกันอยู่เป็นกลุ่มก้อน และเกิดได้รวดเร็ว และลายดอกพิกล เป็นลายที่มีขนาดเล็กมาก หญิงสาวผู้ใดประดิษฐ์ลายนี้ได้ ถือว่าหลุดพ้นจากการเรียนรู้การทอผ้าพร้อมที่จะแต่งงานมีครอบครัวได้แล้ว

6 สีแดงหรือสีแดงเลือดหมู

เป็นสีที่โดดเด่นสามารถดึงดูดสายตาได้มากที่สุด จึงใช้เป็นสีที่สื่อความหมายต่างๆ จากการสอบถามผู้สูงอายุหลายท่านได้กล่าวถึงสีแดงหรือสีแดงเลือดหมูว่ามีความหมายถึง เลือดเนื้อ หรือสิ่งมีชีวิต ความเชื่อดังกล่าวจึงเป็นการย้ำให้เห็นว่าผ้าและเครื่องนุ่งห่มที่ทอขึ้นเพื่อใช้กับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่และเพื่อสื่อความหมายของการเป็นพวกพ้องเผ่าพันธุ์เดียวกัน นอกจากนี้ยังเป็นสีที่แสดงถึง การหยุด การสิ้นสุด และการหลุดพ้น เช่น การใช้ผ้าแพรสีแดงปิดหน้าศพ การใช้ผ้าฝ้ายสีแดงปิดโลงศพ หรือในพิธีสงฆ์วิญญาน ใช้ธงขาวที่มีขอบสีแดง ใช้ธงหรือใบไม้วางเป็นชั้นบันได เพื่อส่งผู้ตายไปเฝ้าแถน

7 สีขาว

เป็นสีที่แสดงถึงความสงบเยือกเย็น ความบริสุทธิ์ผุดผ่อง ความสุภาพ และความเบิกบาน ชาวไทยทรงดำเนินนำผ้าสีขาวมาประกอบพิธีกรรมในการไหว้ผี เพราะมีความเชื่อว่า สีขาวหมายถึง วิญญานนอกจากนี้สีขาวของลวดลายต่างๆ ที่ประดิษฐ์เป็นพันธุ์พฤกษา ยังสื่อถึงความผูกพันกับธรรมชาติ ชาวไทยทรงดำเนินลายดอกแก้ว ลายดอกจัน ลายดอกพรม ลายดอกมะลิ และลายขาบัว ซึ่งล้วนแต่เป็นดอกไม้สีขาวที่มีความหมายแสดงถึงความบริสุทธิ์ และความเบิกบาน มาประดิษฐ์เพื่อใช้ในงานมงคล หรือไว้ถวายพระภิกษุ

สำหรับความเชื่อและพิธีกรรมในการย้อมสี ชุมชนไทยทรงดำจะใช้สถานที่ที่มีมิดชิด โดยห้ามย้อมผ้าในขณะที่พระสงฆ์เดินผ่าน เพราะเชื่อว่าจะทำให้สีไม่ติดเส้นใย คนโบราณมีความเคารพและศรัทธาต่อพระสงฆ์มาก เวลาพระสงฆ์เดินผ่านจะต้องพนมมือไหว้ ถึงแม้ว่าจะทำอะไรอยู่ก็ตาม สาเหตุนี้ทำให้คนแก่คนเฒ่าห้ามหรือไม่ให้ทำการย้อมสีเลยก็มี นอกจากนี้ยังมีการห้ามย้อมสีในวันพระ ซึ่งจะทำให้สีไม่ติดทนนานเนื่องจากคนสมัยก่อนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ทุกคนจะต้องไปเข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรม ถ้าผู้ใดย้อมสีในวันนี้จะเกิดความกังวลใจ ย้อมสีได้ไม่เต็มที่ และย้อมได้ไม่ดีเท่าที่ควร จึงให้สีไม่ติดและไม่สวยงามเท่าที่ต้องการตามความเชื่อเกี่ยวกับการทำสีย้อมผ้าพบว่า ชาวไทยทรงดำใช้สีครามเข้าเป็นสีหลัก โดยมีสีส้ม สีเหลือง สีเขียว สีแดง หรือสีแดงเลือดหมู และสีขาว เป็นสีประกอบ การใช้สีย้อมผ้าที่เน้นไปทางสีครามเข้มเป็นการสื่อความหมายให้เห็นถึงความเก๋กตททางอารมณ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ส่วนการย้อมสีไม่ควรย้อมสีในวันพระ หรือเวลาที่พระเดินผ่าน ซึ่งมักจะเป็นเวลาที่พระมาบิณฑบาตในช่วงเช้า เพราะชาวไทยทรงดำเลื่อมใสต่อพุทธศาสนามาก อาจทำให้จิตใจกังวล ทำให้ย้อมสีได้ไม่ดี

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับลายผ้า

ลายผ้าและเครื่องนุ่งห่มของชุมชนไทยทรงดำ โดยทั่วไปมีจำนวน 5 ลาย คือ ลายพันธุ์พฤกษา ลายสัตว์ ลายเครื่องมือเครื่องใช้ ลายของสถานที่และสิ่งของ และลายเบ็ดเตล็ด โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกัน 33 ลาย การสื่อความหมายที่เป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับลายผ้ามีดังนี้ (บุญเสริม ดินตะสุวรรณ, 2545)

1 ลายพันธุ์พฤกษา

ลวดลายที่เกิดจากการทอผ้าในทุกกลุ่มชนจะมีลายที่สื่อความหมายถึง ต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ หรือเรียกโดยภาพรวมว่า “ลายพันธุ์พฤกษา” สำหรับผ้าและเครื่องนุ่งห่มของชาวไทยทรงดำมีลายพันธุ์พฤกษาทั้งหมด 12 ลาย แต่ละลายเลียนแบบมาจากสิ่งต่างๆ ดังกล่าว

มาแล้ว ที่มีความผูกพันกับชาวบ้าน และมีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิต จึงทำให้ช่างผู้ทอผ้าเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำสิ่งที่พบเห็นมาบรรจงแต่งแต้มให้เกิดลวดลายบนผ้า ดังนี้

1.1 ลายดอกเต้า (ดอกน้ำเต้า) น้ำเต้าเป็นพืชประเภทไม้เลื้อยที่ขึ้นได้อยู่ทั่วไป ลำต้นมีลักษณะเป็นเครือยาวออกไปอย่างไม่รู้จักจบสิ้น และออกผลไม่รู้จักหมด ชาวไทยทรงดำจึงเปรียบเทียบความไม่รู้จักจบสิ้นลงได้ เนื่องจากน้ำเต้ามีลักษณะในเชิงสัญลักษณ์คล้ายอวัยวะเพศหญิง ลายดอกเต้าจึงนิยมนำมาประดิษฐ์ผ้าที่ใช้ในวันแต่งงาน เพราะเชื่อว่าการแต่งงานเป็นจุดเริ่มต้นของการให้กำเนิดเพื่อขยายเผ่าพันธุ์

1.2 ลายดอกแก้ว ต้นแก้วเป็นพุ่มไม้ขนาดเล็ก ดอกมีกลิ่นหอม ผู้หญิงชาวไทยทรงดำที่เริ่มเรียนรู้การขีดและปัก ต้องผ่านลายนี้เป็นลำดับแรก เนื่องจากมีความเชื่อว่าดอกแก้วเป็นดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมเยือกเย็นในยามค่ำคืน ผู้ใดจะขีดหรือปักจะต้องมีความอดทน และเยือกเย็นจึงจะสามารถทำลายนี้ได้สำเร็จ

1.3 ลายขอกูด ผักกูดมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทดำค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นดินแดนในเวียดนาม หรือแม้แต่ชาวไทยทรงดำที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย โดยมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับตำนานผักกูดไว้ว่า ลูกหรือหลานสาวจะมีหน้าที่ไปเก็บผักกูดให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย นำมาเป็นอาหาร มาวันหนึ่งลูกสาวออกไปหาผักกูดเพื่อจะนำมาให้พ่อแม่กินหาไปจนทั่วป่า ก็ไม่พบสักต้นเดียว จึงนั่งร้องไห้อยู่ในป่า ฝ่ายผักกูดเมื่อเห็นนางนั่งร้องไห้ จนน้ำตาตกลงสู่พื้นดิน จึงเห็นใจในความกตัญญูของนางยิ่งนัก ต่างพากันแข่งยอดขึ้นมามากมายให้นางได้เก็บไปให้พ่อแม่ เมื่อนางกลับมาถึงบ้าน นางก็รำลึกถึงบุญคุณของผักกูด จึงนำรูปลักษณะของผักกูดมาทอเป็นลาย “ผักกูด” หรือ “ลายขอกูด” ขึ้นบนผืนผ้าทุกชิ้นของตน

1.4 ลายดอกจัน ต้นจันเป็นไมยืนต้นสูงได้ถึง 20 เมตร ดอกตัวผู้เป็นช่อกลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปคนโทสีขาวนวล ดอกตัวเมียเป็นดอกเดี่ยวลักษณะคล้ายดอกตัวผู้แต่มีขนาดใหญ่กว่า ชาวไทยทรงดำเชื่อว่าดอกจัน เป็นตำนานรักอมตะของชาวไทดำในเวียดนาม สีขาวของดอกจันจึงแทนความรักอันบริสุทธิ์มั่นคงชาวไทยทรงดำในประเทศไทย จึงนิยมประดิษฐ์ลายนี้เพื่อมอบให้แก่เจ้าบ่าวและเจ้าสาว หรือผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

1.5 ลายแดงโม แดงโมเป็นพันธุ์ไม้เลื้อย นิยมนำผลมารับประทาน ชาวไทยทรงดำนำลายของผลแดงโมมาทอเป็นลายผ้าตามแนวตั้ง สลับระหว่างผ้าฝ้ายสีครามเข้มกับสีขาว ทำให้คนทั่วไปเรียกสายผืนนี้ว่า “ลายแดงโม” ชาวไทยทรงดำจึงยอมรับชื่อนี้จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนสืบมาจนถึงปัจจุบัน โดยแฝงความเชื่อทางอารมณ์ที่ถูกกดตัน เนื่องจากเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทยด้วยเหตุผลเกี่ยวกับสงคราม ผ่านลงบนลายผ้าชิ้นทั้ง 3 ลาย ซึ่งมีความหมายแตกต่างกัน คือ ลายเส้นหนาอยู่แนบชิดกัน 2 เส้น เรียกว่า ลายตาเก็บ หรือ ลายตาเก็บ เป็นลายที่สะท้อนให้เห็นการรวมกลุ่มหรือความใกล้ชิด นอกจากนี้ยังหมายถึง ความเป็นพี่น้องของไทย ลาว และเวียดนาม ลายเส้นเล็กเส้นเดียว เรียกว่าลายตาเดี่ยว เป็นลายที่สะท้อนให้เห็นถึงการถูกแยกหรือตัดขาดจากส่วนหนึ่งส่วนใด ซึ่งเปรียบเสมือนกับความเดียวดายของชาวไทยทรงดำที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอน ส่วนลายเส้นหนาห่างกัน 2 เส้น เรียกว่า ลายตาหมู่ หรือลายตาคู่ ชาวไทยทรงดำเชื่อว่า เป็นลายที่สะท้อนให้เห็นถึงการถูกแยก

หรือทำให้เกิดคู่ชานซึ่งไม่มีโอกาสจะมาบรรจบกันได้ นอกจากนี้ยังหมายถึง ความพลัดพรากระหว่างพี่น้องไทดำในเวียดนาม และลาว กับไทยทรงดำในประเทศไทย

1.6 ลายดอกผักแว่น ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อว่า รูปร่างของดอกที่มีขนาดเล็กเกิดเป็นกลุ่มและโตเร็วนี้ ถ้าใครสามารถปักลายผักแว่นได้ก็จะแสดงถึงความอดทน ความเอื้อเฟื้อ ประณีต ละเอียดย่อนเจริญงอกงาม และสร้างความกลมเกลียวให้ครอบครัวเป็นปึกแผ่น ดังนั้นผ้าลายดอกผักแว่นจึงนิยมมอบให้แก่คู่บ่าวสาวในวันแต่งงาน หรือผู้ใหญ่ที่นับถือ

1.7 ลายดอกพรม การปักผ้าของชาวไทยทรงดำนิยมใช้วิธีการประดิษฐ์ลายดอกพรมเป็นส่วนมากเนื่องจากเป็นลายที่ง่ายและไม่ซับซ้อน โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับดอกพรมว่า “ถึงแม้จะมีกลิ่นหอม แต่ก็หนามแหลมคมรอบตัว” คนสมัยก่อนจึงสอนหญิงสาวโดยเปรียบเทียบดอกพรมไว้ว่า ความสวยงามงามนั้นไม่คงทน แต่การเป็นแม่บ้านแม่เรือนจะทำให้ชีวิตการครองคู่มีความสุขและยั่งยืนได้

1.8 ลายขาบัว (ดอกบัว) ตรงกับความเชื่อของชาวไทยทรงดำอีกด้านหนึ่งที่เปรียบเทียบดอกบัวไว้ว่า เกิดจากตมอันสกปรกและตตะกอนในท้องน้ำ แต่บัวก็พยายามยืนก้านให้ยาวออก จนกระทั่งสามารถโผล่ใบและดอกขึ้นมาเหนือผิวน้ำ ก้านเอนของบัวจึงเป็นสิ่งที่เปรียบเทียบเรื่องการประหลาดผิดเพียงใด แต่ก็ยังมีโอกาสที่จะเป็นคนดีได้ทุกคน ถ้าผู้นั้นมีความตั้งใจจริง ชาวไทยทรงดำจึงนำลายขาบัวหรือดอกบัวตามจินตนาการนี้ มาเป็นการขอขมา หรือถวายพระ เพื่อเป็นการแสดงถึงความสำนึกในความผิดเพื่อเริ่มต้นกลับเป็นคนดี

1.9 ลายดอกแปด ดอกแปดเป็นลายที่เดจากจินตนาการของชาวไทยทรงดำ โดยอัญเชิญแกนทั้ง 8 องค์ มาประดิษฐ์เป็นลายผ้า ชาวไทยทรงดำเชื่อว่า ถ้าผู้ใดใช้เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มลายนี้ จะได้รับการดูแลจากแกน เมื่อเสียชีวิตลงวิญญาณของผู้ตายจะได้รับความคุ้มครองจากแกนชาต เพราะสวมเครื่องแต่งกายที่เป็นลายนี้ โดยเฉพาะเสื้อฮีที่สวมและคลุมโคงศพส่วนมากจะใช้ลายนี้ทอ ทำให้ชาวไทยทรงดำนิยม ปะผ้าลายดอกแปดบนผ้าและเครื่องนุ่งห่มเพื่อไว้ใช้ในงานพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่

1.10 ลายดอกมะลิ ด้วยลักษณะของดอกมะลิ เปรียบเหมือนผู้หญิง 4 วัย คือ วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา ดอกมะลิจึงเป็นเครื่องเตือนใจของชาวไทยทรงดำ ให้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นลูกผู้หญิง ที่จะไม่ประพฤติปฏิบัติตนออกนอกนอทาง เพราะเมื่อวัยร่วงเลยไปทุกสิ่งก็ย่อมโรยตามกาลเวลาด้วย

1.11 ลายงา งาเป็นพืชล้มลุก ชาวบ้านปลูกไว้รับประทานเมล็ดและมีความเชื่อตามรูปร่างว่าเมล็ดงามีขนาดเล็ก แต่รวมกันอยู่เป็นกลุ่มก้อน เกิดความงอกงามได้รวดเร็ว ถ้า นำเอาทำเป็นลายบนผืนผ้าจะแสดงถึงความสามัคคี และมีความเจริญก้าวหน้า

1.12 ลายดอกพิกุล นิยมปักไว้บนหน้าหมอน สืบเชื้อฮี เนื่องจากมีความเชื่อว่า ผู้ใดสามารถปักลายดอกพิกุลได้ จะแสดงถึงความอดทน และการหลุดพ้น เพราะว่าเป็นลายที่มีความละเอียด ต้องใช้เวลาในการปักค่อนข้างนาน หญิงสาวผู้ใดสามารถปักลายพิกุลได้ จะบ่งบอกให้ทราบถึงคุณสมบัติพร้อมที่จะออกเรือนได้

2 ลายสัตว์

ในบรรดาลวดลายที่สื่อความหมายเกี่ยวกับสัตว์บนผ้าทอของชาวไทยทรงดำนั้น ประกอบด้วยลายสัตว์บก เช่น ลายหมาป่า ลายตัวลิง ลายม้า ลายช้าง ลายสิงโต และลายหน้าเสือ ลายสัตว์น้ำ เช่น ลายปลา ลายสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น ลายกบ ลายปู ลายสัตว์ปีก เช่น ลายผีเสื้อ ลายตานกแก้ว ลายสัตว์ประเภทแมลง เช่น ลายแมงมุม ลายแมงป่อง ลายสัตว์เลื้อยคลาน เช่น ลายงูเหลือม และลายสัตว์ในจินตนาการ เช่น ลายนาค ลายสัตว์ประเภทต่างๆ ที่ปรากฏบนผ้าทอของชาวไทยทรงดำมีความเชื่ออยู่หลายลักษณะ เช่น เชื่อเรื่องบุญคุณ ถิ่นกำเนิด ความยำเกรง ความรัก ความสวยงาม การคุ้มครอง ความคิดถึง อำนาจวาสนา เป็นต้น ความเชื่อตามลักษณะดังกล่าวนี้ แฝงอยู่ในรูปร่างและการกระทำของสัตว์ ทำให้ผู้ทอซึ่งได้พบเห็นและฟังเรื่องเล่าจากบรรพบุรุษ เกิดจินตนาการสร้างสรรค์ลวดลายด้วยวิธีทอ ปัก ปะ และขีด เพื่อสื่อความหมายถึงเรื่องราวบนผืนผ้าแต่ละประเภทไว้จำนวน 15 ลาย แต่ละลายมีความเชื่อดังนี้

2.1 ลายตานกแก้ว นกแก้วเป็นสัตว์ที่มีความสามารถพิเศษคือ สามารถเลียนเสียงพูดภาษาคนได้ตลอดจนเป็นนกที่มีความซื่อสัตย์ต่อผู้เลี้ยงเป็นอย่างมาก สามารถเป็นยามคอยเฝ้าระวังบุคคลแปลกหน้าเพื่อรายงานให้ผู้เลี้ยงได้ทราบ นอกจากนี้ยังอยู่รวมกันเป็นฝูง ทำให้ชาวไทยทรงดำเชื่อว่า นกแก้วเป็นสัตว์ที่มีความซื่อสัตย์และมีความสามัคคี สมควรนำมาเป็นแบบอย่าง จึงได้คิดประดิษฐ์ลายหน้าหมอนเพื่อไว้ใช้ในพิธีแต่งงาน

2.2 ลายหมาป่า ในขณะที่ผู้ทอผู้นั่งทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้าน หมาจะมานอนอยู่ข้างๆ กี่ทอผ้า ในลักษณะของการเฝ้าระวังและปกป้องดูแล ดังนั้นชาวไทยทรงดำประดิษฐ์ลายหมาป่าขึ้นมาบนผืนผ้าโดยมีความหมายถึง ความผูกพันและความจงรักภักดีระหว่างหมากับคน

2.3 ลายนาค ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อว่านาคเป็นเจ้าแห่งงูทั้งหลาย ที่นำความอุดมสมบูรณ์มาให้ชาวโลก คือนาคเป็นผู้กำหนดฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ฉะนั้นถ้าใครสามารถทำลวดลายเป็นรูปพญานาคได้ คนนั้นจะได้รับการยกย่องว่าเป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์

2.4 ลายแมงมุม เป็นลายที่เกิดจากการเล่าถึงคุณงามความดีมีน้ำใจและระลึกถึงบุญคุณที่แมงมุมได้ช่วยเหลือไว้โดยชายผู้หนึ่งได้ถูกเสือไล่จนหนีเข้าไปในถ้ำ แมงมุมเกิดความสงสารจึงชักใยปิดปากถ้ำช่วยเหลือให้รอดพ้นจากเสือได้ ชายคนนั้นกลับมาบ้านได้เล่าให้เมียฟังเมียจึงคิดลวดลายทอเป็นลายแมงมุม

2.5 ลายผีเสื้อ มีความหมายถึง ความรักและชีวิตการแต่งงานที่มีความสุข ถ้าเป็นความหมายมงคล หมายถึง อายุยืน และยังเป็นสัญลักษณ์โบราณที่หมายถึง บรรพบุรุษ นอกจากนี้ ผีเสื้อยังหมายถึง เสือเมือง หรือถ่าน ที่คอยช่วยคุ้มครองดูแลทุกข์สุข สามารถดับทุกข์เข็ญหรือทำลายล้างอุปสรรคทั้งปวงได้ตลอดจนคอยช่วยเหลือมนุษย์เมื่อประสบความเดือดร้อนหรือภัยพิบัติ ชาวไทยทรงดำจึงนิยมประดิษฐ์ลายผีเสื้อลงบนผืนผ้าเพื่อมอบให้กับญาติผู้ใหญ่หรือผู้ที่ตนนับถือ

2.6 ลายตัวลิง ลายเกิดจากการเล่าว่ากระลึงถึงลูกๆ จากหญิงหม้ายซึ่งมีฐานะยากจนไม่มีข้าวให้ลูกๆ กิน ลูกๆ จึงหนีเข้าไปกลายเป็นลิงซึ่งมีผลไม้ในป่าเป็นอาหาร จึงไม่กลับมาหาแม่อีก นางจึงเกิดความคิดที่จะทอผ้าเป็นรูปลิงเมื่อยามคิดถึงลูก

2.7 ลายม้า ในอดีตม้าเป็นพาหนะเดินทางขนส่งสัมภาระ ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อว่าม้าวิ่งหือ หมายถึง ความเร็ว ความอดสาหพยายาม ความแข็งแกร่ง ความกล้าหาญ จึงได้ใช้ลวดลายม้าเพื่อยกย่องและทดแทนบุญคุณ

2.8 ลายแมงป่อง สาเหตุที่ชาวไทยทรงดำนำมาทำเป็นลายนี้ก็เพราะว่าจะได้ชมชุดครุ ไม่ให้เข้ามาใกล้ตนเอง อีกประการหนึ่ง เป็นการแสดงฝีมือในการปักลาย เพราะเป็นลายที่มีความละเอียดและประณีตมาก คนสมัยก่อนจึงนิยมเอามาทำเป็นลายต้นแบบและปรากฏบนผ้าซิดของไทยทรงดำเป็นจำนวนมาก

2.9 ลายปลา เป็นลายที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อสร้างจิตสำนึกให้มีความกล้าใจในการฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหลายจนไปถึงจุดหมายปลายทางได้สำเร็จ เนื่องจากในอดีตมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับปลาที่ว่ายทวนกระแสน้ำเพื่อกระโดดข้ามแก่งหินที่ขวางกั้นอยู่ในแม่น้ำดำ ด้วยความยากลำบากเพื่อไปวางไข่ที่ต้นน้ำ จึงมีคติสอนใจว่า “คนจนมีสิทธิรวยได้” ถ้ามีความมุ่งมั่นและความพยายามเหมือนปลาที่ฟันฝ่าอุปสรรคได้

2.10 ลายช้าง ชาวไทยทรงดำเชื่อว่า ช้างเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์และมีประวัติเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาช้างมีความหมายที่แสดงถึงพลังอำนาจ เชื่อถือเคารพศรัทธาและซื่อสัตย์ภักดีต่อเจ้าของ ชาวไทยทรงดำได้ประดิษฐ์ลายช้างขึ้นมาเพราะเชื่อว่า จะแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความเจริญรุ่งเรือง ตลอดจนการเอาชนะอุปสรรคทั้งหลายได้

2.11 ลายสิงโต ชาวไทยทรงดำจึงนำลายสิงโตมาผลิตบนผืนผ้าเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจความเข้มแข็ง ความศักดิ์สิทธิ์ความกล้าหาญ ความอดทน และความแข็งแรง ดังนั้นถ้าหากต้องการทอผ้าให้คนที่เรานับถือและผู้อาวุโส ก็จะต้องทอลายนี้ ผู้ที่สวมเสื้อผ้าที่ทอด้วยลายนี้ แสดงว่าจะได้รับความคุ้มครองจากสิ่งชั่วร้ายได้

2.12 ลายงูเหลือม ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อเกี่ยวกับงูมาก ถ้าจะนำมาทำเป็นลายของผ้า ซิดต้องดูความเหมาะสม ทำไปถวายพระสงฆ์ได้ แต่จะไม่ทำให้กับหญิงสาว เนื่องจากงูมักเลื้อยขดไปขดมาเป็นการเปรียบเทียบและสั่งสอนผู้หญิงไม่ให้ประพฤติปฏิบัติเหมือนกับงู แต่ลายงูเหลือมสามารถมอบให้กับหญิงที่แต่งงานแล้วได้ เพราะหญิงที่แต่งงานแล้วสามารถเผชิญกับอุปสรรคและแก้ปัญหาได้ นับว่าเป็นคนมีชีวิตที่สมบูรณ์แล้ว

2.13 ลายกบ ชาวไทยทรงดำเชื่อกันว่าเสียงร้องของกบเป็นการประกาศขอฝนและอวยพรให้ข้าวในนาได้ผล นอกจากนี้ชาวไทยทรงดำเชื่อว่ากบเป็นสัญลักษณ์ของการเกิด หรือการเริ่มต้นใหม่ ลายกบปรากฏบนผ้าขาวม้า ซึ่งเป็นผลงานของเจ้าสาวที่ต้องเตรียมไว้เป็นของขวัญให้แก่อนาคผู้ใหญ่ฝ่ายชายในวันแต่งงาน

2.14 ลายหน้าเสือ มีเรื่องเล่าว่าในหมู่บ้านเกิดการแห้งแล้งขาดน้ำทำการเกษตรทำให้ชาวบ้านต้องเดินทางไปถามแถจนถึงบนฟ้า เมื่อถึงประตูทางเข้ามีกลองแขวนอยู่หน้าทางเข้าชาวบ้านจึงตีกลอง แถนร้องถามว่าใครแล้วสั่งให้เสือซึ่งยืนเป็นยามเฝ้าหน้าประตูออกมาดู แต่เสือไม่ทำอันตรายเพราะคนร้องขอบอกว่าช่วยพุดกับแถนขอน้ำให้กับหมู่บ้านของตนเพราะเกิดความแห้งแล้ง ชาวไทยทรงดำจึงถือว่าเสือเป็นวิญญาณผู้พิทักษ์ แห่งการเกษตรโดยใช้ภาพเสือเป็นเครื่องหมายของฤดูกาลเก็บเกี่ยว จึงทอผ้าเป็นรูปหน้าเสือเพื่อเป็นการระลึกถึงน้ำใจและความดีของเสือ

2.15 ลายปู ชาวไทยทรงดำนำลายปูมาประดิษฐ์เป็นลายลงบนผ้า ไว้เป็นอุทาหรณ์ เพื่อเตือนสติคิดให้รอบคอบเสียก่อนจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป ดังเช่นชายที่ฆ่าปูโดยลืมนึกว่าตัวเองผูกคอตายไว้กับปลายอีกข้างหนึ่งบนคานหาบข้าวที่นำไปกระแทกปู คียวจึงตัดคอของชายคนนั้นขาด และลักษณะของตัวปูที่เดินเร็ววิ่งเร็วแสดงถึงความคล่องแคล่ว จึงทำเพื่อบอกให้แก่วัยสาวสาวในงานวันแต่งงานเชื่อว่าทำมาหากินได้สำเร็จรวดเร็ว

3 ลายเครื่องมือเครื่องใช้

รูปแบบลายผ้าที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของผู้หญิง ส่วนมากเป็นลายที่พบเห็นโดยทั่วไป ยกเว้นลายเครื่องมือเครื่องใช้เป็นลายที่มีไม่เป็นที่นิยม แต่เนื่องจากภาษาชนที่มีคุณประโยชน์ในการใช้สอย ตลอดจนมีลวดลายที่สื่อถึงความหมายได้หลากหลาย จึงเกิดรูปแบบเป็นลายผ้าจำนวน 1 ลาย คือ ลายข้าวหลามตัดชาวไทยทรงดำเชื่อว่า ลายข้าวหลามตัดคือ ชันหมาก และเขียนหมาก ซึ่งมีลักษณะคล้ายชันหมากหรือพานสำหรับใช้ใส่สิ่งของเพื่อนำไปเช่นไหว้ผีเรือน หรือไว้ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น การแต่งงาน การต้อนรับแขก เป็นต้น

4 ลายของสถานที่และสิ่งของ

ชาวไทยดำในประเทศเวียดนามนับถือผีเป็นสิ่งที่บูชาสูงสุด ส่วนชาวไทยทรงดำในประเทศไทยได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสานกับการนับถือผี ทำให้ช่างทอผ้าชาวไทยทรงดำมีความผูกพันกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงได้คิดประดิษฐ์ลวดลายของสถานที่และสิ่งของผ่านลงบนผืนผ้าจำนวน 4 ลายแต่ละลายมีความเชื่อดังนี้

4.1 ลายหอปราสาท ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อว่า ปราสาทเป็นสถานที่อาศัยของพระเจ้าแผ่นดินพระและขุนนาง (เพี้ย) เทียบเท่ากับชนชั้นผู้ด้าวของชาวไทยทรงดำซึ่งเป็นผู้ที่มีศักดิ์นาสูงกว่าชาวบ้านทั่วไปดังนั้นเวลาชาวบ้านทอผ้าไปถวายพระหรือมอบให้ผู้อาวุโสซึ่งเป็นชนชั้นผู้ด้าว ต้องทอด้วยลายนี้ ลายหอปราสาทมีการทอในผ้าชิ้นดาหมี ผ้าชันลาว และผ้าสไบ

4.2 ลายโบสถ์ ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อว่า โบสถ์ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะการสร้างวัดชาวบ้านจะสร้างโบสถ์เป็นแห่งแรก ทั้งนี้เพราะว่าโบสถ์เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่เป็นองค์ประธานของวัด ถ้าชาวบ้านคนใดสามารถทำผ้าชิ้นดาหมี ผ้าชันลาว หรือผ้าเช็ดหน้า และผ้าสไบ เป็นลายนี้ได้ ถือว่าคนนั้นจะได้บุญกุศล เมื่อตายไปจะได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนมากลายนี้จะทำเก็บไว้เป็นมรดก และถวายพระในกิจกรรมของสงฆ์เท่านั้น

4.3 ลายธรรมาสัน ธรรมาสันเป็นที่แสดงธรรมของพระสงฆ์ ถ้าชาวบ้านคนใดทำผ้าชิ้นดาหมีด้วยลายนี้แล้วจะได้บุญกุศล ทั้งนี้เพราะว่าธรรมาสันเป็นของสูง คนสามัญธรรมดาจะขึ้นไปนั่งเล่นไม่ได้ จากการสังเกตลายเก่าๆ ของการมัดดาหมี โดยมากจะใช้ลายเดียวตลอดทั้งชิ้นหรือตลอดแถว

4.4 ลายโบเสมา ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อว่า โบเสมาเป็นใบปักเขตของสงฆ์หรือของวัด ให้มีขอบเขตเป็นสัดส่วน ถ้าใครทำได้ในลักษณะนี้แล้วจะได้บุญกุศลอย่างมาก ทั้งนี้เป็นความเชื่อของคนสมัยก่อนที่ทำบุญเพื่อชาติหน้า เช่น ถวายผ้าสำหรับปักของสงฆ์

5 ลายเบ็ดเตล็ด

สำหรับลายที่ประดิษฐ์ลงบนผืนผ้าของชาวไทยทรงดำที่เป็นลายเบ็ดเตล็ด เป็นลายเกี่ยวกับธรรมชาติบนท้องฟ้ามี 2 ลาย คือ

5.1 ลายดาวลอย ชาวไทยทรงดำเชื่อว่า ดาวเป็นสิ่งที่อยู่บนฟ้าให้แสงสว่าง และยังนำความเจริญความก้าวหน้า และความเฉลียวฉลาดมาสู่ผู้คนได้ ลักษณะความเชื่อของชาวบ้านที่ติดต่อลายดาวลอยที่ปรากฏบนผืนผ้า ที่มีต่อความเชื่อถือดวงดาวบนท้องฟ้า ลักษณะดาวแต่ละประเภทจึงเป็นตัวกำหนดตามความเชื่อ โดยมีความหมายถึง ความมีโชคลาภ ความอุดมสมบูรณ์ ความชุ่มฉ่ำจากน้ำฝน แสงส่องทางแห่งอำนาจซึ่งล้วนแต่มีความหมายที่เป็นสิริมงคลทั้งสิ้น

5.2 ลายลายรุ่ง ชาวไทยทรงดำเชื่อว่า สายรุ่งคือ บันไดที่แกนคอยส่งมนุษย์ลงมาเกิด และคอยรับผู้เสียชีวิตขึ้นไปอยู่กับแกน เมื่อเกิดรุ่งกินน้ำขึ้นเมื่อใด ชาวบ้านต้องคอยก้มศีรษะเพื่อแสดงความเคารพแกนเสมอ ดังนั้นลายสายรุ่งที่ปรากฏบนผ้าและเครื่องนุ่งห่ม จึงมีเฉพาะผ้าเปียว หรือผ้าพันศีรษะเท่านั้น เพราะชาวบ้านเชื่อว่า สายรุ่งเป็นของสูง เป็นทางเดินของแกนชาวไทยทรงดำได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษในประเทศลาวและเวียดนามเหนือ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าการประดิษฐ์ลายนี้นั้นมีการถ่ายทอดกันในชุมชน ส่วนการเปลี่ยนแปลงลายจะมีเฉพาะลายปะผ้าเท่านั้น โดยมีวิธีการนำลายมาผสมกันเช่น ลายดอกพรมกับลายดอกแปด ลายขาบัวกับลายดอกแปด ในการประดิษฐ์ลาย ส่วนการเปลี่ยนแปลงลายจะมีเฉพาะแต่ลายผ้าเท่านั้น โดยนำลายมาผสมกันเช่น ลายดอกพรมกับลายดอกแปด ลายขาบัวกับลายดอกแปดจากความเชื่อและพิธีกรรม ตามแนวคิดที่เกี่ยวกับการสื่อความหมายจากลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าของชาวไทยทรงดำ ทำให้ทราบได้ว่าลวดลายบนผืนผ้ามีอยู่หลากหลาย เป็นสิ่งที่ผู้หญิงชาวไทยทรงดำได้ถ่ายทอดความรู้สึนึกคิด ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขา รวมทั้งประสบการณ์ที่อยู่รอบๆ ตัว ซึ่งได้สั่งสมมาตลอดระยะเวลายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งภายใต้กรอบประเพณีที่ชาวไทยทรงดำได้พบเห็นและถือปฏิบัติต่อกันมา เพื่อใช้เป็นแนวคิดในการทอ ปัก ปะและขีด เป็นลวดลายให้ปรากฏบนผืนผ้าทั้งหมดนั้นจึงเป็นการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อและพิธีกรรมที่เป็นนามธรรมของผู้หญิงไทยทรงดำ โดยอาศัยภูมิปัญญาในการทอผ้าให้ออกมาเป็นรูปธรรมในลักษณะของลวดลายบนผืนผ้า ลวดลายทั้งหมดล้วนแต่สื่อความหมายที่เกี่ยวกับความเป็นสิริมงคลทั้งสิ้น

4. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development)

ในสภาวะการแข่งขันทางการตลาดปัจจุบัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ใหม่ๆ ออกสู่ตลาดเสมอ เพราะความต้องการของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นหน้าที่ของนักการตลาดที่จะต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยกิจการที่ทำการค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่อยู่ตลอดเวลาเท่านั้นที่จะรักษาความเป็นผู้นำตลาดได้

4.1 ความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development)

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) ไว้ดังนี้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2543) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ หมายถึง การนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่แบบริเริ่ม การปรับปรุงของธุรกิจให้มีคุณสมบัติดีขึ้น โดยผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Product) มีลักษณะดังนี้ (1) มีลักษณะริเริ่มหรือเป็นเอกลักษณ์ (Innovated Product) กล่าวคือ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ โดยสามารถสนองความต้องการเดิม หรือความต้องการใหม่ของผู้ซื้อได้ (2) ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถทดแทนผลิตภัณฑ์เดิม แต่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมอย่างเห็นได้ชัด หรือมีการปรับปรุงใหม่ (Modified Product) (3) ผลิตภัณฑ์เลียนแบบ (Me - too) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใหม่สำหรับบริษัท แต่เก่าสำหรับตลาดสินค้านั้น

น้ำทิพย์ วิชาวิน (2546) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ หมายถึง การทำให้ผลิตภัณฑ์มีลักษณะและปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งต้องคำนึงถึงการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น พิบูล ทีปะपाल (2547) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ หมายถึง การนำเสนอผลิตภัณฑ์ต่อตลาดใหม่ที่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า และเพื่อผลิตสินค้าให้ได้คุณภาพสูง ราคาต่ำ เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ประกอบด้วย การค้นหาและประเมินความคิด การเลือกแนวความคิดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ประกอบด้วย การค้นหาและประเมินความคิด การเลือกแนวความคิดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เชื่อว่าจะประสบผลสำเร็จมากที่สุด การกำหนดโปรแกรมการตลาด การนำผลิตภัณฑ์เพื่อทดสอบตลาดรวมทั้งการแนะนำผลิตภัณฑ์

พงษ์ ฆาวิจิตร (2547) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ หมายถึง กระบวนการทำสิ่งใหม่และเป็นสิ่งใหม่ในตัวของมันเอง ศูนย์วิจัยไทยพาณิชย์ (2548) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมจากความหมายของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) ที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ดีขึ้น โดยการเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่เข้าไปในสายผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ การปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ และผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ในสายผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ โดยสามารถสนองความต้องการเดิม หรือความต้องการใหม่ของผู้ซื้อได้

4.2 ความสำคัญของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development)

ผลิตภัณฑ์ใหม่มีความสำคัญต่อกิจการดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544)

1. การทดแทนผลิตภัณฑ์เก่าของกิจการนั้นคือ ผลิตภัณฑ์เดิมที่วางตลาดไปแล้ว โดยปกติจะมีอายุขัย เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ตามแนวคิดและข้อเท็จจริงในเรื่อง “วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์” (Product Life Cycle) ดังนั้นเมื่อผลิตภัณฑ์ตัวเดิมเสื่อมความนิยมหรือกำลังจะตายไป กิจการก็จำเป็นต้องหาผลิตภัณฑ์ใหม่มาเสริมแทนที่ผลิตภัณฑ์เดิม

2. ความอยู่รอดและการเจริญเติบโตของกิจการ ทั้งนี้เพราะผลิตภัณฑ์ใหม่มีความสำคัญอย่างมากต่อความอยู่รอดและการเจริญเติบโตของกิจการนั้นๆ กิจการใดก็ตามที่หวังพึ่งเฉพาะแต่ผลิตภัณฑ์เก่าๆ ที่เคยจำหน่ายอยู่เดิมก็จะต้องเลิกกิจการหรือเลิกการขายผลิตภัณฑ์นั้น

3. ผลลัพธ์เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญตัวหนึ่งในการกำหนดความสามารถในการทำกำไรได้ของกิจการนั้น ไม่ว่าจะวัดออกมาในรูปของอัตราผลตอบแทนทางด้านการกำไร หรือในรูปของอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน

4. การตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของผู้บริโภค ในปัจจุบันความจำเป็นและความต้องการของผู้บริโภคได้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ลักษณะของความต้อการนั้นนับวันแต่จะมีมากขึ้น และเปลี่ยนแปลงเพิ่มความสับสนยิ่งขึ้นตลอดเวลา ผู้บริโภคจึงต้องการที่จะมีผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เข้าในตลาด เพื่อเปิดโอกาสให้มีโอกาสได้ทำการเลือกสรรได้มากขึ้น

6. ผลลัพธ์ที่วางตลาดโดยทั่วๆ ไปมักจะมีอายุสั้นมาก ประกอบกับการหาแนวคิดสำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งขึ้น โดยการลงทุนในการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้องทุ่มเงินเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการตัดสินใจทางด้านผลิตภัณฑ์ใหม่จึงเพิ่มสำคัญยิ่งขึ้น

7. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการหรือเทคโนโลยีเป็นตัวเร่งที่ทำให้ผลิตภัณฑ์เดิมตายเร็วยิ่งขึ้นหากกิจการไม่อาจมองเห็นปัญหาได้ทันการณ์ และเตรียมรับมือด้วยผลิตภัณฑ์ใหม่ผ่านการศึกษาวิเคราะห์อย่างถ่องแท้แล้ว โอกาสที่จะอยู่รอดและเจริญเติบโตตามที่ต้องการก็จะเป็นไปได้น้อย

4.3 กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่

โดยกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่มี 8 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ , 2543)

ขั้นที่ 1 การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ (Idea Generation) เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการค้นหาความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ ซึ่งเป็นความคิดที่มองเห็นช่องทางที่จะขายผลิตภัณฑ์นั้น ในขั้นนี้จึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้นหาแหล่งความคิดและวิธีการในการค้นหาความคิด

ขั้นที่ 2 การกลั่นกรองและการประเมินความคิด (Screening and Evaluation of Idea) เป็นการพิจารณากลั่นกรองความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สร้างขึ้นจากขั้นหนึ่งว่าความคิดใดที่จะนำมาวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 3 การพัฒนาแนวความคิดและการทดสอบแนวความคิด (Concept Development and Testing) เป็นงานที่จะต้องกระทำหลังจากผ่านกระบวนการกลั่นกรองความคิดจากขั้นที่ 2 แล้ว ในขั้นที่ 3 นี้เป็นการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้นและการสร้างความคิดที่มีต่อผลิตภัณฑ์ให้เกิดกับผู้บริโภค รวมทั้งภาพลักษณ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคมองผลิตภัณฑ์ผู้บริโภคมองผลิตภัณฑ์จริง ๆ ส่วนการทดสอบความคิด (Concept Testing) หมายถึง การนำความคิดไปทดสอบกับกลุ่มผู้บริโภคเพื่อดูความรู้สึกนึกคิดและการยอมรับความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ถ้าความคิดนั้นมีความเป็นไปได้จะนำไปสู่ขั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ขั้นที่ 4 การพัฒนากลยุทธ์การตลาด (Marketing Strategy Development) เป็นการพัฒนาเครื่องมือการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเป้าหมาย ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) ขนาดโครงสร้างและพฤติกรรมของตลาดเป้าหมาย (Target Market's Size, Structure and Behavior) (2) การพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด (Marketing Strategy) (3) ยอดขายและ

กำไรตามเป้าหมายในระยะยาว (Long - run Sales and Profit Goods) และกลยุทธ์ทางการตลาด (Marketing Mix Strategies)

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ทางธุรกิจ (Business Analysis) เป็นการพิจารณาว่าความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ที่คัดเลือกไว้จะมีความเป็นไปได้เพียงใดในทางธุรกิจ งานในขั้นนี้ประกอบด้วย (1) กำหนดลักษณะผลิตภัณฑ์ (2) คำนวณความต้องการซื้อของตลาด (3) คำนวณต้นทุนและกำไร (4) กำหนดการระดมทุนเพื่อศึกษาความเป็นไปได้สำหรับผลิตภัณฑ์

ขั้นที่ 6 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) เป็นการเปลี่ยนความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นรูปเป็นร่าง (Physical Product) ขึ้นมาประกอบด้วย การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ (Product Prototype) และการพัฒนาหน้าที่การทำงานของผลิตภัณฑ์

ขั้นที่ 7 การทดสอบตลาด (Market Testing) เป็นการนำผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาแล้วไปทดสอบการยอมรับของลูกค้าเป้าหมายในอาณาเขตที่จำกัด โดยมีการใช้โปรแกรมการตลาดที่กำหนดให้ ในขั้นนี้จะทำให้ทราบข้อบกพร่องที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงต่างๆ

ขั้นที่ 8 การดำเนินธุรกิจ (Commercialization) เป็นการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจริงตามแผนการตลาดที่กำหนดไว้

4.4 แหล่งที่มาของความคิดผลิตภัณฑ์ใหม่

1. ลูกค้า (Customers) ลูกค้าในที่นี้หมายถึง ลูกค้าที่ยังติดต่อซื้อขายอยู่ในปัจจุบันหรือลูกค้าที่เคยให้การอุดหนุนมาก่อนก็ได้ ในเมื่อการดำเนินงานด้านการตลาด ก็คือ การตอบสนองหรือการบำบัดความจำเป็นและความต้องการของลูกค้า ลูกค้าจึงมักจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการแสวงหาความคิดใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อนำไปวางตลาด ในอดีตที่ผ่านมาปรากฏว่า สินค้าอุปโภคบริโภคหรือสินค้าอุตสาหกรรมหลายชนิดเกิดขึ้นจากข้อเสนอแนะของลูกค้า อาจโดยบังเอิญหรือโดยบังเอิญก็แล้วแต่ จึงควรเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องในกิจการนั้น จะต้องจัดวางระบบงานเพื่อได้มาซึ่งความรู้สึก ปัญหาหรือความต้องการของลูกค้า ซึ่งอาจได้มาด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้

- การสำรวจหรือสอบถามลูกค้าโดยตรง (Direct Customer Survey)
- เทคนิคการถามเลียบเคียง (Projective Technique)
- การอภิปรายแบบเจาะกลุ่ม (Focus Group Discussion)
- การรับข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็น (Suggestion System)
- การเปรียบเทียบผลจากการใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันที่ลูกค้าต้องการจริง

(Perceptual and Preference Mapping) ในทางปฏิบัติจากการสอบถามลูกค้าเกี่ยวกับปัญหาที่มีอยู่กับผลิตภัณฑ์ปัจจุบันอาจทำให้กิจการได้ความคิดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ มากกว่าในกรณีที่กิจการไปสอบถามเกี่ยวกับความคิดผลิตภัณฑ์ใหม่อย่าง

ตรงไปตรงมา

2. ผู้จัดจำหน่าย (Distributor) เนื่องจากร้านค้าเหล่านี้เป็นผู้ติดต่อซื้อขายกับลูกค้าโดยตรง มีโอกาสพบปะสนทนากับลูกค้าผู้ใช้งานจำนวนมาก และในหลายๆ กรณีเป็นที่รองรับการระบายความอัดอัดความรู้สึกที่ไม่ดี หรือปัญหาที่เกิดจากการใช้ผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นกิจการหรือของคู่แข่ง ถ้ารู้จักป้อนคำถามหรือใช้เทคนิคการสัมภาษณ์อย่างถูกต้องกับจังหวะเวลา กิจการอาจจะได้ความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่จำนวนมากจากแหล่งนี้ไม่ยากนัก

3. คู่แข่งขัน (Competitors) ผู้บริหารที่ชาญฉลาดควรจะคอยเฝ้ามองว่าคู่แข่งของกิจการว่าทำอะไรอยู่บ้างในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ไม่ว่าจะเป็นโดยการสนทนาสอบถามจากผู้จำหน่ายวัตถุดิบให้กับกิจการคู่แข่ง จากร้านค้าผู้จัดจำหน่าย หรือโดยมอบหมายให้ผู้แทนขายของกิจการทำหน้าที่สืบความลับของคู่แข่ง คอยเฝ้าติดตามตลาดผลิตภัณฑ์ใหม่ของคู่แข่ง ใครเป็นผู้ซื้อในตลาดและซื้อไปเพื่อใช้ประโยชน์อะไร บางทีกลยุทธ์การตลาดในการนำเอาผลิตภัณฑ์ใหม่ของคู่แข่งมาดัดแปลงและปรับปรุงให้ดีขึ้น ก็อาจถือได้ว่าเป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งสำหรับกิจการบางแห่งในการแสวงหาผลิตภัณฑ์ใหม่มาจำหน่าย ดังนั้นจึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลยว่า ผู้ผลิตและจำหน่ายคอมพิวเตอร์บางแห่งถึงกับซื้อคอมพิวเตอร์ของคู่แข่งแล้วมา ถอดแยกแยะเป็นส่วนๆ เพื่อการศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคอมพิวเตอร์ที่ดีกว่า มีสมรรถนะและประสิทธิภาพสูงกว่า

4. พนักงานขายหรือผู้แทนขายของกิจการ (Salesman) บุคคลเหล่านี้ในฐานะที่เป็นพนักงานของกิจการที่ต้องออกไปติดต่อกับตลาด ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อขายสินค้ากับร้านค้าตามปกติหรือออกไปตรวจเยี่ยมตลาดในหลายๆ กรณี ก็มีโอกาสพูดคุยกับลูกค้าผู้ซื้อ ทำให้ได้ข้อมูลข่าวสารหรือข่าวกรองได้พอสมควรถ้ากิจการจัดให้มีการทำรายงานการออกตลาดให้รวมถึงข้อสังเกตหรือสิ่งที่ผู้แทนขายไปพบเห็นมา ก็อาจช่วยให้ได้ความคิดใหม่ๆ ได้ รวมตลอดถึงความเคลื่อนไหวของคู่แข่ง แต่ทั้งนี้เป็นหน้าที่ของฝ่ายจัดการที่จะต้องมีการกระตุ้นให้พนักงานขายทำงานทางด้านการเสนอความคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ต้องการของตลาด นอกเหนือไปจากงานทางด้านการขายและงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. ฝ่ายจัดการระดับสูง (Upper Management) ความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่อาจได้มาจากผู้บริหารหรือฝ่ายจัดการระดับสูงภายในกิจการนั่นเอง ถ้าไม่ถูกจำกัดในเรื่องเวลาและความสามารถเฉพาะด้านที่จำเป็นต่องานนี้ แต่ต้องเป็นที่ยอมรับว่าการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ผู้บริหารหรือฝ่ายจัดการระดับสูง อาจนำมาซึ่งความเสียหายแก่กิจการนั้นได้ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาต้องคล้อยตาม ไม่กล้าคัดค้านความคิดนั้นๆ ทั้งๆ ที่ตนมีความเห็นว่า ถ้าวางตลาดอาจจะไปไม่รอด หรือกิจการนั้นได้นำความคิดผลิตภัณฑ์ใหม่นั้นไปใช้ทันที โดยขาดข้อมูลหรือการวิจัยการตลาดที่เพียงพอ

6. นักวิทยาศาสตร์ ที่ปรึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญ สำหรับกิจการที่ขายสินค้าที่มีปัญหาเทคนิคเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก อาจต้องอาศัยนักวิทยาศาสตร์ทำการวิจัยภายในห้องทดลองอย่างเป็นทางการจะลักษณะโดยจัดทำเป็นโครงการเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ นอกจากนี้ที่ปรึกษาทางวิศวกรรม ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันต่างๆ รวมตลอดถึงจากสถาบันการศึกษาในระดับสูงก็อาจทำให้ความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ได้นอกจากนี้ ก็อาจอาศัยบริษัทหรือกิจการอิสระที่ขายบริการทางด้านการวิจัยการตลาด หรือทำหน้าที่เป็นบริษัทตัวแทนโฆษณา เป็นต้น

5. บริบทชาวไทยทรงดำ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุพรรณบุรี

อำเภอลำทะเมนชัยเดิมมีชื่อว่าอำเภอลำทะเมนชัย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของ จังหวัดสุพรรณบุรี มีแม่น้ำจะเข้สามพันไหลผ่านทางด้านทิศใต้ของอำเภอ แบ่งพื้นที่เขตเป็น 13 ตำบล 145 หมู่บ้าน มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศใต้ ติดกับอำเภอบางแพ จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับอำเภอเมือง และอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอบ่อพลอย อำเภอลำทะเมนชัย และอำเภอยี่งอ จังหวัดกาญจนบุรี

คำขวัญประจำอำเภอลำทะเมนชัย “แหล่งรอยพระพุทธรูป เกียรติประกาศผ้าทอ เจ้าพ่อพระยาจักร์ ถิ่นรักไทยทรงดำ ถิ่นเสือพระดี มีคอกช้างดิน ถิ่นเก่าน้ำตก”

อำเภอลำทะเมนชัยมีระยะห่างจากกรุงเทพมหานคร 159.3 กิโลเมตร โดยทางหลวงหมายเลข 340 อำเภอลำทะเมนชัยมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 630,290 ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. พื้นที่ตอนเหนือ เป็นลูกคลื่นลอนลาดสลับลอนชัน จนถึงเทือกเขาสูงชัน แบบภูเขา ได้แก่พื้นที่ ตำบลบ้านไร่ ตำบลดอนคา ตำบลหนองไธ้ ตำบลพลับพลาไชย และ ตำบลลำทะเมนชัย

2. พื้นที่ตอนใต้ เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำจะเข้สามพัน และคลองปากแสดไหลผ่านไปบรรจบ คลองสองพี่น้องแล้วไหลลงแม่น้ำท่าจีน เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ได้แก่พื้นที่ ตำบลลำทะเมนชัย ตำบลจะเข้สามพัน ตำบลดอนมะเกลือ ตำบลสระยายโสม ตำบลสระพังลาน ตำบล เจริญและตำบลยี่งอ

3. พื้นที่ตอนกลาง เป็นแบบลูกคลื่นลอนลาด ถัดจากเขตภูเขาได้แก่ พื้นที่เขต ตำบลบ้านไร่ ตำบลลำทะเมนชัย ตำบลดอนคา ตำบลหนองไธ้และตำบลจะเข้สามพันอำเภอลำทะเมนชัยป่าไม้เบญจพรรณกระจายอยู่ทางทิศตะวันตก แต่ปัจจุบันถูกบุกรุกเป็นพื้นที่ทำมาหากิน และบางแห่งเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำไร่ ทำนา สภาพภูมิอากาศ เป็นแบบมรสุมมี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน

ประชากรของอำเภอลำทะเมนชัย ประกอบด้วยหลายเชื้อชาติ กระจายอยู่ทั่วทุกตำบลของอำเภอ กลุ่มไทย-เวียงจะอยู่รวมกันทางทิศเหนือ ส่วนกลุ่มไทยดำ-โง้งจะรวมกันอยู่ทางทิศใต้ และไทย-จีนจะรวมกันอยู่ตอนกลางของอำเภอ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มไทยต่างๆ เหล่านี้ได้มีสภาพเป็นคนไทย 100 เปอร์เซ็นต์ จะแตกต่างกันทางวัฒนธรรมที่ติดตัวมา และต้องมาปรับให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น

ถึงแม้ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ แต่วัฒนธรรมของไทยทรงดำ ลาวโซ่งยังรักษาไว้ได้ อย่างเหนียวแน่น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560)

ภาพที่ 2.7 แผนที่แสดงที่ตั้งอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ชาวไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่ง ที่อยู่ในอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีการทำนา เป็นอาชีพหลัก ต่อมาประสบปัญหาเรื่องราคาข้าวตกต่ำ จึงหันไปทำไร่เพาะปลูกแตงโม แต่ก็มี ปัญหาเรื่องดินจืดเร็วจึงต้องย้ายหลักแหล่งทำการเพาะปลูกไปเรื่อยๆ ปัจจุบันนิยมทำไร่ปลูก แตงโมกันที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนคนหนุ่มสาวได้หันไปทำอาชีพรับจ้างนอกหมู่บ้าน ชาว ไทยทรงดำหรือลาวโซ่งได้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีกันอย่างเหนียวแน่น เช่น การแต่งกาย การเช่นผีบรรพบุรุษ การปลูกสร้างบ้านเรือน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตนเอง ที่ไม่เหมือน วัฒนธรรมอื่นๆ ถึงแม้ว่าความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ จะแพร่กระจายเข้ามาก็ไม่สามารถ กลืนวัฒนธรรมดั้งเดิมได้จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง ก็เปลี่ยนแปลงเฉพาะวัตถุดิบ และเทคนิค วิธีการผลิตเท่านั้น เช่น ผ้าทอลายแตงโมของลาวโซ่งแต่โบราณจะใช้เส้นด้ายยีนสีแดงเป็นหลัก เส้นพุ่งเป็นสีดำ หรือครามเข้มนั้นมาจาก การเล่าสืบกันมาว่าผู้ชายชาวลาวโซ่งจะออกไปเข้าป่า ทำไร่ไถนา ฝ่ายหญิงอยู่กับเหย้าเฝ้าเรือนจะทอผ้าไป ทำให้คิดถึงฝ่ายชายจึงใช้ด้ายสีแดงเป็นเส้น ยีนเวลาทอผ้าออกมาเสร็จแล้ว จะได้ผ้าทอลายแตงโมที่มีเหลือบสีแดงในพื้นสีดำหรือครามเข้ม สะท้อนออกมาชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อถูกแสงแดดอันเป็นสื่อถึงสัญญาณแห่งความรักที่มีต่อฝ่ายชาย ใน การรอการกลับมาของฝ่ายชาย เป็นการแสดงถึงคุณสมบัติที่ดีของฝ่ายหญิงที่ไม่แสดงออกจึงใช้วิธี

นี้ ซึ่งปัจจุบันผ้าทอแบบนี้หายากแล้ว จะมีก็แต่ผ้าทอลายแดงโมธรรมดาที่ไม่มีเส้นด้ายยืนสีแดงที่เห็นในตลาดจะเป็นชิ้นสีดำหรือสีครามทอลายสีขาวหรือสีฟ้าเท่านั้น

ลักษณะบ้านอยู่อาศัยของชาวไทยทรงดำ หรือ ลาวโซ่งในอดีตใช้วัสดุธรรมชาติทั้งหมด เช่นโครงสร้างตัวบ้านใช้ไม้เนื้อแข็ง พื้น เสาทำไม้ ส่วนผนังใช้ไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าแฝก ทรงจั่วยอดแหลม ภายในบ้านมีการแบ่งพื้นที่ทำครัว พื้นที่นอน มีการกั้นผนังสำหรับผีเรือน (กะล่อห้อง) และมีชานหน้าบ้าน บันไดไม้แคบเล็กสูงชัน เช่นบ้านลาวโซ่งที่สร้างจำลองไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทอง และที่ศูนย์หัตถกรรมวัดดอนมะเกลือ จังหวัดสุพรรณบุรี ปัจจุบันนิยมปลูกแบบเรือนไทยมีการประยุกต์ก่อด้วยปูนซีเมนต์ แทนไม้ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องแบบยุโรป หรือแบบบ้านเรือนไทยภาคกลางทั่วไปที่มีหลังคาจั่วเป็นยอดแหลม หลังคาลาดเทได้สูงสำหรับนั่งทำงาน พักผ่อนและใช้เก็บเครื่องมือทำงานเกษตร

ภายในบริเวณบ้านจะต้องมียุ้งข้าว ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญมากแก่ชีวิตชาวไทยทรงดำ เพราะมีอาชีพทำนา ขนาดของยุ้งข้าวบางบ้านใหญ่เกือบเท่าตัวบ้าน ลักษณะการก่อสร้างความแข็งแรงคล้ายกับตัวบ้าน มีการมุงหลังคาด้วยจั่ว มีบันลมนลุลายต้นเสา บางบ้านใช้ไม้ไผ่ทำผนัง ชาวไทยทรงดำบูชาพระแม่โพสพว่ามีบุญคุณต่อการดำรงชีวิต ปัจจุบันจะเห็นว่า ยุ้งข้าวถูกปล่อยทิ้งร้าง เพราะไม่ต้องเก็บข้าวอย่างแต่ก่อนแล้ว จึงไม่นำมาใช้งานเป็นที่พักอาศัยหรือเหยียบย่ำเป็นการนำสิ่งอัปมงคลใส่ตัว ยุ้งข้าวจึงถูกทิ้งร้างหรือไว้เก็บของ ไม่ได้ ถูกรื้อทิ้งไป

ภาพที่ 2.8 ลักษณะบ้านเรือนไทยทรงดำในปัจจุบัน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอี่ยมพร เนาว์เย็นผล (2539) ได้ทำการศึกษาเรื่องฟ้อนไทยทรงดำ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาถึงรูปแบบวิธีการฟ้อนแบบดั้งเดิม ณ จังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2536-2538 และเปรียบเทียบการฟ้อนที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันใน 4 จังหวัดคือ เพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี โดยการศึกษาจากข้อมูลที่เป็นเอกสารงานวิจัย จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และปฏิบัติด้วยตนเอง

ผลจากการวิจัยพบว่า ฟ้อนไทยทรงดำเป็นการฟ้อนตามประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยชาวไทยทรงดำ ณ จังหวัดเพชรบุรี เป็นเวลากว่า 200 ปี การฟ้อนเป็นส่วนหนึ่งในประเพณี อื่นคอน ซึ่งเป็นเทศกาลแห่งความสนุกสนานหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ที่จัดขึ้นในช่วงเดือนห้าและเดือนหกของทุกๆ ปี ช่วงเทศกาลนี้ชาวไทยทรงดำในแต่ละท้องถิ่นจะแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านอันสวยงาม เพื่อมาพบปะสังสรรค์กัน ณ ลานช่วง และมีการละเล่นที่เรียกว่า อื่นคอน คือ การโยนลูกคอนให้แก่กันระหว่างหนุ่มสาว ลูกคอนนี้ทำด้วยถุงผ้า ข้างในบรรจุด้วยเมล็ดนุ่นหรือเมล็ดมะขามทำพู่ห้อยให้ดูสวยงาม มีเชือกยาวสำหรับจับเหวี่ยงโยนระหว่างที่มีการเล่นคอนจะมีการฟ้อน แอ่วลาว เซ็งลำแคน และการขับลำ โดยมีแคนเป็นดนตรีประกอบการเล่นสลับกันไป

การฟ้อนไทยทรงดำดังกล่าวพบว่ามี 2 แบบคือ การฟ้อนแบบดั้งเดิมและการฟ้อนแบบปัจจุบัน ลักษณะท่าฟ้อนแบบดั้งเดิมนั้นในแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะเหมือนกัน โดยมีลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวร่างกาย 6 ส่วน คือ 1.การใช้เท้ามี 2 ลักษณะคือ การย่ำเท้าและการก้าวเท้า การก้าวเท้ามี 5 วิธีได้แก่ ก้าวย่าง ก้าวไขว้ ก้าวลากเท้า ก้าวเขยิบเท้า และก้าวยังเท้า 2.การใช้ขามี 2 ลักษณะคือ การงอขาและการนั่งยองๆ 3.การใช้ลำตัวมี 3 ลักษณะคือ ลำตัวตั้งตรง ลำตัวเอนไปด้านหลัง และลำตัวเอนไปด้านข้าง 4.การใช้มือมี 7 ลักษณะได้แก่ ม้วนมือ ซ้อนมือ ไขว้มือ ควมมือ โฉบมือ ตักมือ และมือปิดป้อง 5.การใช้แขนมี 2 ลักษณะได้แก่ ตั้งวงสูง ตั้งวงต่ำ 6.การใช้สะโพก โดยมีลักษณะเด่นคือ การทรงตัวโดยยืนย่อเข้าโยตัวฟ้อน การนั่งยองๆ ฟ้อนในลักษณะจำติดดิน สำหรับการฟ้อนจะขึ้นอยู่กับทำนองเพลง 4 เพลง ตามลำดับคือ 1.แคนช้า หรือแคนเดิน 2.แคนเร็ว หรือแคนแล่น 3.แคนแกร หรือแคนกะแล่ 4.แคนเวียง หรือแคนเย็บ แคนเดินเปรียบเสมือนหนุ่มสาวสร้างความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน แคนแล่นเปรียบเสมือนหนุ่มสาวโลมและสาวหลบหลีก แคนกะแล่เปรียบเสมือนหนุ่มสาวสมัครสมานในความรัก แคนเย็บเปรียบเสมือนชายหญิงที่แสดงถึงความสุขสมหวังในความรัก ส่วนการฟ้อนแบบปัจจุบันอาศัยรูปแบบการฟ้อนดั้งเดิมอยู่บ้าง แต่จะประยุกต์ขึ้นใหม่ตามสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแต่ละท้องถิ่นของกลุ่มชนไทยทรงดำ

บุญเสริม ดินตะสุวรรณ (2545) ได้ทำการศึกษาผ้าและเครื่องนุ่งห่มของชาวไทยทรงดำ ตำบลหนองปรัง อำเภอยะโฮย จังหวัดเพชรบุรี มีจุดประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของผ้าและเครื่องนุ่งห่มชาวไทยทรงดำ (2) ศึกษาความเชื่อ พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับผ้าและเครื่องนุ่งห่ม (3) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ สี ลวดลายผ้า เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ที่ทำด้วยผ้า

ผลการศึกษาพบว่าชาวไทยทรงดำที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การเรียกชื่อกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในเวียตนาม และลาวว่า “ไทดำ” หรือ “ผู้ไทดำ” เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมีชื่อเรียกว่า “ลาวโซ่ง” หรือ “ไทยทรงดำ”

มีการสืบทอดการทอผ้าจาก บรรพบุรุษในสิบสองจุไทย โดยค้นพบหลักฐานผ้าที่ทอ ด้วยเส้นใยจากฝ้ายและไหมตลอดจนอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั่นฝ้ายของชาวไทยทรงดำ ที่ตำบลหนองปร่ง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับผ้าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ด้านความเชื่อ พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับผ้าและเครื่องนุ่งห่ม ชาวไทยทรงดำมีความเชื่อ ตั้งแต่ขั้นตอนการปลูกหม่อน และอุปกรณ์ทอผ้า โดยมีการทำพิธีกรรมสู่ขวัญต้นหม่อนเพื่อให้ได้ ผลผลิตสมความมุ่งหมาย ทั้งยังสร้างอุบายในลักษณะข้อห้าม เพื่อรักษาอุปกรณ์ทอผ้าให้มีความ คงทน สำหรับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำสีย้อมผ้า พบว่าชาวไทยทรงดำใช้สีครามเข้ม เป็นสีหลัก ซึ่งแสดงถึงความเศร้าโศก อ้างว้าง เดียวดาย ที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอน ส่วนขณะที่ย้อมผ้าต้องมีจิตใจมุ่งมั่นจึงจะย้อมสีได้ดี ด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับลายผ้า เป็นความเชื่อที่เกิดจากตำนานเรื่องเล่า จินตนาการ ศาสนา ลักษณะรูปร่าง ตามลวดลายต่างๆ ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้า เป็นความเชื่อที่สร้างข้อห้ามเพื่อรักษาผ้าให้อยู่ใน สภาพที่ดีและคงทน

สำหรับรูปแบบผ้าและเครื่องนุ่งห่มแบ่งแยกเป็นของผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก โดยมี ลักษณะการใช้ในชีวิตประจำวันและในพิธีกรรม ส่วนการใช้สีแบ่งออกเป็น 2 วรณะ คือ วรณะ ร้อน แสดงถึง อารมณ์กระฉับกระเฉง ความรื่นเริง และความขัดแย้ง ได้แก่ สีเหลือง สีส้ม สีแดง และสีแดงเลือดหมู วรณะเย็น แสดงถึง ความเศร้าโศก อ้างว้าง และเดียวดาย ได้แก่ สีเขียว และ สีคราม การผลิตผ้าและเครื่องนุ่งห่มขึ้นอยู่กับช่างทอผ้าว่าอยู่ในสภาวะหรือสถานการณ์ใด สีของ ผ้าก็จะแสดงอารมณ์ออกมาทางผืนผ้านั้น ส่วนลวดลายมีการประดิษฐ์ด้วยวิธีการทอ ปัก ปะ และขีด มีชื่อ และลักษณะรูปร่างที่สื่อความหมาย สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวไทย ทรงดำ จำนวน 5 ลาย คือ ลายพันธุ์พฤกษา ลายสัตว์ ลายเครื่องมือเครื่องใช้ ลายสถานที่และ สิ่งของ และลายเบ็ดเตล็ด

สุนทร เกตุอินทร์ (2545) ได้ศึกษาวิจัยโครงสร้างลวดลายผ้าทอกระเหรี่ยง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่าการทอผ้ากระเหรี่ยงจะใช้กี่ประเภทที่เอวเป็นอุปกรณ์หลัก ซึ่งก็เอวทำจาก วัสดุที่ได้จากธรรมชาติ ลักษณะโครงสร้างหลักของผ้าทอมี ๒ แบบ คือ แบบแรกได้แก่ผ้าทอ แบบธรรมดา ซึ่งเป็นการทอผ้าเป็นผืนนำไปตัดเย็บเป็นชุดของเด็กหญิงชาวกระเหรี่ยง แบบที่สอง เป็นการทอแบบลวดลาย ผ้าที่กระเหรี่ยงนิยมทอใช้ส่วนใหญ่จะมีลวดลายประกอบ ซึ่งตัดเย็บเป็น ของใช้และเครื่องนุ่งห่มต่างๆ ซึ่งแต่ละประเภทมีลักษณะการทอไม่เหมือนกัน โดยพิจารณาจาก ลักษณะของลวดลาย สีของผ้าที่ทอ

แก่นจันทร์ มะลิซอ (2546) ได้ศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทใหญ่ อำเภอมะ อายจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเอกลักษณ์ผ้าทอของชาวไทใหญ่ เป็นผ้าทอที่มีลวดลายขวางตัดกับ

เส้นด้ายยืน มีสีพื้นเป็นสีอ่อน ลวดลายเป็นสีเข้ม ต่อมามีการประดิษฐ์และดัดแปลงจากผ้าทอยกดอก และผ้าทอตีนจก โดยปรับให้เหมาะสมกับรูปแบบผ้าทอไทใหญ่

ประธาน เขียวจำ (2546) ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ในพิธีกรรมชุมชน และประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ศึกษากรณีชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี คือการศึกษาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในพิธีกรรมชุมชน คือ พิธีบูชาศาลประจำหมู่บ้าน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีป่าดง พิธีเสนเรือน พิธีเสนตัว พิธีแต่งงาน และการเปลี่ยนแปลงประเพณีเกี่ยวกับชีวิต 4 ด้าน คือ ประเพณีการเกิด ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีการตาย โดยสมมติฐาน 8 ข้อ ต่อไปนี้

1. การรับนวัตกรรมทางวัตถุ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมชุมชน
2. การรับนวัตกรรมที่มีชีวิตวัตถุ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมชุมชน
3. แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมชุมชน

4. การพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมชุมชน
5. การคมนาคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีชีวิตในชุมชน
6. ระบบการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีชีวิตในชุมชน
7. สื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีชีวิตในชุมชน
8. การย้ายถิ่นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีชีวิตในชุมชน

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยวิทยาและกำหนดเอาหมู่บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภอดู่ดง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นสนามวิจัย ซึ่งข้อมูลประจักษ์เหล่านี้ยืนยันว่าสมมติฐานทั้ง 8 ข้อ มีความถูกต้อง

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2547) ได้ศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัฒนธรรมผ้าทอพื้นบ้านสู่ระบบอุตสาหกรรมสินค้าชุมชน: ศึกษากรณีกลุ่มแม่บ้านเพิ่มพูนทรัพย์ ตำบลนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม พบว่าการพัฒนาผ้าทอพื้นบ้านของชุมชนเครือข่าย เพื่อเป็นวัตถุดิบในการรองรับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ที่ถูกออกแบบบนพื้นฐานการวิจัยตลาดและศักยภาพของกลุ่ม ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ตามที่ตลาดต้องการและยังได้พัฒนาผ้าทอพื้นบ้าน จากแบบดั้งเดิมสู่รูปแบบเชิงประยุกต์ ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น และทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 30 เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่จะได้รับการพัฒนา นอกจากนี้ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ยังทำให้สมาชิกกลุ่มเพิ่มพูนทรัพย์ ทั้งที่เป็นช่างแปรรูป และช่างทอผ้าพื้นบ้าน ได้มีต้นทุนทางความคิดเชิงออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์บนบริบทของความต้องการของผู้บริโภค แทนการผลิตไปตามวิถีความพอใจส่วนตัว สามารถขยายผล และสืบทอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัฒนธรรมผ้าทอพื้นบ้าน สู่ระบบอุตสาหกรรมสินค้าชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

สิริธัญญ์ ศิริพันธ์บุปผา (2549) ได้ศึกษาและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของที่ระลึกจากผ้าทอชาวไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี พบว่าผู้สนใจและผู้จำหน่ายมีความคิดเห็นว่างานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของที่ระลึกจากผ้าทอชาวไทยทรงดำที่ออกแบบและพัฒนาความสวยงาม ประโยชน์ในการใช้สอย และด้านแสดงลักษณะเฉพาะถิ่น อยู่ในระดับมาก

กานต์ธิดา ไชยมา (2550) ได้ศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าม่อฮ่อม พบว่า ผู้บริโภคมีความต้องการผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่ทำจากผ้าม่อฮ่อม ทั้ง 3 ชนิด คือ กระเป๋าสตริ หมอนอิง และที่รองจานเมื่อจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์ ชนิดละ 3 รูปแบบ นำไปศึกษาความพึงพอใจ พบว่ากระเป๋าสตริรูปทรงสี่เหลี่ยมตกแต่งโดยใช้เศษผ้าม่อฮ่อมที่เหลือจากการตัดเย็บตัดเป็นชิ้น สี่เหลี่ยมเล็กๆ และใช้เทคนิคการปะติดเป็นลวดลายลงบนชิ้นกระเป๋าทรงสองด้าน สายกระเป๋าคตกแต่งโดยใช้สายหนัง และมีการใช้ไม้ไผ่ กระดุมกะลาลูกเดียว ปักตกแต่ง มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุด

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

วิธีการดำเนินงานวิจัยโครงการงานสร้างสรรค์ เรื่อง การสร้างเรือนไทยทรงดำ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ทำการศึกษาข้อมูลต่างๆ แนวคิดวัฒนธรรมประเพณี ได้ทำการศึกษาข้อมูลและวิธีดำเนินงาน ดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการ

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับชาวไทยทรงดำ โดยมุ่งเน้นสาระทางประวัติความเป็นวัฒนธรรมประเพณี การดำเนินชีวิต ลายผ้าของชาวไทยทรงดำ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

2. รวบรวมข้อมูลภาคสนามในแหล่งพื้นที่ศึกษา จากการสืบตัวอย่างแบบเจาะจงสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เจ้าของบ้าน ผู้อาศัยในชุมชน และผู้รู้ในชุมชนรวมสามพื้นที่ ตำบลอุ้มทอง ตำบลบ้านดอน ตำบลดอนมะเกลือ เป็นต้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้รูปทรง เอกลักษณ์ และองค์ประกอบอาคารโดยอาศัยหลักการพื้นฐานทางสถาปัตยกรรม โดยเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลด้านความเชื่อ เพื่อตอบและสรุปประเด็นการศึกษา

4. ออกแบบลวดลายกระเป่าเป้ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ของชาวไทยทรงดำ

5. ดำเนินการจัดทำกระเป่าเป้ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ของชาวไทยทรงดำ

6. นำกระเป่าเป้ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ของชาวไทยทรงดำ ส่งมอบให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน ตำบลบ้านดอน อำเภออุ้มทอง

7. สัมภาษณ์ความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน เกี่ยวกับการออกแบบกระเป่า “ไทยทรงดำ”

8. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถาม มาวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อเรื่องของการออกแบบกระเป่า “ไทยทรงดำ” และจัดทำรูปเล่มวิจัย

2. ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน ตำบลอุ้มทอง ตำบลบ้านดอน และตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี ดังนี้

แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้สอบถามในเรื่องของ สวดลายแห่งชีวิตกับกระเป๋ “ไทยทรงดำ” โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา เป็นแบบสอบถามชนิดตรวจสอบรายการ จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” โดยคำถามตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของลิเคิร์ท (Likert's scale) ที่มี 5 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ผู้วิจัยกำหนดน้ำหนักหรือคะแนนในการตอบแบบสอบถาม 5 ระดับดังนี้

พึงพอใจมากที่สุด	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	5
พึงพอใจมาก	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	4
พึงพอใจปานกลาง	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	3
พึงพอใจน้อย	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	2
พึงพอใจน้อยที่สุด	ให้น้ำหนักหรือคะแนนเป็น	1

ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยของคะแนน ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์โดยใช้คะแนนเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 4.21 – 5.00 หมายถึง พึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด
 คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.41 – 4.20 หมายถึง พึงพอใจ อยู่ในระดับมาก
 คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.61 – 3.40 หมายถึง พึงพอใจ อยู่ในระดับปานกลาง
 คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.81 – 2.60 หมายถึง พึงพอใจ อยู่ในระดับน้อย
 คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 – 1.80 หมายถึง พึงพอใจ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการ 2 ส่วนคือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” จำนวน 123 คน

2. ผู้วิจัยทำหนังสือแจ้งและประสานเป็นการภายในชุมชนทราบ

3. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถาม มาวิเคราะห์เนื้อหา และสรุปความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อเรื่องของการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ”

$(\sum X)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง

N แทน จำนวนสมาชิกในกลุ่มนั้น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอรายงานผลการวิจัยเรื่อง ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป๋ “ไทยทรงดำ” ในตำบลบ้านดอน อำเภอดู่หลง จังหวัดสุพรรณบุรี มาทำการวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จำนวน 123 ชุด มาทำการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

- ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์
- ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อกระเป๋ “ไทยทรงดำ”
- ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงาน

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์

ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตารางที่ 4.1 จำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์

ข้อมูลลักษณะประชากรศาสตร์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	60	48.78
หญิง	63	51.22
รวม	123	100
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	3	2.43
31 - 39 ปี	40	32.52
40- 49 ปี	50	40.65
50 -59 ปี	25	20.32
60 ปี หรือ มากกว่า	5	4.06
รวม	123	100
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	78	63.41
มัธยมศึกษา	40	32.52
ปริญญาตรี	3	2.43
อื่นๆ	8	6.50
รวม	123	100

จากตาราง 4.1 พบว่า ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 123 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 51.22 ส่วนที่เหลือเป็นเพศชาย จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 48.78 ส่วนอายุพบว่า

ส่วนใหญ่อายุในช่วง 40-49 ปีมีจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 40.65 รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 31 - 39 ปี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 32.52 ส่วนที่เหลือคือ กลุ่มอายุ 50 -59 ปี จำนวน 25 คิดเป็นร้อยละ 20.32 กลุ่มอายุ 60 ปี หรือ มากกว่า จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.06 และอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.43ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 63.41 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 40 คน และ 32.52 คน ส่วนที่เหลือเป็นจบการศึกษาระดับ อื่นๆ (ไม่ได้รับการศึกษา) จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 6.50 และ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.43 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อกระเป๋ “ไทยทรงดำ”

วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” แสดงผลโดยการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” สามารถจำแนกตามมิติต่าง ๆ ได้ 3 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านเอกลักษณ์ของชุมชน และด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ดังแสดงในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” จำแนกเป็นด้านผลิตภัณฑ์ ดังนี้

ระดับความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อกระเป๋ “ไทยทรงดำ”	ค่าเฉลี่ย X	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ระดับ ความ คิดเห็น
1. ด้านผลิตภัณฑ์			
1.1. รูปแบบ/รูปทรงของผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย	4.45	.642	มากที่สุด
1.2. ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับนักเรียน	4.45	.642	มากที่สุด
1.3. ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพเหมาะสม	4.43	.612	มากที่สุด
1.4. ผลิตภัณฑ์มีสีสันสวยงาม	4.41	.612	มากที่สุด
ภาพรวม	4.41	.657	มากที่สุด

จากตาราง 4.2 แสดงให้เห็นว่า ระดับความพึงพอใจที่มีต่อการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” ภาพรวม มีค่าเฉลี่ยที่ 4.41 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .657 พบว่า รูปแบบ/รูปทรงของผลิตภัณฑ์มีความทันสมัยและผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับนักเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ 4.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .642 รองลงมาคือ ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยที่ 4.43 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .612 ลำดับสุดท้าย คือ ผลิตภัณฑ์มีสีสันสวยงาม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดที่ 4.41 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .657

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียน วัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” จำแนกเป็นด้านเอกลักษณ์ของชุมชน ดังนี้

ระดับความพึงพอใจของคนในชุมชน ที่มีต่อกระเป๋ “ไททรงดำ”	ค่าเฉลี่ย X	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับ ความ คิดเห็น
2. ด้านเอกลักษณ์ของชุมชน			
2.1 ผลิตภัณฑ์แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ	4.17	.661	มาก
2.2 ลวดลายของผลิตภัณฑ์แสดงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ	4.19	.651	มาก
ภาพรวม	4.19	.651	มาก

จากตาราง 4.3 แสดงให้เห็นว่า ระดับความพึงพอใจที่มีต่อการออกแบบกระเป๋ “ไททรงดำ” ภาพรวม มีค่าเฉลี่ยที่ 4.19 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .651 พบว่า ลวดลายของผลิตภัณฑ์แสดงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ 4.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .651 ลำดับสุดท้าย คือ ผลิตภัณฑ์แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดที่ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .661

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียน วัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” จำแนกเป็นด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

ระดับความพึงพอใจของคนในชุมชน ที่มีต่อกระเป๋ “ไททรงดำ”	ค่าเฉลี่ย X	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับ ความ คิดเห็น
3. ด้านการนำไปใช้ประโยชน์			
3.1 นักเรียนสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ประโยชน์	4.50	.623	มากที่สุด
3.2 ชุมชนสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ประโยชน์	4.50	.623	มากที่สุด
3.3 ผลิตภัณฑ์มีส่วนช่วยในการฟื้นฟูอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชน	4.51	.622	มากที่สุด
3.4 ทำให้ชุมชนชาวไทยทรงดำเป็นที่รู้จักแก่สังคมมากขึ้น	4.23	.626	มากที่สุด
ภาพรวม	4.50	.616	มากที่สุด

จากตาราง 4.4 แสดงให้เห็นว่า ระดับความพึงพอใจที่มีต่อการออกแบบกระเป๋ “ไททรงดำ” ภาพรวม มีค่าเฉลี่ยที่ 4.50 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .616 พบว่า ผลิตภัณฑ์มีส่วนช่วยในการฟื้นฟูอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ 4.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .622 รองลงมาคือ นักเรียนสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ประโยชน์ และ ชุมชนสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยที่ 4.50 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .623 ลำดับสุดท้าย คือ ทำให้ชุมชนชาวไทยทรงดำเป็นที่รู้จักแก่สังคมมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดที่ 4.23 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .626

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียน วัดกลางบ้านตอนเกี่ยวกับการออกแบบกระเป่า “ไทยทรงดำ” จำแนกเป็นรายด้านและภาพรวม ดังนี้

ระดับความพึงพอใจของคนในชุมชน ที่มีต่อกระเป่า “ไททรงดำ”	ค่าเฉลี่ย X	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ระดับความ คิดเห็น
1.ด้านผลิตภัณฑ์	4.46	.474	มากที่สุด
2.ด้านเอกลักษณ์ของชุมชน	4.38	.459	มากที่สุด
3.ด้านการนำไปใช้ประโยชน์	4.40	.618	มากที่สุด
ภาพรวม	4.39	.344	มากที่สุด

จากตาราง 4.5 แสดงให้เห็นว่า ระดับความพึงพอใจที่มีต่อการออกแบบกระเป่า “ไททรงดำ” ภาพรวม มีค่าเฉลี่ยที่ 4.39 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .344 พบว่า ด้านผลิตภัณฑ์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ 4.46ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .474 รองลงมาคือ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยที่ 4.40 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .618 ลำดับสุดท้าย คือ ด้านเอกลักษณ์ของชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดที่ 4.38 ส่วนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ .459

ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงาน

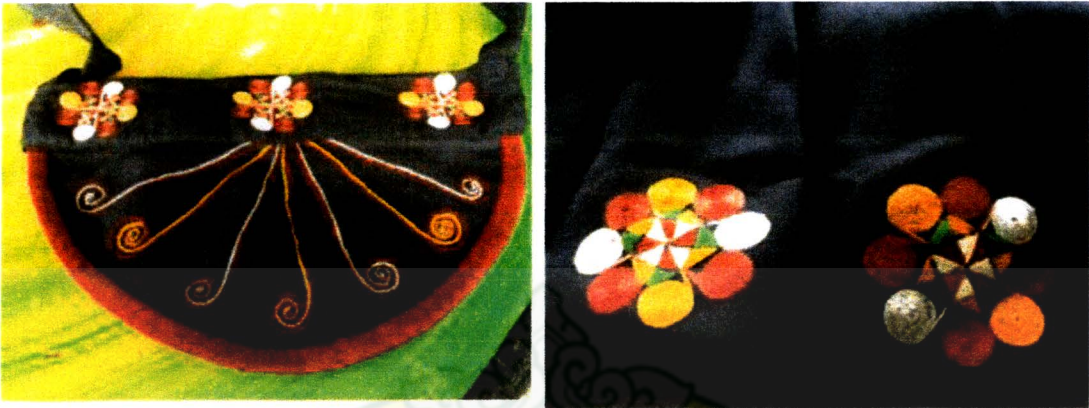
ผลการดำเนินงานวิจัย ในส่วนของการออกแบบกระเป่า “ไทยทรงดำ” ผู้วิจัยได้เรียบเรียงกระบวนการดำเนินงานไว้ดังนี้

- 1. รวบรวมข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับชาวไททรงดำ โดยมุ่งเน้นสาระทางประวัติความเป็นวัฒนธรรม ประเพณี การดำเนินชีวิต ลายผ้าของชาวไททรงดำ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพที่ 4.1 ผู้วิจัยออกพื้นที่รวบรวมข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับชาวไททรงดำ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้รูปทรง เอกลักษณ์ และองค์ประกอบอาคารโดยอาศัยหลักการพื้นฐานทางสถาปัตยกรรม โดยเชื่อมโยงกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลด้านความเชื่อ เพื่อตอบและสรุปประเด็นการศึกษา

ภาพที่ 4.2 แสดงลักษณะลายชอกกูด

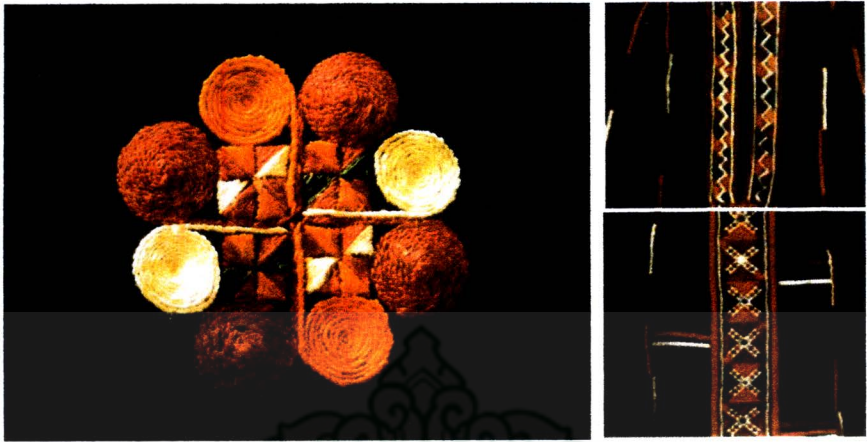

ภาพที่ 4.3 ลักษณะลายดอกมะลิปักบนหน้าหมอน

ภาพที่ 4.4 แสดงลวดลายหน้าหมอนของชาวไทยทรงดำ

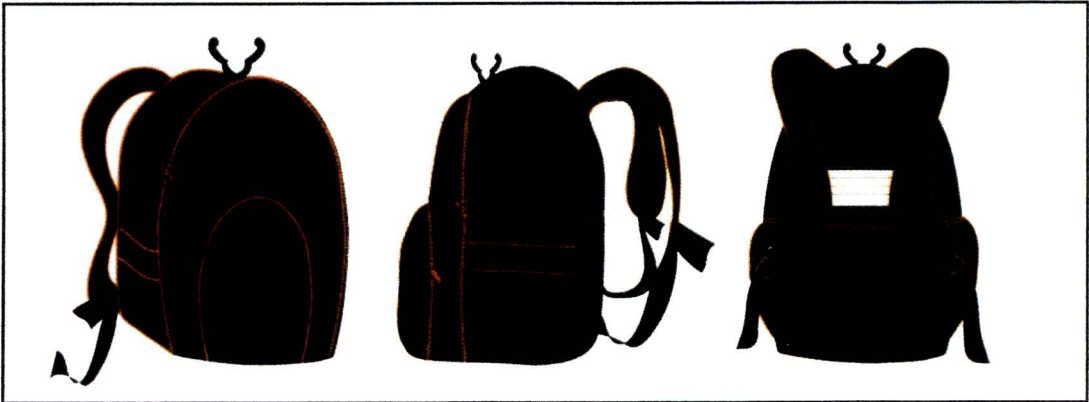
3. ออกแบบลวดลายกระเป๋าเป้ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ของชาว
ไทยทรงดำ

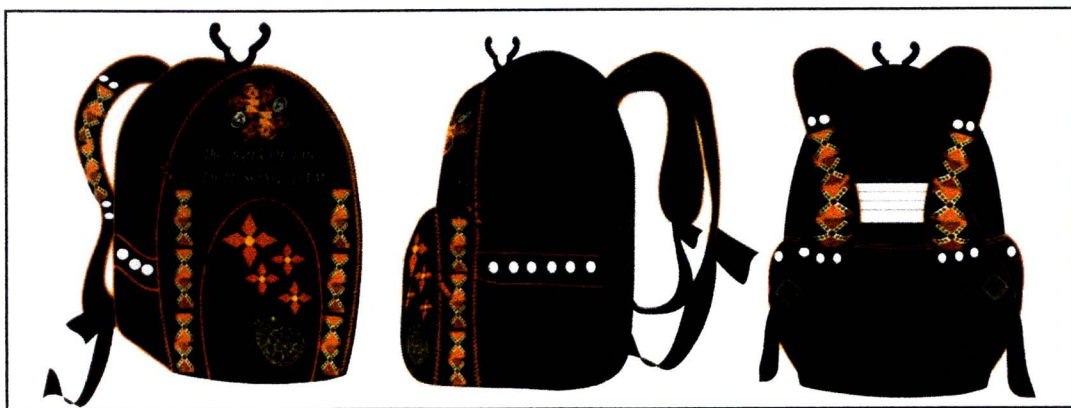
ภาพที่ 4.5 ลวดลายตัวอย่างที่ใช้ในการผลิตในกระเป๋าทรงดำ

ภาพที่ 4.6 ลวดลายที่ผู้วิจัยออกแบบเพื่อใช้ในการประกอบลายในกระเป๋าทรงดำ

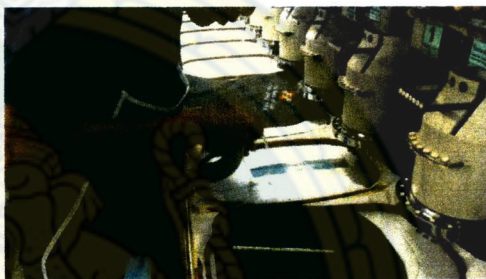

ภาพที่ 4.7 ออกแบบกระเป๋ายังไม่มีลวดลาย

ภาพที่ 4.8 ออกแบบกระเป๋าที่ประกอบลวดลายเรียบร้อยแล้ว

4. ดำเนินการจัดทำกระเป๋าเป้ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต ของชาว
ไทยทรงดำ

ภาพที่ 4.9 ขั้นตอนการจัดทำกระเป่าเป้

5. ขั้นตอนการส่งมอบกระเป่าเป้ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน ตำบลอุ้มทอง จังหวัด

สุพรรณบุรี

ภาพที่ 5.1 การส่งมอบกระเป๋าเป้ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป๋ “ไทยทรงดำ” ที่ชาวไทยดำในประเทศไทยที่ถูกกวาดต้อนมา หวนคิดถึงบ้านเกิดที่ดินแดนสิบสองจุไท ชาวไทยทรงดำ เหล่านี้ได้พยายามสร้างสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้ใกล้เคียงกับแหล่งที่พวกเขาจากมา โดยเก็บรักษาและใช้สิ่งที่นำติดตัว ซึ่งรวมไปถึงวัฒนธรรม ประเพณี ลายผ้าและความรู้ในการสร้างที่อยู่อาศัยแบบเรือนกระต่องเต่า เรือนไทยทรงดำรูปทรงนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของการรำลึกและแสดงลักษณะเฉพาะของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพร่วมไปกับการคงวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม เมื่อยุคสมัยเปลี่ยน มีการปรับตัวยอมรับอิทธิพลจากนอกชุมชนมากขึ้น เกิดการกลายรูปของลายผ้าในรูปแบบต่าง ๆ ชาวไทยทรงดำก็ยังสามารถสืบทอดภูมิปัญญาทางช่างของตัวเอง โดยสร้างลายลายผ้าขึ้นในหลายชุมชน ทำให้คุณค่าและความสำคัญของชุมชนชาวไทยทรงดำในประเทศไทยยังอยู่ในระดับที่สูง ลายผ้าชาวไทยทรงดำในปัจจุบันไม่ได้มีความใกล้เคียงกับลักษณะดั้งเดิม ขาดพัฒนาการ ไม่มีการสืบทอดรูปแบบและภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำดั้งเดิมที่ยังหลงเหลืออยู่และอาจรวมถึงในท้องถิ่นอื่นที่ยังขาดการเก็บข้อมูล ได้ถูกใช้เป็นกรณีศึกษาต้นแบบเพื่อการศึกษาลายผ้าในชุมชนไทยทรงดำ หลายแห่งในอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ตลอดมา แต่ยังคงขาดการสนับสนุนในนโยบายการช่วยเหลือบำรุงรักษาจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้วิจัยได้เก็บแบบสอบถามจากชุมชนจำนวน 123 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืนจำนวน 123 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 แล้วนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์และประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อนำมาหาค่าสถิติต่างๆ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็น เพศหญิง อายุในช่วง 40-49 ปีและจบการศึกษาระดับประถมศึกษา
2. ความความพึงพอใจของผู้ปกครอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน เกี่ยวกับการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ลำดับแรกคือด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ และด้านเอกลักษณ์ของชุมชน ตามลำดับ
3. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็น ความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อเรื่องของการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” ไม่แตกต่าง
4. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็น ความพึงพอใจของคนในชุมชนที่มีต่อเรื่องของการออกแบบกระเป๋ “ไทยทรงดำ” ไม่แตกต่าง

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผล ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า การสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบกระเป๋าสานให้นักเรียนและชุมชน พบว่าลวดลายต่างๆ ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและมีบางลวดลายได้คิดค้นมาใหม่ และมีการปรับประยุกต์เพื่อให้เข้ากับสมัยปัจจุบันมากขึ้นแบ่งได้ 3 ประเภทคือ ลายพืช ลายสัตว์ และลายผสมอื่นๆ นั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเสริม (2545) ที่ได้ศึกษาลวดลายผ้าและเครื่องนุ่งห่มของชุมชนไทยทรงดำ ที่พบว่าโดยทั่วไปมีจำนวน 5 ลาย คือ ลายพันธุ์พฤกษา ลายสัตว์ ลายเครื่องมือเครื่องใช้ ลายของสถานที่และสิ่งของและลายเบ็ดเตล็ด ในส่วนของลวดลายผ้าไทยทรงดำหมู่บ้านไผ่หูช้างและบ้านดอนข่อยที่พบในปัจจุบันจะมีเพียงบางลวดลายเท่านั้น ส่วนใหญ่จะเป็นลายพืชซึ่งเป็นการลอกเลียนแบบพืชที่อยู่ใกล้ตัวจะมีลายที่สื่อความหมายถึง ต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ เป็นต้น สามารถนำมาเป็นต้นแบบในการสร้างลวดลายผ้าได้โดยเฉพาะลายแดงโมหรือลายชะโด ถือเป็นลายที่เป็นเอกลักษณ์อันเด่นชัดของชาวไทยทรงดำ ในส่วนของลายสัตว์นั้นเป็นลายที่ได้แนวคิดมาจากสัตว์ ส่วนมากเป็นลายที่พบเห็นและมีความเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน และสัตว์ในจินตนาการ ลวดลายที่ปรากฏบนผ้าทอของชาวไทยทรงดำ มีความเชื่ออยู่หลายลักษณะ เช่น เชื่อเรื่องบุญคุณ ถิ่นกำเนิด ความยำเกรง ความรัก ความสวยงาม การคุ้มครอง ความคิดถึง อำนาจวาสนา ซึ่งความเชื่อตามลักษณะดังกล่าวสามารถนำมาสร้างสรรค์ลวดลายด้วยวิธีการทอ ปัก ปะ และขีด เพื่อสื่อความหมายถึงเรื่องราวบนผืนผ้า เช่น ลายนาค ลายตานกแก้ว ลายผีเสื้อ และลายม้า เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันลายสัตว์หาได้ยาก เพราะไม่มีผู้สืบทอด

ในส่วนของ การสื่อความหมายในการใช้สีในการทอผ้าและประดับตกแต่งของชาวไทยทรงดำ กลุ่มทอผ้าหมู่บ้านไผ่หูช้างและบ้านดอนทองมีการทอผ้าหลายชนิด เช่น ผ้าลายแดงโม ผ้าลายแดงโมสอดดินเงินหรือดินทอง ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้า ผ้าพื้นสีต่างๆ ซึ่งแต่ละสีมีความหมายและความเชื่อที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะสีครามซึ่งเป็นสีที่ชาวไทยทรงดำใช้เป็นสีหลักในพื้นที่ส่วนใหญ่ของผืนผ้า โดยมีความเชื่อว่าจะเกิดจากการเก็บกตทางอารมณ์ของผู้ย้อมโดยแสดงความรู้สึกออกมาทางผืนผ้า ซึ่งหมายถึง ความเดียวดายของกลุ่มชนไทยทรงดำที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเกิดเมืองนอนจนกลายเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศไทยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเสริม (2545) ได้ศึกษาถึงสีที่เกี่ยวกับความเชื่อของชาวไทยทรงดำมี 6 สี และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติพัฒน์ (2550) ที่ได้อธิบายถึงหลักการสำคัญ 3 ประการของปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์อันประกอบด้วย 1. มนุษย์มีพฤติกรรมกระทำต่อสิ่งต่างๆ ขึ้นอยู่กับ “การให้ความหมาย” ของสิ่งนั้น 2. การให้ความหมายของวัตถุหรือสิ่งต่างๆ ของมนุษย์เป็นการกระทำผ่าน “สัญลักษณ์” และเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง 3. การอธิบายให้ความหมายต่อสิ่งใดๆ นั้นเป็นผลผลิตอันเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ในสังคม จะเห็นว่าการให้ความหมายของสีตามความเชื่อของชาวไทยทรงดำนั้นก็มาจากพฤติกรรมของชาวไทยทรงดำที่มีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว โดยการอธิบายความหมายของลวดลายและสีของผ้าทอไทยทรงดำล้วนมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของชาวไทยทรงดำในสังคมในอดีตนั่นเอง

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า เอกลักษณ์และลวดลายของท้องถิ่น มาสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม โดยมีหลักการในออกแบบผลิตภัณฑ์ดังนี้ 1) หน้าที่ของการนำไปใช้ (Function) 2) การประหยัด (Economy) 3) ความทนทาน (Durability) 4) วัสดุ (Material) 5) โครงสร้าง (Construction) 6) ความสวยงาม (Beauty) 7) ลักษณะเด่นพิเศษเฉพาะอย่าง (Personality) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริพิชญ์ (2551) ที่ได้ศึกษาถึงปัญหาของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประเภทผ้าผืนและผลิตภัณฑ์ผ้า ที่พบปัญหาสำคัญคือ 1) ปัญหาด้านวัตถุดิบ 2) ปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ 3) ปัญหาการออกแบบและพัฒนาารูปแบบผลิตภัณฑ์ 4) ปัญหาการบริหารจัดการและการตลาด 5) ปัญหาด้านการวิจัยและพัฒนา 6) ปัญหาองค์ความรู้และนวัตกรรม 7) ปัญหาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการฝึกอบรม ดังนั้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าผืนและผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากผ้าทอไทยทรงดำก็ต้องคำนึงถึงหลักการในการออกแบบผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาของผลิตภัณฑ์ลงไป

3. จากผลการวิจัยพบว่า ผลงานการสร้างสรรค์ที่ได้จากเอกลักษณ์ในท้องถิ่นพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อการออกแบบกระเป๋า “ไทยทรงดำ” มากที่สุด คือ ด้านผลิตภัณฑ์ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ และด้านเอกลักษณ์ของชุมชน ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กานต์ธิดา (2550) ที่ได้ศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าม่อฮ่อม พบว่าผู้บริโภคมีความต้องการผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่ทำจากผ้าม่อฮ่อม ทั้ง 3 ชนิด คือ กระเป๋าสตรี หมอนอิง และที่รองจาน เมื่อจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์ ชนิดละ 3 รูปแบบ นำไปศึกษาความพึงพอใจ พบว่ากระเป๋าสตรีรูปทรงสี่เหลี่ยมตกแต่งโดยใช้เศษผ้าม่อฮ่อมที่เหลือจากการตัดเย็บตัดเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมเล็กๆ และใช้เทคนิคการปะติดเป็นลวดลายลงบนชิ้นกระเป๋าทั้งสองด้าน สายกระเป๋าสถิตตกแต่งโดยใช้สายหนังและมีการใช้เม็ดไม้ กระดุมกะลา ลูกเต๋อย ปักตกแต่ง มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพโรจน์ (2546) ที่ได้ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อผลิตภัณฑ์ผ้าจากบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ที่ทำจากผ้าลายดอกแก้ว ลายกำขอลึก ลายกำขอลใหญ่ ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ 5 ชนิด ประกอบด้วย กล่องใส่ทิชชูแพ้มอกสาร ปลอกหมอนอิง ถุงใส่ขวดไวน์ และที่ใส่ของจดหมาย ผู้ประเมินผลิตภัณฑ์ผ้าจากตัวอย่างส่วนใหญ่มีการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไทยเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ประเภทผลิตภัณฑ์ที่ชอบหรือสนใจ คือ เครื่องแต่งกายสำเร็จรูปซึ่งซื้อจากแหล่งผลิตหรือศูนย์จำหน่าย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะการนำผลการจัดการความรู้ไปใช้

1. จากการวิจัยเรื่อง ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป๋า “ไทยทรงดำ” เพื่อให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของไทยทรงดำ และเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของตน โดยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิต ก่อให้เกิดอนุรักษ์และสืบทอดลวดลายผ้าของชาวไทยทรงดำต่อไป

2. ควรมีการเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายชาวไทยทรงดำทั้งในอำเภอต่างๆ และระดับจังหวัดเป็นพลังแห่งการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญาการสร้างเรือนไทยทรงดำ และเชื่อม

การติดต่อสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมเครือข่าย ด้วยความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

ข้อเสนอแนะการจัดทำครั้งต่อไป

1. ควรมีการจัดทำกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาการการพัฒนาผลิตภัณฑ์กับการออกแบบผลิตภัณฑ์ ในระดับจังหวัดและระดับประเทศ
2. ควรมีการจัดทำการจัดการความรู้ (KM) ในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาด้านต่างๆ
3. ควรมีการวิจัยพัฒนาการพัฒนาผลิตภัณฑ์กับการออกแบบผลิตภัณฑ์ไทยทรงดำในด้านอื่นๆ เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ อย่างต่อเนื่อง
4. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ เพื่อเป็นช่องทางในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีและวิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำอีกทั้งยังเป็นช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไทยทรงดำอีกด้วย

สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบความแตกต่างในสมมติฐานที่ 1 (1.1-1.3) ระหว่างปัจจัยทางประชากรศาสตร์กับความพึงพอใจต่อการออกแบบกระเป๋า “ไทยทรงดำ” สรุปได้ดังนี้ สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการออกแบบกระเป๋า “ไทยทรงดำ” ที่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.1 ผู้ตอบแบบสอบถามเพศชายและเพศหญิงมีความพึงพอใจ ต่อการออกแบบกระเป๋า “ไททรงดำ” ที่ต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานเนื่องจาก ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเพศชายและเพศหญิงมีความพึงพอใจต่อการออกแบบกระเป๋า “ไทยทรงดำ” รวมไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.2 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจ ต่อการออกแบบกระเป๋า “ไททรงดำ” ที่ต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานเนื่องจาก ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการออกแบบกระเป๋า “ไทยทรงดำ” ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 1.3 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจ ต่อการออกแบบกระเป๋า “ไททรงดำ” ที่ต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานเนื่องจาก ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการออกแบบกระเป๋า “ไททรงดำ” ไม่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

กานต์ธิดา ไชยมา. Development of Handicraft Patterns from Morhom Material.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐

กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดูล. การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

แก่นจันทร์ มะลิขอ. การออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทใหญ่ บ้านใหม่หมอกจ๋าม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖

จรีวรรณ จันทลา. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ, 2554

ชลธิรา สัตยารัตนา. สายใยความสัมพันธ์ไท - ลาวบนผืนผ้าในมรดกและแหล่งท่องเที่ยวลาว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพื่อนชีวิต, ๒๕๓๗

ชัยศิริ สมทวนิช. โครงการวิจัยผ้าไทในเอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยรังสิต. กรุงเทพฯ: สำนักประชาสัมพันธ์ บริษัทการบินไทย จำกัด, ๒๕๓๔

น้ำทิพย์ วิภาวิน. ทักษะการพัฒนาผลิตภัณฑ์ยุคใหม่. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๖

บุญเสริม ดินตะสุวรรณ. ศึกษาผ้าและเครื่องนุ่งห่มของชาวไทยทรงดำ ตำบลหนองปรัง อำเภอยะย้อย จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕

ประธาน เขียวขำ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในพิธีกรรมชุมชนและประเพณีเกี่ยวกับชีวิต: ศึกษากรณีชุมชนลาวโซ่งจังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖

พงษ์ ผาจิตร. เปิดโลกธุรกิจให้เจ้าน้อย. กรุงเทพฯ: เนชั่น, ๒๕๔๗.

ไพโรจน์ ชาณูสิขา. ความคิดเห็นที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากผ้าจากบ้านไร่ อุทัยธานี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์ ภาควิชาเกษตรศาสตร์. 2546

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 31 ตุลาคม 2560. เข้าถึงได้จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AD%E0%B8%B3%E0%B9%80%E0%B8%A0%E0%B8%AD%E0%B8%AD%E0%B8%B9%E0%B9%88%E0%B8%97%E0%B8%AD%E0%B8%87>

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. หลักการตลาด. กรุงเทพฯ: เพชรจรัสแสงแห่งธุรกิจ, ๒๕๔๓.

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัฒนธรรมผ้าทอพื้นบ้านสู่ระบบอุตสาหกรรมสินค้าชุมชน: ศึกษากรณีกลุ่มแม่บ้านเพิ่มพูนทรัพย์ ตำบลนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม, ๒๕๔๗

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒๑. (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๔. เข้าถึงได้ <http://kanchanapisek.or.th/kp6/New/sub/book/book.php?book=21&chap=3&page=chap3.htm>

สิริธัญญ์ ศิริพันธ์บุปผา. การศึกษาและพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของที่ระลึกจากผ้าทอชาวไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๙.

สิริพิชญ์ วรรณภาส. เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๕๑.

สุนทร เกตุอินทร์. โครงสร้างลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕

เสถียร โกเศศ. วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, 2509

เอี่ยมพร เนาว์เย็นผล. ผ้าไทยทรงดำ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539

Tylor, Edward. 1920 [1871]. *Primitive Culture*. Vol 1. New York: J.P. Putnam's Sons.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์กระเป๋าไทยทรงดำ

แบบสอบถามความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์กระเป๋ไทยทรงดำ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย / ลงในช่อง ☐

1.1 เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

1.2 อายุ ☐ ต่ำกว่า 30 ปี ☐ ระหว่าง 31 - 39 ปี ☐ ระหว่าง 40-49 ปี
☐ ระหว่าง 50-59 ปี ☐ 60 ปี หรือ มากกว่า

1.3 ระดับการศึกษา ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ ปริญญาตรี ☐ อื่นๆ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์กระเป๋ไทยทรงดำ

คำชี้แจง โปรดเลือกระดับความคิดเห็นโดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. ด้านผลิตภัณฑ์					
1.1 รูปแบบ/รูปร่างของผลิตภัณฑ์มีความทันสมัย					
1.2 ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับนักเรียน					
1.3 ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพเหมาะสม					
1.4 ผลิตภัณฑ์มีสีสันสวยงาม					
2. ด้านเอกลักษณ์ของชุมชน					
2.1 ผลิตภัณฑ์แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำ					
2.2 ลวดลายของผลิตภัณฑ์แสดงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ					
3. ด้านการนำไปใช้ประโยชน์					
3.1 นักเรียนสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ประโยชน์					
3.2 ชุมชนสามารถนำผลิตภัณฑ์ไปใช้ประโยชน์					
3.3 ผลิตภัณฑ์มีส่วนช่วยในการฟื้นฟูอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของชุมชน					
3.4 ทำให้ชุมชนชาวไทยทรงดำเป็นที่รู้จักแก่สังคมมากขึ้น					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....
.....

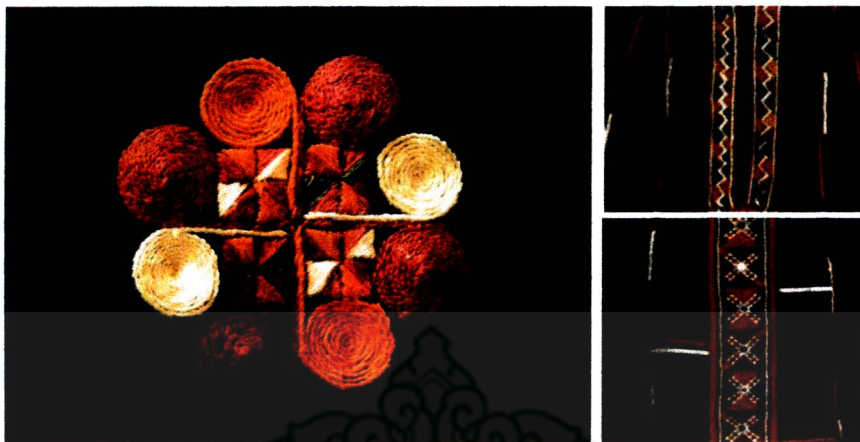
** ขอขอบพระคุณอย่างยิ่งที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถาม **

ภาคผนวก ข

ภาพประกอบการดำเนินการวิจัย

ออกแบบลวดลายกระเป๋่าเป้ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต
ของชาวไทยทรงดำ

ลวดลายที่ผู้วิจัยออกแบบเพื่อใช้ในการประกอบลายในกระเป๋่า

ออกแบบกระเป๋าที่ยังไม่มีลวดลาย

ออกแบบกระเป๋าที่ประกอบลวดลายเรียบร้อยแล้ว

ดำเนินการจัดทำกระเป๋าเป้ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต
ของชาวไทยทรงดำ

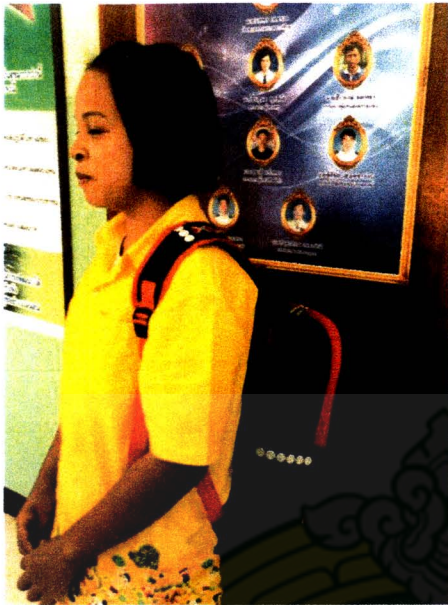
ขั้นตอนการจัดทำกระเป๋าเป้

ขั้นตอนการส่งมอบกระเป๋ాเป้ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน
ตำบลอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

การส่งมอบกระเป๋าเป้ให้กับนักเรียนโรงเรียนวัดกลางบ้านดอน

แบบประเมินผลงานสร้างสรรค์

แบบประเมินผลงานสร้างสรรค์ฉบับสมบูรณ์
ฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ชื่อผู้วิจัยงานสร้างสรรค์ นายธนา นาค้าง และนางสาวพิมพ์ชนก ชิมกลาง

สังกัด วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

ชื่อเรื่อง ลวดลายแห่งชีวิตกับกระเป๋ “ไทยทรงดำ”

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ในช่องระดับคุณภาพ โดยพิจารณาตามเกณฑ์ ดังนี้

๕	หมายถึง	มีระดับคุณภาพ ดีเด่น	(ร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป)
๔	หมายถึง	มีระดับคุณภาพ ดีมาก	(ร้อยละ ๖๐-๗๙)
๓	หมายถึง	มีระดับคุณภาพ ดี	(ร้อยละ ๔๐-๕๙)
๒	หมายถึง	มีระดับคุณภาพ พอใช้	(ร้อยละ ๒๐-๓๙)
๑	หมายถึง	มีระดับคุณภาพ ควรปรับปรุง	(ต่ำกว่าร้อยละ ๒๐)

รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ				
	มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
๑. การเขียนบทนำ					
๑) นำเสนอให้เห็นถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน		✓			
๒) แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของการสร้างสรรค์ผลงาน		✓			
๒. วรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง					
๑) ความเกี่ยวข้องกับงานสร้างสรรค์	✓				
๒) ความสามารถในการสังเคราะห์วรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง		✓			
๓) ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากวรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง		✓			
๓. วิธีการดำเนินการงานสร้างสรรค์					
๑) ความเหมาะสมของกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน		✓			
๒) ความเหมาะสมของเครื่องมือ เทคนิค และวิธีการออกแบบสร้างสรรค์ผลงาน		✓			
๔. การวิเคราะห์งานสร้างสรรค์					
๑) เป็นไปตามวัตถุประสงค์การสร้างสรรค์		✓			
๒) ความเหมาะสมของการนำเสนอผลการวิเคราะห์		✓			
๓) ความชัดเจนในการนำเสนอผลการวิเคราะห์		✓			

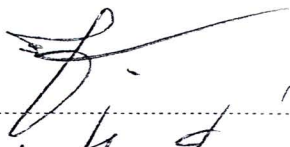
รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ				
	มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปานกลาง ๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
๕. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ					
๑) ความเหมาะสมของประเด็นที่อภิปราย		✓			
๒) การใช้หลักฐานและเหตุผลประกอบการอธิบาย		✓			
๓) ความกระจำในการอภิปราย					
๔) ความเหมาะสมในการเสนอแนะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้		✓			
๖. ความถูกต้องในการเขียนและการพิมพ์					
๑) การใช้ภาษา วรรคตอน ย่อหน้า และการสะกดในเนื้อหา		✓			
๒) ความถูกต้องของการพิมพ์บรรณานุกรม		✓			

ผลสรุปคุณภาพโดยรวมของผลการวิจัย

- ☐
- ☒
- ☐
- ☐
- ☐
- ☐
- ดีเด่น
- ดีมาก
- ดี
- พอใช้
- ควรปรับปรุง

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ลงชื่อ

(รศ. อนงค์ อึ้งออง)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

วันที่ 17/8/61

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	ธนา น้ำค้าง
วัน เดือน ปีเกิด	12 กันยายน 2529
ที่อยู่ปัจจุบัน	16 หมู่ 4 ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 72000
ที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 72000
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ครู คศ.1
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2553	หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม
พ.ศ. 2555	หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
ชื่อ - นามสกุล	พิมพ์ชนก ชีมกลาง
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันเสาร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2532
ที่อยู่ปัจจุบัน	16 หมู่ 4 ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 72000
ที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 72000
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ครู คศ.1
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2550	ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
พ.ศ.2557	ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา